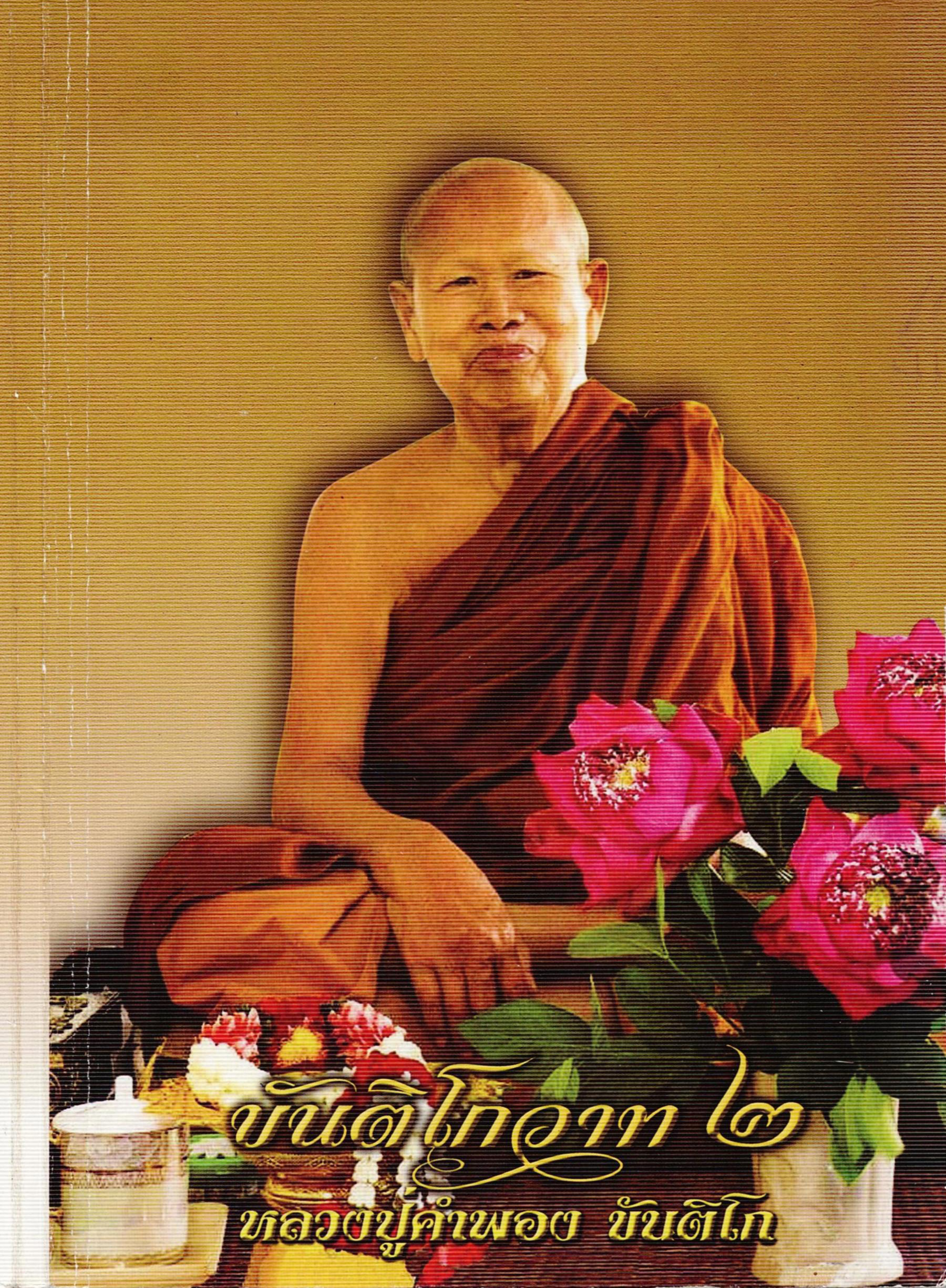

ขันติโกวาท ๒

หลวงปู่คำพอง ขันติโก

คำนำ

การถ่ายทอดข้อธรรมคำสอนต่างๆจากครูบาอาจารย์ ให้แก่ผู้เป็นศิษย์มีหลากหลายวิธี ซึ่งครูบาอาจารย์ผู้เมตตาสั่งสอน ท่านจะเลือกให้เหมาะสมกับศิษย์ เช่น ปฏิบัติให้เห็น สอนด้วยวาจา สอนโดยเขียนเป็นตำรา เป็นบทกวี องค์หลวงปู่คำพอง ขันติโก แห่งวัดป่าอัมพวัน บ้านไร่ม่วง ตำบลน้ำหมาน อำเภอเมือง จังหวัดเลย เป็นครูบาอาจารย์ที่ได้รับการกล่าวขาน ทั้งในเรื่องการปฏิบัติเพื่อความบริสุทธิ์และการสั่งสอนอบรม

หนังสือขันติโกวาท เล่ม ๒ นี้ ได้รวบรวมงานเขียนอันหลากหลายรูปแบบขององค์ท่านมารวมไว้ บางชิ้นเป็นบันทึกช่วยจำ บางชิ้นเขียนแบบเตรียมการสอน ส่วนที่เป็นคำกลอนนั้น มุ่งเน้นเนื้อหาเป็นหลัก ทั้งนี้มิใช่เรื่องง่ายนัก ที่จะนำหลักอริยสัจสี่มาประพันธ์เป็นกลอนสี่สุภาพ ซึ่งเมื่อได้อ่านและพิจารณาโดยแยบคาย ย่อมทราบได้ถึงความเมตตาที่องค์ท่าน มีต่อผู้อื่นเป็นยิ่งนัก และได้รวบรวมธรรมเทศนาขององค์ท่านในวาระต่างๆ มาไว้ ณ ที่นี้

อนึ่ง เนื้อหาบางตอนที่ได้เคยถูกตีพิมพ์มาแล้ว และนำมารวมกันตีพิมพ์ซ้ำในครั้งนี้นั้น ทางคณะศิษยานุศิษย์ผู้จัดทำ มีความเห็นร่วมกันว่า ควรได้รับการเผยแพร่ ตามเจตนารมณ์ขององค์ท่าน และผู้อ่านสามารถศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม ได้จากแหล่งต่างๆที่ระบุไว้ในวงเล็บท้ายข้อความ จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือขันติโกวาท เล่ม ๒ นี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจตามสมควร

คณะศิษยานุศิษย์ ผู้จัดทำ

มกราคม ๒๕๕๘

สารบัญ

คำนำ ๑
บทสวดมนต์วันวิสาขบูชา ๓
กาลเวลา ๔
ความดี – ความชั่ว ๔
เลี้ยงดูบิดามารดา ๕
คติธรรม ๖
ยามชรา ๖
คำสอนเรื่องการดื่มสุรา ๗
เลี้ยงลูก ๗
พุทธศาสนสุภาษิต ๘
คติธรรม ปัญหาธรรม ๘ ประการ ๙
ปริศนาธรรม ๑๕ ข้อของเทวดา ๑๑
สตรีเมืองจะดูหมิ่นสามี ด้วยเหตุ ๘ ประการ ๑๓
พร ๑๐ ประการ ที่พระนางผุสดีขอจากพระอินทร์ ๑๔
สังโยชน์ ๑๐ ประการ ๑๕
ธรรม ๑๖ ประการ (อุปกิเลส) ๑๖
ธรรมเทศนา เรื่อง ธรรมสามัคคี ๑๗
ธรรมเทศนา เรื่อง ศีล ๒๘
ธรรมเทศนา เรื่อง ผู้ฝึกตนแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุด ๓๙
อริยสัจจ์คำกลอน ๕๐
คำสอนนาค ๖๙
นิทาน เรื่องแหวนวิเศษ ๑ ๗๑

บทสวดมนต์วันวิสาขบูชา

พระพุทธ

อะระหังสัมมา สัมพุทโธ ภะคะวา พระผู้มีพระภาค ซึ่งเป็นที่พึ่งที่นับถือของเราทั้งหลาย พระองค์เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ชอบเองแล้ว ละกิเลสขาดจากสันดานกับทั้งวาสนาเป็นผู้ไม่หลงมีความไม่หลงเป็นธรรมดา ตรัสรู้อริยสัจจังแจ้งประจักษ์โดยลำพัง พระองค์ตรัสรู้ชอบไม่วิปริตสอนผู้อื่นให้ตรัสรู้ได้ด้วย เราทั้งหลายขอนมัสการกราบไหว้พระผู้มีพระภาคพระพุทธเจ้าอรหันต์สัมมาสัมพุทโธ พระองค์นั้นมีพระสถูป และพระพุทธรูปนี้เป็นพยาน **พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ** *(กราบ)*

พระธรรม

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้ากล่าวดีแล้ว แสดงหนทางอันดับกิเลสและกองทุกข์ ให้ผู้ปฏิบัติตามถึงความสิ้นทุกข์ได้โดยชอบ เราทั้งหลายขอนมัสการธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้ากล่าวดีแล้ว **ธัมมังนะมัสสามิ**

พระสงฆ์

สุปฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ หมู่สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคปฏิบัติดีแล้ว ได้ปัญญาตรัสรู้อริยสัจสี่ ทำกิเลสในสันดานให้สิ้นไป ตามกำลังอริยมรรคที่ให้เกิดขึ้นแล้วในสันดานตน ความละกิเลสได้จริงเป็นการปฏิบัติชอบแท้เราทั้งหลาย ขอนอบน้อมหมู่สงฆ์สาวกที่พระผู้มีพระภาคเจ้าสอนให้ปฏิบัติดีแล้ว สังฆังนะมามิ (กราบลงหนหนึ่ง)

หมายเหตุ : บทสวดมนต์นี้ เข้าใจว่าองค์หลวงปู่ท่านแปล เพื่อให้อุบาสกอุบาสิกาสวดมนต์โดยมีความเข้าใจถึงความหมายแห่งบทสวดนั้นๆ

กาลเวลา

กาลย่อมกินผู้เกิดแล้วทั้งสิ้น กาลย่อมกินตนเองด้วยตนเอง ผู้ใดกินกาล ผู้นั้นชื่อว่าเผาเสียแล้วซึ่งผู้เผาผู้เกิดแล้ว

๑. กาลคือเวลานั้น ย่อมเป็นประหนึ่งว่าทำให้อายุ วรรณะ กำลังของบุคคลทั้งหลายสิ้นไป

๒. กาลเวลาย่อมเป็นประหนึ่ง ว่ากินตนเองให้สั้นด้วยว่า เวลาก่อนอาหารก็สิ้นไปในเวลาก่อนอาหาร

๓. คำว่าผู้ใดกินกาล ผู้นั้นชื่อว่าเผาซึ่งผู้เผาผู้เกิดนั้น ผู้กินกาลนั้น ได้แก่ พระขีณาสพ คือ ได้แก่ท่านผู้สิ้นผู้เผา ผู้เกิดนั้น ได้แก่ ตัณหานั้นย่อมเผาซึ่งสัตว์โลกทั้งหลายผู้เกิด ให้เดือดร้อนอยู่เสมอ

หมายเหตุ : เทียบเคียงได้ใกล้เคียงกับพุทธสุภาษิตที่ว่า "กาโล ฆสติ ภูตานิ สพฺพาเนว สหตฺนา" กาลเวลาย่อมกินสรรพสัตว์กับทั้งตัวมันเอง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๑๙ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑ มูลปริยายชาดก ที่ ๕ ข้อที่ ๓๔๐

ความดี – ความชั่ว

จะหนีก็หนีแต่ความชั่ว จะกลัวก็กลัวแต่บาป
จะกราบก็กราบผู้มีศีล ถ้าเอารักความสงบให้หนีความวุ่นวาย
เอารักสบายให้หนีจากทุกข์ ถ้าเรารักความสุขกรุณาหนีความไม่สบาย
จงคิดให้ถี่จงตีให้แตกอย่าแบกความโง่ โลกปิดบังธรรมอารมณ์ปิดบังจิต
งามปิดบังผีคือดีปิดบังความจริง รักชังปิดบังนิพพาน
สมมติปิดบังวิมุตติ นิสัมมะกะระณังเสยโย
จะทำใดต้องคำนึงถึงเหตุผล อย่าร้อนรนทำไปไม่พอที่
หากว่าช้าหน่อยแม้ว่าเหตุผลดี ความทุกข์จะไม่มีชั่วกาลนาน

ขันติโกวาท ๒

เลี้ยงดูบิดามารดา

ท่านอยู่ไปตามยถากรรม เวลาท่านเจ็บไข้ก็ไม่รักษาพยาบาล และเวลาท่านแก่ชราก็ไม่เหลียวแลเลี้ยงดูท่าน ปล่อยให้ท่านรับทุกข์ทรมานอย่างนี้ ท่านนักปราชญ์มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นได้ติเตียนว่าเป็นบุตรธิดาเนรคุณ เป็นคนอกตัญญู ไม่รู้คุณของท่าน ดังที่มีคำพูดของคนแต่ก่อนว่ามารดาบิดาเลี้ยงดูบุตรธิดาของตนได้ตั้งหลายคน แต่บุตรธิดาตั้งหลายคน จะมาเลี้ยงดูบิดามารดาตนไม่ได้หรือ บุตรธิดาผู้ไม่มีความกตัญญูกตเวทีนั้น ให้เสื่อมพินาศย่อยยับลงไปโดยลำดับ จะไม่มีความสุขความเจริญ ในชาตินี้และชาติหน้า แม้เมื่อตายไปแล้วย่อมไปเกิดในนรกหมกไหม้ ไฟคือบิดามารดาผู้บังเกิดเกล้ามีคุณและโทษมากมาย (พระสุตตันตปิฎก ทีฆะนิกาย ปาฏิวรรค) จึงขอให้หญิงชายผู้ที่เป็นบุตรธิดา จงรู้และช่วยกันทนุถนอมเลี้ยงดู ผู้มีบังเกิดเกล้าของตนให้มีความสุข ในเวลาท่านยังมีชีวิตอยู่ เมื่อท่านทั้งสองล่วงลับไปแล้ว บุตรธิดายอดแก้วจงพยายามทำบุญอุทิศกุศลปุณผลให้ท่าน ท่านจะยินดีอนุโมทนาให้ศีลให้พรแก่เรา จึงจะจัดเข้าในบุตรธิดาที่ดีมีความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดา ควรที่บุตรธิดาทั้งหลาย จะพึงทำความเคารพสักการบูชา บำเรอไฟคือมารดาบิดา อุปถัมภ์บำรุงท่านให้ดีที่สุด เท่าที่จะทำให้ได้ ดังที่อาตมาอธิบายมานี้ ตั้งแต่ต้นจนอวสานพอย่อๆได้ใจความ ก็ขออวยพรให้ท่านผู้เป็นบุตรธิดาที่ดีจงรู้กตัญญูต่อท่านผู้มีคุณ คือบิดามารดาดังที่อาตมาแสดงมานี้ ก็สมกับพุทธภาษิตว่า “นิมิตตัง สาธุรูปานัง กตัญญูกตะเวทิตา”

ขันติโกวาท ๒

คติธรรม

ถึงวันพระนั่งพับเพียบแสนเรียบร้อย มือน้อยๆ ประนมไหว้รับใช้สงฆ์
ทำท่าเคร่งขรึมซึมทราบศาสนาอย่างมั่นคง คล้ายกับปลงชีวิตตกเป็นอนิจจัง
แต่ภายในใจดำอำมหิต พร่าชีวิตพรหมจรรย์เป็นเบื้องหลัง
ทั้งสาวแก่แม่หม้ายต้องพิณฑ์พัง มันบ้าคลั่งกาเมเพทุบาย
โกงเงินวัดซัดเงินบ้านหน้าด้านเหลือ ซ้ำยังเถือขูดรีดกรีดมากหลาย
แต่ปากพร่ำธรรมอภิปราย ใจมันร้ายเหลือล้ำจำนรรจา
มุ่งเอาวัดบังหน้าหาทรัพย์สิน มุ่งหากินกับสงฆ์ทรงสิกขา
มุ่งหลอกลวงปวงชนปล้นปัญญา มุ่งริดนาทาเล้นไม่เว้นวัน
ปากว่านะโมใจโมเมเล่ห์เหลือล้ำ ปากพริมพร่ำสวดมนต์กับคนขยัน
คนไม่รู้บูชาว่าทรงธรรม ที่แท้นั้นคือตัวพาลแห่งสังคม

ยามชรา

เมื่อแก่เฒ่าหมายลูกเจ้าช่วยรับใช้ เมื่อยามไข้หมายเจ้าเฝ้ารักษา
เมื่อยามถึงวันตายวายชีวา หวังจะให้ลูกช่วยปิดตาเมื่อจะสิ้นใจ
หลงตัวลืมตายหลงกายลืมแก่ หลงผัวหลงเมียลืมพ่อลืมแม่

ความหลงทำให้คนตาบอด

คำสอนเรื่องการดื่มสุรา

การดื่มสุรายาเมาไม่ดี ทำให้เสียทรัพย์ ต้นเหตุทะเลาะวิวาท สาเหตุเกิดโรคตับแข็ง เมาแล้วก็ขาดสติ ถูกตำหนิ ไม่รู้จักละอาย ทอนกำลังปัญญาก็เสื่อมทราม ดังว่าไว้ อันสุราเมรัยใครเสพติด พาชีวิตมืดมนจนฉิบหาย หนึ่งทรัพย์สินนั้นพลันวอดวาย สองอาจตายเพราะทะเลาะเพราะความเมา สามอายุสั้นเพราะโรคาพยาธิ์ สี่คนตำหนินินทาพาอับเฉา ห้าหน้าด้านนักหนาเวลาเมา หกโง่เขลาเบาปัญญาหดหมดสิ้น เอวัง

เลี้ยงลูก

ถ้าจะอ่อนให้เป็นดังเส้นไหม เอาไว้ใช้ผูกเสือโคร่งเพื่อโยงเฝี่ยน
ถ้าจะแข็งก็ให้แกร่งดังวิเชียร เอาไว้เจียรตัดกระจกเจียรไน
พ่อแม่ดีเป็นศรีมงคล ส่งจำเริญวงศ์วาสนามหาศาล
เมื่อลูกดีก็เป็นศรีแก่วงศ์วาร ก่อรากฐานมั่นคงดำรงพันธ์

พุทธศาสนสุภาษิต
คนเลี้ยงโค

ยะถาทันเทนะ โคปาลา คาโว ปาเชติ โคจะรัง เอวัง ชะรา จะมัจจุ จะอายุ ปาเชนติ ปาณินัง นายโคบาลคนเลี้ยงโค ย่อมต้อนฝูงโคไปสู่ที่หากิน ด้วยท่อนไม้ฉันใด ความแก่และความตาย ก็ต้อนชีวิตของสรรพสัตว์ ก็ฉันนั้น ธรรมดานายโคบาลผู้ฉลาด ย่อมต้อนฝูงโคของเขา ไปยังที่ซึ่งอุดมไปด้วยน้ำและหญ้า ตามวิสัยของผู้ฉลาดฉันใด ชีวิต คือ ความเป็นอยู่ของสรรพสัตว์ ก็ฉันนั้น นับแต่คลอดออกจากครรภ์ของมารดา แล้วก็เดินทางไปสู่ความแก่ทุกวันทุกคืน จนเป็นเดือน เป็นปี เมื่อถึงสถานีของความแก่แล้ว ก็จะไหลไปสู่สถานีผู้เจ็บ ผู้ตายต่อไป มาสิ้นสุดเพียงสถานีของความตายนี้เท่านั้น แล้วจะเอาอะไรเป็นสมบัติติดตัวไป ก็เปล่าทั้งนั้น นอกจากบุญกับบาปที่ตนได้กระทำไว้ แต่ครั้งยังมีชีวิตอยู่ คนผู้อยู่ทางหลัง จะทำบุญให้หรือไม่ หมดห่วงหมดกังวลเสีย เพราะฉะนั้น พุทธบริษัททั้งหลาย เมื่อมาทราบแจ้งชัดตามความเป็นจริง ในอรรถธรรมดังแสดงมานี้แล้ว จงพากันอย่าได้ประมาทในชีวิตของตน เพราะว่าเราไม่รู้ว่าความตายนั้น จะมาถึงตัวเราเมื่อไหร่ ไม่มีผู้ใดพยากรณ์ได้ถูก เพราะเรารู้ได้แต่วันเกิด อันมีบิดามารดาเป็นผู้บอกเท่านั้น ฉะนั้น จึงขอให้รีบสร้างคุณงามความดีของตน ให้เกิดขึ้นในทวารทั้งสาม คือ กายทวาร วจีทวาร และมโนทวาร จะทำจะพูดจะคิดสิ่งใด ก็จงทำ พูด คิด แต่ในทางที่เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่นเถิด เมื่อเราได้ประพฤติปฏิบัติเช่นนี้แล้ว บุญกุศลใดที่ยังไม่เกิดก็จะเกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็จะเจริญภิญโญยิ่งขึ้นไป ขอจงอย่าได้พากันประกอบกรรมชั่วช้าลามก ซึ่งจะเป็นทางพาให้เราไปสู่อบายภูมิ จะทำให้เราได้รับความเร่าร้อน หลายภพหลายชาติไม่สิ้นสุด เวียนว่ายตายเกิดอยู่ซ้ำๆซากๆ ผู้ใดไม่มีศีลห้า ก็ขอให้งดให้มีให้บริบูรณ์เสีย ตั้งแต่เรามีชีวิตอยู่ในขณะนี้เถิด

คติธรรมปัญหาธรรม ๘ ประการ

๑. ทางใหญ่อย่าให้จร (เที่ยวจร)
๒. อุ้มลูกอ่อนอย่ากอดรัด
๓. สมภารเจ้าวัดอย่าให้อาหาร
๔. ไม้คดอย่าทำกงวาน
๕. ช้างสารอย่าผูกกลางเมือง
๖. อยากให้เป็นผลให้เอาไฟสุมต้น
๗. จะให้เรือล่มให้บรรทุกแต่ของเบา
๘. จะเรียนเป็นโหราให้ฆ่าอาจารย์ทั้ง ๔

คำแปล

๑. ทางใหญ่อย่าให้จรนั้น คือ กามสุขัลลิกานุโยค ประพฤติความยินดีในกามคุณทั้ง ๕ มีรูปเป็นต้น อัตตกิลลมถานุโยค ประกอบด้วยความเพียรเบียดเบียนตนทางทั้งสองนี้เป็นทางใหญ่พาหมู่สัตว์ให้เวียนว่ายในวัฏฏสงสาร

๒. อุ้มลูกอ่อนอย่ากอดรัดนั้น ได้แก่ หมู่ญาติกา มีบิดามารดา เป็นต้น เมื่อแก่เฒ่าและยากจนต้องเลี้ยงจึงเรียกว่าลูกอ่อน ต้องให้โอวาทคำสั่งสอนด้วยความสุจริต อย่าให้ผิดจากครองธรรมจึงเรียกว่าไม่กอดรัด

๓. สมภารเจ้าวัดอย่าให้อาหารนั้น สมภาร ได้แก่ จิตเป็นใหญ่กว่าเจตสิกทั้งปวง จิตนั้นย่อมโลภอาหารมี ๔ คือ

๑) ผัสสาหาร ได้แก่ ความยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น

๒) มโนสัญเจตนาหาร ได้แก่ จิตที่เป็นกุศลอกุศลที่นำปฏิสนธิแห่งสัตว์

๓) วิญญานาหาร ได้แก่ วิญญาณที่เป็นกุศลและอกุศลให้สัตว์เกิดเป็นรูปนาม

๔) กวรึการาหาร ได้แก่ ข้าว น้ำ เป็นต้น อาหารทั้ง ๔ นี้ จิตปุถุชนมีความยินดีเป็นอันมาก ท่านจึงห้ามไม่ให้มีจิตโลภในอาหาร

๔. ไม้คดอย่าใช้ทำกงวานนั้น ไม้คดได้แก่คนพาล ไม้ตรงได้แก่นักปราชญ์ อธิบายว่าชนทั้งหลายปรารถนาสมบัติทั้ง ๓ คือ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ ให้คบนักปราชญ์อย่าคบคนพาล

๕. ช้างสารอย่าผูกกลางเมืองนั้น ช้างสารได้แก่จิตของพระโยคาวจร เมืองได้แก่สังขารร่างกาย อธิบายว่าพระโยคาวจรทั้งหลาย เมื่อเจริฐพระกัมมัฏฐานอย่าให้มีอุปาทาน เข้าไปถือเอาในรูปกายว่าเที่ยงเป็นสุข ว่าเป็นตัวตน ให้ปรุงปัญญาพิจารณาลงไปในพระไตรลักษณะญาณ คือพระอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ให้เกิดนิพพิทาความเบื่อหน่าย

๖. จะให้มีผลให้เอาไฟสุมต้นนั้น ต้นไม้ได้แก่ตัณหาทั้งสาม ไฟได้แก่ปัญญาแสวงหาพระอริยมรรคทั้งสี่ ผลได้แก่วิมุตติ หลุดพ้นจากกิเลส เป็นสมุทเฉทด้วยกำลังพระอริยมรรค อธิบายว่าสัตว์ทั้งหลายเกิด แก่ เจ็บ ตาย เวียนว่ายอยู่ในสามภพ อาศัยตัณหาทั้งสามมีกามตัณหา เป็นต้น ถ้าจะดับตัณหาทั้งสามต้องอาศัยปัญญาพระอริยมรรค คือ ญาณทั้ง ๑๐ มี สัมมะสะนะญาณ เป็นต้น มีโคตรภูญาณเป็นที่สุด

๗. จะให้เรือล่มให้บรรทุกแต่ของเบานั้น เรือได้แก่ อัตภาพร่างกาย ของที่เบาได้แก่ กุศลมีทานศีลภาวนา เป็นต้น ของหนักได้แก่ อกุศลมีโลภ โทสะ โมหะ เป็นต้น อธิบายว่าผู้จะไปสู่นิพพานดับชาติ ชรา พยาธิ มรณะ ไม่ต้องเกิดแก่เจ็บตาย เวียนว่ายในสงสารต้องอาศัย ศีล สมาธิ ปัญญาทั้งสามให้มีให้เกิดขึ้นบริบูรณ์ในสันดานจึงจะไปได้

๘. จะเรียนเป็นโหราให้ฆ่าอาจารย์ทั้งสี่นั้น โหรา ได้แก่พระอริยเจ้า อาจารย์ทั้งสี่ ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ มานะ ผู้จะเป็นพระอริยเจ้าต้องฆ่ากิเลสตาย กิเลสหลุดถึงวิมุตติอันเป็นอริยผลท่านจึงยกตนว่าเป็นโหราอันวิเศษในโลกแท้

พระราชปุจฉาในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา ว่าด้วยอัฏฐธรรมปัญหา ซึ่งสมเด็จพระพุทธโฆษจารย์ ถวายวิสัชนา ปีพ.ศ. ๒๒๓๓

ปริศนาธรรม ๑๕ ข้อของเทวดา

ปริศนาธรรม ๑๕ ข้อของเทวดาที่ลงมาจากพรหมโลก ได้ฝากให้พระกุมารกัสปะไปทูลถามพระพุทธเจ้าฯ ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

๑. คำว่า จอมปลวก ได้แก่อะไร
๒. คำว่า กลางคืนเป็นควัน (ควันไฟ) ได้แก่อะไร
๓. คำว่า กลางวันเป็นเปลว (เปลวไฟ) ได้แก่อะไร
๔. คำว่า พราหมณ์ ได้แก่อะไร
๕. คำว่า สุเมธ ได้แก่อะไร
๖. คำว่า จอบ ได้แก่อะไร
๗. คำว่า การขุด ได้แก่อะไร
๘. คำว่า ลูกสลัก(ลิ่มสลัก) ได้แก่อะไร
๙. คำว่า อึ่งอ่าง ได้แก่อะไร
๑๐. คำว่า ทางสองแพร่ง ได้แก่อะไร
๑๑. คำว่า กระบอกกรองน้ำ (หม้อกรองน้ำด่าง) ได้แก่อะไร
๑๒. คำว่า เต่า ได้แก่อะไร
๑๓. คำว่า เขียง ได้แก่อะไร
๑๔. คำว่า ชิ้นเนื้อ ได้แก่อะไร
๑๕. คำว่า นาค ได้แก่อะไร

คำตอบ

๑. คำว่า จอมปลวก ได้แก่ ร่างกายอันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตรูปคือธาตู ๔ ดิน น้ำ ไฟ ลม มีบิดามารดาเป็นแดนเกิด เจริญด้วยข้าวสุกและขนมสด มีความแตกกระจายตายไปเป็นที่สุด

๒. คำว่า กลางคืนเป็นควัน ได้แก่ ความตรึกตรองถึงสิ่งที่ได้ทำมาแล้วแต่

กลางวันและจะทำต่อไป

๓. คำว่า กลางวันเป็นเปลว ได้แก่ ประกอบการงานตามที่ตนได้ตรึกตรองไว้แต่ตอนกลางคืน

๔. คำว่า พราหมณ์ ได้แก่ พระตถาคต พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

๕. คำว่า สุเมธ ได้แก่ พระเสขะพระอริยบุคคลผู้ยังไม่บรรลุพระอรหัตตผล ซึ่งเป็นสาวกของพระตถาคตพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

๖. คำว่า จอบ ได้แก่ อริยปัญญา

๗. คำว่า การขุด ได้แก่ ความเพียรที่ต่อเนื่อง (วิริยารัมภะ)

๘. คำว่า ลูกสลัก (ลิ่มสลัก) ได้แก่ อวิชชา ความโง่ขลา ความไม่รู้ตามเป็นจริง

๙. คำว่า อึ่งอ่าง ได้แก่ ความโกรธ

๑๐. คำว่า ทางสองแพร่ง ได้แก่ ความลังเลสงสัย (วิจิกิจฉา)

๑๑. คำว่า กระบอกกรองน้ำ (หม้อกรองน้ำด่าง) ได้แก่ นิวรณ์ ๕

๑๒. คำว่า เต่า ได้แก่ อุปาทานขันธ์ห้าความยึดถือว่าตัวเราของเรา ตัวเขาของเขา

๑๓. คำว่า เขียง นั้น ได้แก่ กามคุณทั้ง ๕

๑๔. คำว่า ชิ้นเนื้อ ได้แก่ ความรัก ความกำหนัดยินดี (นันทิราคะ)

๑๕. คำว่า นาค ได้แก่ พระขีณาสพ พระอรหันต์ ผู้หมดกิเลสโดยสิ้นเชิง

หมายเหตุ

๑ .พบในวัมมิกสูตร มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ (๑๒/๒๘๙-๒๙๑/๑๙๗-๑๙๙) แปลโดย พระเทพดิลก วัดบวรนิเวศวิหาร เผยแพร่โดย พระมหาบุญไทย ปุญฺญมโน ใน Cybervanaram.net เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๙.๑๕น.

๒. งานเขียนของเสถียรพงษ์ วรรณปก เรื่อง”อรหันต์น้อยชีวิตพิสดาร”

สตรีเมืองจะดูหมิ่นสามี ด้วยเหตุ ๘ ประการคือ

๑. สามียากจน
๒. สามีเป็นโรค
๓. สามีแก่เฒ่าชรา
๔. สามีเป็นนักเลงสุรา
๕. สามีเป็นคนโง่
๖. สามีเป็นคนมัวเมา
๗. สามีทำการงานไม่เป็น (คล้อยตามในกิจทุกอย่าง)
๘. สามีไม่อาจทำการงานให้เกิดทรัพย์

(ศึกษาเพิ่มเติมได้จาก พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑ เล่ม ๔ หน้า ๕๒๒-๕๒๓ ข้อ ๓๐๓)

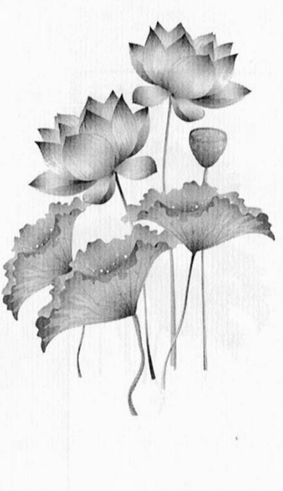

พร ๑๐ ประการ
ที่พระนางผุสดีขอจากพระอินทร์

พร ๑๐ ประการมี ดังนี้

๑. ขอให้หม่อมฉันนั้นได้ไปบังเกิดในกรุงมัทราช แคว้นสีพี

๒. ขอให้มีดวงตาดำเหมือนตาเนื้อและเป็นประกายระยับเหมือนดวงดาว

๓. ขอให้ขนคิ้วดกดำเหมือนสร้อยคอนกยูง

๔. ขอให้มีโอรสที่ยิ่งยงด้วยเกียรติยศ มีชื่อเสียงอุโฆษเป็นที่นิยมนับถือทั่วไปถึงนานาประเทศ และมีนิสัยใจคอเยือกเย็นเป็นบุญกุศล

๕. เมื่อตั้งครรภ์ขอให้มีรูปปรากฏเหมือนคันธนู

๖. ขอให้ถันทั้งคู่กระทัดรัดดังดอกอุบลบัวหลวง

๗. ขอให้ผมดำสนิทเหมือนสีปีกแมลงค่อมทอง

๘. ขอให้มีผิวพรรณเปล่งปลั่งเหมือนทองคำธรรมชาติ

๙. ขอให้หม่อมฉันมีอำนาจปลดปล่อยนักโทษที่ถูกตัดสินประหารชีวิต

๑๐. ขอให้ได้นาม “ผุสดี”ดังเดิมเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความหลัง

หมายเหตุ พร ๑๐ ประการนี้ปรากฏในเวสสันดรชาดก กัณฑ์ทศพร

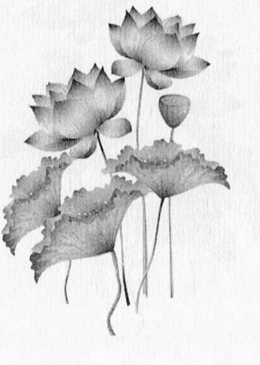

สังโยชน์ ๑๐ ประการ

กิเลสอันผูกใจสัตว์อยู่ เรียกว่าสังโยชน์ จำแนกออกเป็น ๑๐ คือ

๑. สักกายะทิฎฐิ ความเห็นเป็นเหตุถือตัวถือตน

๒. วิจิกิจฉา ความสังเลเป็นเหตุไม่แน่ใจในปฏิปทา เครื่องดำเนินของตน

๓. สีลัพพัตปรามาส ความเชื่อถือศักดิ์สิทธิ์ด้วยเข้าใจว่ามีได้ด้วยศีลหรือพรตอย่างนั้นอย่างนี้

๔. กามราคะ ความกำหนัดด้วยอำนาจกิเลสกามเรียกว่า ราคะ

๕. ปฏิฆะ ความกระทบกระทั่งแห่งจิต ได้แก่ ความหงุดหงิดโทสะ เรียกโทสะตรงที่เดียวก็มี ๕ อย่างนี้ เป็นสังโยชน์เบื้องต่ำคืออย่างหยาบเรียกว่าโอรัมภาคิยะ

๖. รูปราคะ ความติดใจในรูปธรรมเช่น ชอบใจ ในบุคคลบางคน หรือในพัสดุบางสิ่งหรือแม้ในวัตถุอันเป็นอารมณ์แห่งรูปฌาน

๗. อรูปราคะ ความติดใจอยู่ในอรูปธรรมเช่น พอใจอยู่ในสุขเวทนา

๘. มานะ ความสำคัญตัวว่าเป็นนั้นเป็นนี้

๙. อุทธัจจะ ความคิดพล่าน เช่น นึกอะไรก็เพลินไปเกินกว่าเหตุ

๑๐. อวิชชาความเขลาอันเป็นเหตุไม่รู้จริง ๕ อย่างนี้เป็นสังโยชน์เบื้องสูงคือ อย่างละเอียดเรียกอุทธัมภาคิยะ

พระอริยะบุคคลชั้นพระโสดาบันละสังโยชน์ได้ ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉาและสีลัพพัตปรามาส

พระสกทาคามีละสังโยชน์ได้ ๓ เหมือนพระโสดาบัน กับทำราคะ โทสะ โมหะให้เบาลง

พระอนาคามีละโอรัมภาคิยะสังโยชน์ได้ทั้ง ๕ อย่าง

พระอรหันต์ละสังโยชน์ได้ทั้ง ๑๐

ธรรม ๑๖ ประการ (อุปกิเลส)

๑. อภิชฌวิสมโลภะ – ความละโมบไม่สม่ำเสมอ คือ ความเพ่งเล็ง
๒. โทสะ – ความคิดประทุษร้าย ซึ่งแรงกว่าโกธะ คือโกรธจนหน้ามืด ตาใจมืด ไม่เห็นผิดชอบชั่วดี
๓. โกธะ – ความโกรธ เป็นเพียงความขุ่นเคือง
๔. อุปนาหะ – ความผูกโกรธไว้ ไม่ยอมเลิกโกรธ โกรธฝังใจ
๕. มักขะ – ความลบหลู่บุญคุณท่าน ลบหลู่คนมีความดีทั้งหลาย
๖. ปลาสะ – ความตีเสมอท่าน
๗. อิสสา – ความริษยา
๘. มัจฉริยะ – ความตระหนี่
๙. มานะ – ความถือตัว
๑๐. มายา – แสร้งทำ เล่ห์เหลี่ยม ล่อลวง กล ไม่จริง
๑๑. สาเถยยะ – ความโอ้อวด ทางแสดงออก ให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญ ในทางต่างๆของตน
๑๒. ถัมภะ – หัวดื้อ เป็นความไม่มีเหตุผลอย่างยิ่งที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อในเรื่องใด
๑๓. สารัมภะ – ความแข่งดี เป็นความทะเยอทะยาน แต่มิได้แสดงกิริยาหยาบคาย
๑๔. อติมานะ – การดูหมิ่นท่าน เริ่มจากการคิดปรุงแต่งว่าผู้อื่น ต่ำต้อยกว่าตนต่างๆ เช่น ความรู้ ความสามารถ ชาติตระกูล เป็นต้น
๑๕. มทะ – ความมัวเมา เช่น หลงในลาภยศ สรรเสริญ สุข รูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ
๑๖. ปมาทะ – ความเลินเล่อ เกิดจากการคิดปรุงแต่งว่า ไม่เป็นไร และนำ

ธรรมสามัคคี

พระธรรมเทศนาของ พระอาจารย์คำพอง ขันติโก
แสดงที่ศาลาสันติบถ วันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๒๒
ตรงกับวันจันทร์ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘

อิทานิ ปัณณะระสี ทิวะเส สันนิปะติตายะ พุทธะปะริสายะ กาจิ ธัมมิกะถา กะถิยะเต สามัคคี สามัคคานัง ตะโปสุโข อิมังสะ ธัมมะปริยายัสสะ อัตโถ สาธายัสมันเตหิ สักกัจจัง ธัมโมโสตัพโพตีติ.

ณ วันนี้ เป็นวันปัณณรสีดิถีที่สิบห้าค่ำแห่งปักษ์ และเป็นวันเข้าพรรษา และวันอาสาฬหบูชา นับว่าเป็นวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ด้วยเป็นวันสันนิบาต ด้วยพุทธบริษัทต่างคนต่างได้มาทำบุญกุศล มาใส่บาตรที่วัด และถวายเทียนเข้าพรรษาด้วย ทั้งจะได้ฟังพระธรรมเทศนาเป็นเครื่องประดับสติปัญญาของพุทธมามกะ และพุทธบริษัท อุบาสก อุบาสิกา ที่มาจำศีลอยู่ ณ ที่นี้

วันนี้จะแสดงเรื่องสามัคคีธรรม จงพากันตั้งใจให้ดี อย่าพูดคุยกันเป็นอันขาด จงตั้งใจฟังให้ดี จึงจะสำเร็จด้วยการฟัง เพราะตนได้สละเวลามาแล้ว อย่าให้เสียประโยชน์ที่เราเกิดมาเป็นมนุษย์ พบพระพุทธศาสนา จงหากำไร คือ ความรู้ใส่จิตใส่ใจ เพื่อขับไล่สนิมในใจออกไป

เพราะคนเราเกิดมามีดีและชั่ว ทำให้ใจมัวหมองมีอารมณ์มาก ด้วยอาศัยอวิชชาตัณหานำพาไป เสาะแสวงหาต่างๆนานามาบริโภค และเพื่อร่ำรวยด้วยความอยากแห่งตัณหา จึงมาขัดเกลาออกไปเสียในวันนี้ เอาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เข้าไปสถิตอยู่ในดวงจิตของตน เพื่อจะได้มีสรณะที่พึ่งอันอุดม จะไม่ได้พากันถืออย่างงมงาย ถือผีปีศาจต่างๆ อันเป็นทางที่ไม่ชอบธรรม

วันนี้เป็นวันสำคัญ จงพากันตั้งสัจจะอธิษฐาน งดเว้นสิ่งที่ชั่วที่เคยทำมา

ตั้งแต่สูบบุหรี่ กินของที่เสพติดให้โทษ ตลอดทั้งเราเคยโกรธก็ตั้งจิตงด เราเคยด่า เคยฆ่าสัตว์ก็งดเสียในเวลาเข้าพรรษานี้ ให้หันหน้าทำแต่บุญกุศล หาประโยชน์ใส่ตน จึงจะนับว่าเป็นคนที่รักตน ไม่เป็นผู้มัวเมาไปตามโลก

เอาละ ทีนี้จะได้แสดงสามัคคีธรรมที่ได้ยกภาษิตไว้นั้น เพราะเวลาจำกัดมาก จะแสดงเพียงสามสิบนาทีเท่านั้น

ที่ได้ยกสุภาษิตไว้นั้นว่า สามัคคี สามัคคานัง ตะโป สุโข ความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ไม่แตกแยกกัน เห็นตรงกัน ช่วยกันทำกิจที่ควรทำด้วยความสามัคคี ก็จะได้สำเร็จด้วยดี

พวกท่านทั้งหลายได้มาทำบุญพร้อมกันในวันนี้ ก็นับว่าเป็นสามัคคีประการหนึ่ง เพราะว่า ท่านที่มานี้ก็อยู่กันคนละแห่งมารวมกันเข้า ไม่มีการแตกแยกกันเป็นก๊กเป็นเหล่า เป็นคนตระกูลต่ำตระกูลสูง

ไม่ถือชาติชั้นวรรณะ ไม่ถือตัวว่าคนมี คนจน คนต่ำ คนสูง พอเข้าสู่ศาลาก็พากันพร้อมเพรียงทำกิจต่างๆด้วยความสามัคคี

คำว่า สามัคคี นี้ แปลว่า ความถึงพร้อม หรือ ความดำเนินพร้อมกัน ซึ่งหมายถึงการรวมกำลังกันเข้า หรือการงานที่ทำให้ดำเนินไปด้วยดี ย่อมจะประสานให้แข็งแรงได้ เช่น พวกสัตว์เป็นตัวอย่าง เป็นต้นว่า ปลวกตัวเล็กๆ ยังสามารถพร้อมเพรียงกันขนดิน ทำที่อยู่อย่างแน่นหนา เรียกว่า จอมปลวก เพราะว่าสัตว์เหล่านี้เขามีสามัคคีกัน พร้อมกันขนดินขึ้นมาเป็นจอมปลวกใหญ่อาศัยอยู่ได้อย่างสบายและปลอดภัย

ส่วนพวกเราท่านทั้งหลายเป็นมนุษย์ จิตใจสูง มีปัญญาฉลาด จงพร้อมเพรียงกันตั้งอยู่ในสามัคคีธรรม จะได้มีความเจริญสุขแก่ท่านทั้งหลาย

สามัคคีนี้มีอยู่ ๓ ประการ คือ สามัคคีกาย เรียกว่า กายสามัคคี ได้แก่การรวมกำลังกายเข้าด้วยกัน เพื่อประสานเรี่ยวแรง ช่วยแบ่งเบาภาระ ธุระที่หนักให้เบาขึ้น ให้อยู่ในวิสัยที่จะทำกิจนั้นๆ ให้สำเร็จลุล่วงด้วยความปรารถนา

ส่วนข้อที่สองนั้น เรียกว่า จิตสามัคคี คือ การรวมกำลังความคิด เมื่อมี

เรื่องอะไรเกิดขึ้น ที่จะต้องช่วยกันคิดหาเหตุผลในทางที่ถูกที่ควร ไม่คิดแก่งแย่งกัน ด้วยความเห็นผิด และเห็นแก่ตัว คุณธรรมข้อนี้ เปรียบเทียบความประสานหรือความรักใคร่สนิทสนม ปราศจากความพยาบาท วิหิงสา ความทะเลาะวิวาทกัน

ส่วนสามัคคีข้อที่สาม ก็ได้แก่ ธรรมสามัคคี คือ การประพฤติธรรมร่วมกัน ที่เรียกว่า พุทธบริษัท มีภิกษุ ภิกษุณี (รวมสามเณร สามเณรี) อุบาสก อุบาสิกา

พระภิกษุ และสามเณร ท่านเรียกว่า สหพรหมจารี คือ ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกันเป็นหมู่คณะ นับตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ท่านเรียกว่า สงฆ์ ช่วยกันประพฤติธรรมให้เห็นตรงกัน ไม่เห็นผิด หรือแก่งแย่งกัน ท่านจึงเรียกว่า ธรรมสามัคคี เหมือนกัน

คุณธรรมข้อนี้ก่อให้เกิดความรักพวกรักหมู่ รักประเทศชาติของตน ปราศจากความรังเกียจซึ่งกันและกัน และเป็นการรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ของสกุล หรือของชาติไว้

คุณธรรมความสามัคคีนั้นมีทั้งการงาน และในทางความมั่นคงของหมู่คณะ ทางป้องกันศัตรู และทางต่อสู้ศัตรู

ในทางการงานพึงเห็นได้จากจอมปลวก ทางมั่นคงพึงเห็นได้จากไม้เล็กๆ รวมกัน ส่วนทางป้องกันพึงเห็นได้จากหมู่แตน ในทางการต่อสู้พึงเห็นได้จากพวกมดแดง

มดแดงมันเล็กๆ รุมกันต่อสู้อย่างไม่อาลัยชีวิตเลย จนศัตรูปราชัย แม้แต่สัตว์ตัวใหญ่ๆ ก็กลัวมดแดง เพราะว่าเขามีความสามัคคีกัน จึงรักษารวงรังไว้ได้อย่างปลอดภัย มนุษย์และสัตว์บังอาจเข้าไปถูกรังของมันเถอะ ก็จะได้เห็นดีกับมัน

มดแดงนี้นับเป็นตัวอย่างได้ดี นี่แหละ ความสามัคคี อยู่ที่ไหน กับหมู่คณะใด ย่อมจะเกิดความสุข ถ้าอยู่กับครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง ครอบครัวนั้นก็

จะมีแต่ความเจริญ เพราะสามัคคีพร้อมเพรียงกันประกอบการงาน ตามหน้าที่ของตน ไม่เห็นผิดและแก่งแย่งกัน มีความเห็นตรงกัน การงานก็ไม่เป็นอากูล

หมู่บ้านก็ดี ตำบลก็ดี อำเภอ จังหวัด และประเทศชาติก็ดี ตลอดจนทั้งโลกนี้ก็ดี ถ้ามีความสามัคคีพร้อมกัน ไม่เห็นแก่ตัว และริษยายุยงกันแล้วก็ย่อมเจริญ โลกก็จะสงบจากสงคราม โลกมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายก็จะอยู่อย่างสบาย ไม่ขวัญหนีดีฝ่อ ประกอบอาชีพก็แสนที่จะสบาย เพราะไม่หวาดระแวงภัย นั่งนอนก็สบาย

ตัวอย่างเช่น พวกเราท่านทั้งหลาย ที่มาประชุมสันนิบาตที่นี่ ถ้าขาดสามัคคีแล้ว ก็จะนั่งอยู่ที่นี่ไม่ได้

สมมติว่ามีคนหนึ่งเกิด ธาตุสี่ ขันธ์ห้า ไม่สามัคคีกันขึ้น ธาตุทั้งสี่แตกสามัคคีแล้ว ก็ต้องรีบเข้ารักษาตัวให้เกิดสามัคคี จึงจะกินได้นอนหลับ และจึงจะมีชีวิตอยู่ได้ คนที่ตายนั้น ก็เพราะธาตุขันธ์เขาไม่สามัคคีเป็นปกติ ธาตุจึงแยกจากกัน

นี่แหละเรื่องความสามัคคีธรรม ภายนอกและภายใน

ส่วนหมู่บ้านเรา ก็พากันมีธรรมสามัคคีนี้ไว้เป็นเครื่องประดับ อย่าพากันเห็นแก่ตัว การเห็นแก่ตัว เป็นการก่อให้เกิดความเพ่งเล็งแก่หมู่คณะ และประเทศชาติ ศาสนา

การเห็นแก่ตัว หมายถึง การเห็นแก่ประโยชน์ตนเป็นส่วนใหญ่ ไม่คำนึงถึงผู้อื่นหรือส่วนรวม เห็นทางใดได้ก็ลงมือทำทางนั้น โดยไม่คิดว่าจะเป็นภัยอันตรายแก่หมู่คณะ หรือแก่บ้านเมือง และศาสนา

คนที่เห็นแก่ตัวนั้น เป็นคนมีความตระหนี่ และความโลภ มีนิสัยคับแคบแล้งน้ำใจ ไม่ยอมเสียสละแม้ในเรื่องที่ควรจะเสียสละ ขาดไมตรีจิต ไม่ยอมคบค้ากับผู้ที่มีฐานะต่ำกว่า ก็จะทำให้เกิดแตกแยกทางฐานะ และจะนำมาซึ่งความรังเกียจ แก่กันและกัน

หมู่ใดคณะใดที่เห็นแก่ตัวอยู่มากๆ หมู่นั้นคณะนั้นจะไม่มีความสามัคคี

มั่นคงถาวร จะเป็นช่องทางให้ศัตรูเข้ามาทำลายได้อย่างง่ายดาย

ความเห็นแก่ตัวนี้ มักจะมีอันตรายมาก ไม่มีความสุขเพราะกลัวเขาจะทำร้ายบ้าง กลัวเขาโกงและไม่ซื่อสัตย์ต่อตน ดังนี้เป็นต้น

คนเห็นแก่ตัว มักไม่มีคนชอบ และประสงค์ร้ายอยู่บ่อยๆ เช่นว่า หมู่คณะใดหมู่คณะหนึ่งมีหัวหน้าเห็นแก่ตัว ไม่คำนึงถึงหมู่คณะแล้ว คนเช่นนั้นย่อมจะได้รับกรรมสนอง หรือการปองร้าย ทั้งหมู่คณะก็จะแตกแยกกัน ไม่เป็นสามัคคีอยู่ได้

สามัคคีธรรม ความพร้อมเพรียงนี้ เป็นคุณธรรมที่จำเป็น หมู่คณะจะเป็นไปได้โดยราบรื่น ก็เพราะความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ ความพร้อมเพรียงจึงเป็นความจำเป็นและสำคัญยิ่ง

เมื่อพวกเราได้รวมกันขึ้นเป็นหมู่ มีความพร้อมเพรียงกันด้วยกายและจิต ดังกล่าวแล้ว ย่อมจะสามารถให้เกิดผล คือ ความเจริญรุ่งเรือง และแน่นแฟ้นมั่นคง จะทำการสิ่งใดก็สำเร็จลุล่วงไปเป็นผลดี เป็นความเจริญก้าวหน้า จะงอกงามไพบูลย์เต็มที่ ต้องพร้อมเพรียงกันทั้งกายและจิต

ถ้าเกิดเป็นสามัคคีพร้อมเพรียงแต่ทางกาย ใจไม่สามัคคีพร้อมเพรียงด้วย เช่น บุคคลที่ทำงานอยู่ใต้บังคับบัญชาของนายจ้าง เป็นตัวอย่าง เมื่อเขาบังคับก็ช่วยกัน ทำให้ยกของอันหนักเคลื่อนที่ไปตามความประสงค์ ยกไปก็ล่าช้า เพราะไม่มีสามัคคีทางใจ ยังไม่อำนวยความเจริญให้เต็มที่ได้ ถ้าได้อาศัยความสามัคคีทางจิตใจเข้าช่วยสนับสนุนแล้ว จะต้องทำให้สำเร็จเร็วขึ้น จะมีผลคือความเจริญเป็นทวีคูณหลายเท่า เพราะผู้ที่พร้อมเพรียงกันด้วยกายและจิตใจแล้ว จะมีผู้บังคับหรือไม่ก็ตาม จะพรั่งพร้อมช่วยกันคิด มุ่งประโยชน์ให้กิจสำเร็จโดยชื่นตาชื่นใจเป็นเบื้องหน้า

สามัคคี ความพร้อมเพรียง ดังพรรณามานี้ มีอยู่ในปวงชนของหมู่ใด คณะใด ประเทศชาติใด ปวงชนหมู่นั้น สมาคมนั้น ย่อมจะดำเนินไปสู่ความเจริญไม่มีความเสื่อมทราม

ขันติโกวาท ๒

ในข้อนี้ มีตัวอย่างที่จะชี้ให้เห็นเป็นอุทาหรณ์ เช่น ปวงชนที่รวมกันเป็นหมู่คณะในประเทศชาติ ถ้าทุกคนในประเทศชาติของพวกเรามีความพร้อมเพรียงกัน ไม่มีการแตกแยกกัน ประเทศชาติก็จะมีแต่ความเจริญมั่นคง เพราะประชาชนในชาติมีความสามัคคีกัน มุ่งหน้าช่วยกันรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ไว้ แม้จะมีหน้าที่แยกกันไปคนละฝ่าย คนละอย่าง แต่ส่วนรวมได้เกี่ยวพันกันด้วยประสานงานกันไม่ขาด มุ่งแต่ความเจริญให้สำเร็จเป็นส่วนรวมแก่ชาติ ทุกคนตั้งอยู่ในสามัคคีธรรม ไม่แตกแยกกัน ก็ย่อมจะพาประเทศชาติไปสู่ความเจริญโดยสวัสดี

ตรงกันข้าม คือ ความไม่สามัคคี ถ้าชุมนุมชนใดในชาติขาดความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ก็อย่าพึงหวังเลยที่จะประสบความเจริญ มีแต่จะวิบัติไป ในที่สุดอาจจะเสียชาติได้

ความเจริญอันเป็นส่วนรวมจะสำเร็จได้ ต้องอาศัยความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ แม้แต่การงานหรือธุระอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม จะมีความยากลำบากหนักสักเพียงใด ถ้าได้อาศัยความพร้อมเพรียงกันแล้ว การงานนั้นก็ดูจะเป็นของง่าย สำเร็จได้โดยไม่ยาก

รวมความว่า การงานทุกอย่าง ถ้าได้อาศัยความพร้อมเพรียงแล้ว ความสำเร็จก็จะมีในที่สุดโดยไม่ต้องสงสัย

ข้อนี้ เราจะเห็นความพร้อมเพรียงของมด ปลวก และผึ้ง ซึ่งเป็นสัตว์ตัวเล็กๆ เท่านั้น แต่เขาสามารถสร้างจอมปลวกและรังผึ้งอันใหญ่โตได้ ทั้งนี้ก็โดยอาศัยความพร้อมเพรียง ไม่แก่งแย่งกัน พร้อมใจกันคาบดินและเกสรดอกไม้มาสร้างรวงรังโดยไม่หยุดยั้ง ไม่ย่อท้อ

นี่ก็เป็นเพียงความพร้อมเพรียงของสัตว์เล็กๆ ยังอำนวยความเจริญให้สำเร็จถึงเพียงนี้ ถ้ามนุษย์เราซึ่งเป็นผู้ประเสริฐทั้งสมอง จิตใจ และความสามารถ หากได้อาศัยความพร้อมเพรียง จะอำนวยผลความเจริญให้สำเร็จได้สักเพียงใด

ขันติโกวาท ๒

เป็นความจริงที่เดียว ความพร้อมเพรียงมีอยู่ในการงานที่ปราศจากโทษในที่ใด ความสำเร็จที่เป็นส่วนความเจริญก็มีอยู่ในที่นั้น

มนุษย์ที่เกิดมาในโลก ร่วมหมู่คณะกัน ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงจะยังกิจการงานให้สำเร็จได้ เหมือนบ้านเรือนที่ใหญ่โต จะตั้งอยู่ได้ต้องอาศัยเสาหลายๆต้น ช่วยกันยันค้ำไว้ จึงจะอยู่ได้อย่างมั่นคง

"อันบ้านเมืองใหญ่โตระโหฐาน ต้องมีเสาทานหลายต้นจึงทนไหว
เกิดเป็นคนอยู่เดียวก็เปลี่ยวใจ ต้องมีพวกพ้องไว้ได้พึ่งกัน"

ในยามขัดสนก็จะได้ช่วยกันคนละอย่าง จึงเป็นที่พิสูจน์ได้ว่า ความพร้อมเพรียงกันนั้นสามารถให้เกิดความสำเร็จได้ทุกอย่าง แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้ประกาศศาสนธรรมของพระองค์ให้เป็นประโยชน์แก่สรรพสัตว์ทั่วไป จนกระทั่งพุทธศาสนาได้แพร่หลายไปทั่วทุกแห่ง ประดิษฐานเป็นหลักฐานมั่นคงอยู่ได้ ทั้งนี้มิใช่พระองค์จะทำการเผยแพร่ ประกาศศาสนธรรมแต่เพียงพระองค์เดียวไม่ หากแต่ได้อาศัยความร่วมมือพร้อมเพรียงของบรรดาพระสาวกที่เป็นศิษยานุศิษย์ของพระองค์ด้วยเช่นกัน โดยมิได้เห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบากใดๆ

จึงชี้ให้เห็นว่า แม้สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเป็นผู้ประเสริฐสามารถสักเพียงใด พระองค์ก็ยังต้องอาศัยความพร้อมเพรียงของหมู่พระสาวกช่วยประกาศพระศาสนา

แม้ในกาลต่อมา หลังจากพระองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว พระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้ ก็ต้องอาศัยพุทธบริษัทสี่ มีภิกษุเป็นต้น ต้องสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ช่วยกัน ไม่แตกแยกกันโดยศีล และเห็นตรงกันด้วยพระวินัย จึงสามารถดำรงพุทธศาสนาให้เจริญยั่งยืนอยู่ได้ ให้สำเร็จเป็นประโยชน์แก่สรรพสัตว์

ความสามัคคีพร้อมเพรียงกันดังกล่าวมานี้ ย่อมบันดาลให้เกิดประโยชน์โสตถิผลอย่างดีเลิศ เป็นบ่อเกิดแห่งความสุขได้อย่างแท้จริง

ส่วนความแตกสามัคคีนั้นมีแต่ทุกข์โดยส่วนเดียว ดังในครั้งที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่นั้น ยังมีพวกภิกษุชาวโกสัมพีได้เกิดบาดหมางแตกสามัคคีกันขึ้น ระหว่างพระวินัยธร และพระธรรมธร เพราะเรื่องน้ำชำระ เกิดวิวาทบาดหมางใจกันใหญ่ จนกระทั่งพระพุทธเจ้าของเรา ทรงตักเตือนห้ามปราม พวกภิกษุชาวโกสัมพีก็หาได้เชื่อฟังไม่ ในที่สุด พระองค์ก็ได้เสด็จหนีไปสู่ป่าปาลิไลย พวกภิกษุชาวเหล่านั้นต้องได้รับความลำบากใจ เดือดร้อน มิใช่แต่พวกภิกษุเท่านั้นที่วิวาทกัน ยังเป็นเหตุให้อุบาสกอุบาสิกาศิษยานุศิษย์ของทั้งสองฝ่ายแตกแยกกันเป็นสองพรรคสองพวก ไม่เข้าใจกันจนเกิดโกลาหลเดือดร้อนกัน

นี่แหละความแตกสามัคคีมีแต่โทษ ทำให้มีแต่ความไม่สงบเรียบร้อย ดังนั้น ผู้หวังความสุข จงอย่าได้ประพฤติดังเช่นภิกษุเมืองโกสัมพีนี้เลย

อนึ่ง เหตุที่จะเป็นเครื่องสนับสนุนความสามัคคีนั้น ท่านได้วางหลักแห่งสาราณิยธรรมไว้หกประการ คือ

หนึ่ง เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณรทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยขวนขวายในกิจธุระของเพื่อนด้วยกาย มีพยาบาลภิกษุไข้ เป็นต้น

สอง เข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยขวนขวายในกิจธุระของเพื่อนด้วยวาจา เช่น กล่าวตักเตือนและสั่งสอนด้วยเมตตาจิต เป็นต้น

สาม เข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยกันคิดสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อเพื่อน

สี่ แบ่งปันลาภที่ตนได้มาแล้วโดยชอบธรรมให้แก่เพื่อนภิกษุสามเณร ไม่หวงบริโภคจำเพาะไว้แต่ผู้เดียว

ห้า จงรักษาศีลให้บริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่นๆไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น

หก มีความเห็นร่วมกันกับภิกษุสามเณรอื่น ไม่วิวาทกับใครเพราะมีความเห็นผิดกัน

ธรรมหกอย่างนี้ ทำให้ผู้ประพฤติเป็นที่เคารพของผู้อื่น เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน เป็นไปไม่วิวาทกันและกัน เพราะมีกิจการเกี่ยวเนื่องถึงกันโดยตรงกับความตั้งใจบ้างโดยความไม่ตั้งใจบ้าง ตั้งแต่ในครอบครัวหนึ่งไปจนถึงประเทศชาติ จึงได้ชื่อว่าเป็นหมวดหมู่กัน ดังนี้

แต่ถ้าหากว่าบุคคลนั้น มีกิจอันพึงกระทำเกี่ยวเนื่องติดต่อกันโดยตรง ก็ชื่อว่าเป็นหมู่ที่ใกล้ชิดกัน ถ้าไม่มีกิจการเกี่ยวเนื่องกัน ก็ชื่อว่าเป็นหมู่ที่ห่างออกไป แต่ถึงอย่างไรก็ได้ชื่อว่าเป็นหมู่กัน เพราะต้องอาศัยกันและกันมากบ้างน้อยบ้าง โดยตรงบ้างโดยอ้อมบ้าง ด้วยประการฉะนี้

เมื่อบุคคลจำต้องอาศัยกันอยู่เป็นหมวดหมู่ดังนี้แล้ว และบุคคลในหมู่ ต่างทำกิจธุระตามหน้าที่ตามภาระแห่งผู้ใหญ่ผู้น้อย มุ่งทำกิจที่ดีที่เป็นเหตุให้ถึงความเจริญแก่ตนและแก่คนในหมู่ เว้นการชั่วที่เป็นเหตุทำความเสื่อมแก่ตัวและแก่คนในหมู่ ทั้งทำให้เหมาะแก่กาลสมัย แก่ท้องถิ่น แก่ประเทศชาติ แก่บุคคล และแก่ผู้อาศัยกันเป็นหมู่ ย่อมจะได้ทรัพย์เป็นผล คือได้โภคทรัพย์เป็นเครื่องจับจ่ายใช้สอยเลี้ยงชีวิต ทำตนและหมู่ให้มีความอุ่นใจทั้งได้คุณธรรมคือความอยู่อย่างสงบเป็นสุขสำราญ สำหรับตนด้วยสำหรับหมู่คณะด้วย ตามกำลังแห่งเหตุที่ทำ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพระกรุณาในหมู่สัตว์ ทรงหวังสุขประโยชน์แก่คนที่อยู่ด้วยกันเป็นหมู่ จึงทรงแสดงธรรมเป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึงกันและกัน ทำความรักกัน ทำความเคารพกันตามชั้นตามประเภทให้เป็นไป เพื่อสงเคราะห์กันและกัน เพื่อพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ต่างประพฤติต่อกันด้วยดีตามหน้าที่ตามชั้นแล้ว ก็จะอยู่กันด้วยความสงบสุข

ผู้พิจารณาย่อมเห็นได้ตามความเป็นจริง ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึงกันและกันนี้ เรียกว่า สาราณิยธรรม พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงไว้แก่

หมู่ภิกษุ แต่ย่อมจะสาธารณะทั่วไปแก่หมู่พวกคฤหัสถ์ด้วย คฤหัสถ์ที่ปฏิบัติต่อกันตามหลักนี้ ก็จะเป็นไปเพื่อให้ระลึกถึงกัน ก่อความสามัคคีให้เกิดขึ้น ทำความสามัคคีที่มีอยู่แล้วให้มั่นคงยิ่งขึ้น

ส่วนสาเหตุที่จะทำให้แตกสามัคคีนั้นมีอยู่สามประการ คือ

หนึ่ง คนเห็นแก่ตัว หมายถึงการเห็นแก่ประโยชน์ตนเป็นใหญ่ ไม่ได้คำนึงถึงผู้อื่น หรือส่วนรวม เห็นทางใดพอจะได้ก็รีบวิ่งเต้นทุ่มเททั้งกำลังกายกำลังใจ ตลอดจนกำลังทรัพย์ของตน โดยมิได้คิดคำนึงว่าจะเป็นภัยอันตรายแก่หมู่หรือบ้าน เมืองของตน เช่น พวกค้ากำไรเกินควร และพวกที่ลักลอบนำสินค้าหนีออกไปขายยังต่างประเทศ ทำให้ประชาชนเดือดร้อน ย่อมเป็นผลกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจและการปกครอง พวกพ่อค้าขายยาเสพติดให้โทษก็นับว่าเป็นคนเห็นแก่ตัวอย่างร้ายกาจ

สอง คนที่มีใจริษยา คือความไม่อยากให้คนอื่นได้ดี มีนิสัยเห็นเขาได้ดีทนอยู่ไม่ได้ คนริษยาเป็นคนขาดมุทิตาธรรม เห็นใครได้ดีอย่างไรก็รู้สึกชิงชังพยายามจะหาทางลบล้างความดีของเขาด้วยวิธีการต่างๆ หมู่คณะใดที่มีคนริษยาอยู่มากๆ หมู่คณะนั้นก็ไม่เจริญ เพราะไม่มีการส่งเสริมให้ผู้มีความรู้ความสามารถได้ทำประโยชน์ให้เจริญแก่บ้านเมืองและหมู่คณะเพราะกลัวเขาจะมีชื่อเสียง การริษยาเปรียบเสมือนหนอนบ่อนไส้ ทำให้เกิดรอยร้าวขึ้นในหมู่คณะจนถึงกับแตกแยกได้ ทำลายความสามัคคีตั้งแต่ครอบครัวจนถึงประเทศชาติ

สาม คนยุยง ได้แก่ การพูดให้เขาแตกแยกหรือแตกร้าวกัน อันเป็นการทำลายความสามัคคีโดยตรง เช่น วัสสการะพราหมณ์ยุแหย่กษัตริย์ลิจฉวีให้แตกกัน ดังเรื่องในสามัคคีเภท เล่าว่า แคว้นวัชชีในประเทศอินเดีย มีกษัตริย์ลิจฉวีช่วยกันปกครอง โดยรวมกำลังกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันประเทศอื่นไม่อาจรุกรานได้ มีพระราชาองค์หนึ่งทรงพระนามว่าพระเจ้าอชาติศัตรู พระราชาในแคว้นมคธมีความปรารถนาต้องการแคว้นวัชชีเป็นเมืองขึ้นของตน จึงคิดหาอุบายให้พราหมณ์ชื่อว่าวัสสการะ ไปยุแหย่ให้พวกกษัตริย์ลิจฉวีแตก

ความสามัคคีกัน แล้วก็ยกกองทัพไปยึดแคว้นวัชชีได้อย่างง่ายดาย เพราะกษัตริย์ลิจฉวีที่ถูกยุยงได้ผลนั้น เพราะพระองค์หูเบาเชื่อง่ายไม่หนักแน่นเหมือนดังธงที่ปลายเสาถูกลมพัดไปทางไหนก็ปลิวไปทางนั้น

คนหูเบาเชื่อง่ายนั้นมักจะมีโทษมากกว่าคุณ คนหูเบานั้น ถ้าเป็นผู้ปกครองหมู่คณะจะถูกคนเขาประจบสอพลอเป่าหูจนหัวหมุนเหมือนกับลูกข่าง และจะเป็นหุ่นให้เขาเชิดอยู่มิรู้วาย ทำให้เสียความยุติธรรม ไม่อาจทำให้ผู้น้อยที่อยู่ใต้บังคับบัญชาเคารพยำเกรงในที่สุดก็จะเกิดความไม่สงบขึ้นในหมู่คณะ ถึงกับแตกแยกกัน เป็นช่องทางให้ศัตรูฉวยโอกาสแทรกแซงได้ นี่แหละโทษของคนหูเบา ย่อมนำมาแต่สิ่งที่จะเสื่อมเสีย

ได้แสดงเรื่องสามัคคีธรรม ตั้งแต่ต้น จนอวสานลง จงน้อมเอาไปประพฤติปฏิบัติดัดแปลงแก้ไข ให้มีธรรมสามัคคีอยู่ในวงครอบครัวหรือแห่งหมู่คณะจะได้มีแต่ความสุขความเจริญ ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

ดังแสดงชี้แจงมาพอเป็นเค้ามูล ก็ยุติลงแต่เพียงเท่านี้

ขอความสุขสวัสดี จงมีแก่ท่านทั้งหลายที่ได้มาประกอบการกุศล จงมีแต่ผลคือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ จงมีแก่ทุกท่านทุกประการ

รับประทานมาก็ขอยุติไว้แต่เพียงเท่านี้ เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้

สามัคคีธรรมนำมาด้วยความสุข พ้นทุกข์สุกใสใจแจ่มสี
เป็นหนทางก้าวหน้าพาให้ดี หมู่ใดสามัคคีกันไว้สุขใจเอย

พระคำพอง ขันติโก

ขันติโกวาท ๒

ธรรมเทศนา เรื่อง ศีล

สุขัง ยาวะ ชะรา สีลังติ

ศีลนำสุขมาให้ตราบเท่าชรา ดังนี้

การมาจำศีลนอนวัดนี้ มันมีประโยชน์อย่างมากมายอย่างเช่น กายวิเวก คือ การหยุดไม่ประกอบการงานที่ยุ่งในเรื่องครองครัว วิ่งเต้นแสวงหากินไปตามประสาฆราวาสผู้มีครอบครัว กายก็ปราศจากรบกวน เป็นกายปกติไม่มีการทำบาปและความชั่วทางกาย เรียกว่า กายวิเวก

กายมีปกติไม่มีการทำบาป และความชั่วทางกาย ชื่อว่ากายมีศีล ทั้งจะได้มีจิตวิเวกอีกด้วย ไม่มีเครื่องยั่วยวนจิต ทั้งจะได้เห็นพระพุทธรูป พระประธาน ทั้งจะได้ฟังธรรม ตลอดจะได้เห็นพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และจะได้พบปะสังสรรค์สนทนากับเพื่อนอุบาสก อุบาสิกาด้วยกัน อีกทั้งจิตก็จะสงบเยือกเย็น ไม่มีเสียงเพ่นพ่านรบกวนเหมือนอยู่กับบ้าน

จิตจะได้รับความสงบเป็นจิตวิเวก ปฏิบัติกรรมฐานไปก็จะเกิดสมาธิง่าย ศีลก็จะไม่มีอันตรายต่อการสำรวมรักษา ทั้งจะได้รับความรู้ความฉลาดเพิ่มเติม ด้วยการฟังธรรมและสนทนาธรรม

ณ บัดนี้จะได้อธิบายขยายความให้แจ่มแจ้ง แสดงตามภาษิตที่ยกขึ้นไว้ข้างต้นนั้น เพื่อจะเป็นแนวทางแห่งการศึกษาและปฏิบัติธรรม แก่บุคคลผู้ที่สนใจในธรรมปฏิบัติสืบต่อไป จงตั้งใจสดับตรับฟังให้ดีให้เป็นประโยชน์และสำเร็จในการฟัง

อาตมาได้ยกเอาศีลไว้เป็นประธานว่า “ศีลนำสุขมาให้ตราบเท่าชรา” นั้นว่า อะไรชื่อว่าศีล อะไรชื่อว่าความสุข พวกเราย่อมทราบกันอยู่โดยทั่วไปแล้วว่า สัตว์ทั้งหลายทุกรูปทุกนามล้วนปรารถนาแต่ความสุข เกลียดความทุกข์ รักความดี เกลียดความชั่วด้วยกันทั้งนั้น

ความเป็นปกติ คือสงบกาย วาจา และสงบใจ ชื่อว่าศีล ความสบายกาย

สบายใจชื่อว่าความสุข ถ้ามีศีลแล้วความสุขก็โผล่หน้าขึ้นมา ให้ใจเสวยเหมือนกับเงาที่ติดตามตัวอยู่

การรักษาศีล คือ อุปมาคล้ายกับเรารักษาเงินไว้เช่น เรามีเงินอยู่พันบาท เรารักษาไว้ให้ดี การรักษาเงินพันบาทไว้โดยปกติ ก็เท่ากับเราได้ความดีไว้สองอย่าง คือ เป็นการรักษาเงินพันบาทเดิมให้คงอยู่ด้วย และเป็นการรักษาฐานเดิมของเราให้คงอยู่ด้วย เพราะเงินหมื่นเงินแสนที่เราจะมีต่อไปก็มาจากเงินพันบาทเดิมนั้นเอง

การรักษาศีลก็เหมือนกัน ให้ผลแก่ผู้รักษาทั้งสองประการ คือ เป็นการรักษาทุนเดิมของเราไว้ไม่ให้ทรุดลงไป ความเป็นปกตินั้น ย่อมเป็นฐานของความสงบเรียบร้อย คือ ทุกสิ่งทุกอย่างถ้ายังความปกติของมันอยู่ ความเรียบร้อยก็มี แต่ถ้าเกิดความผิดปกติเข้าเมื่อไร ก็จะเกิดความวุ่นวายเสียหายตามมา

ให้นึกถึงสิ่งแวดล้อมทั่วๆไปก่อน เช่น พระอาทิตย์ที่เคยส่องแสงสู่โลก อยู่ทุกวันนี้มันก็ปกติอยู่ ถ้าพระอาทิตย์รักษาปกติอย่างนี้ไว้ พวกเราสงบสุข แต่ถ้าวันใดพระอาทิตย์เกิดผิดปกติขึ้นมา คือไม่ส่องแสงในช่วงกลางวันอย่างนี้เป็นต้น การงานของพวกเราก็จะเสียหาย ผู้คนก็อลเวงแตกตื่น

ไม่ต้องพูดถึงปกติทุกวัน เพียงแต่สมมติว่า เกิดสุริยุปราคาขึ้นชั่วคราวเท่านั้น ก็ทำให้เกิดเสียการเสียงานไม่น้อยอยู่แล้ว ถ้าฤดูผิดปกติขึ้นก็ทำให้เกิดฝนแล้ง ทำให้ข้าวยากหมากแพง ดังที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

อวัยวะส่วนในร่างกายก็เหมือนกัน ตาดูได้ตามปกติ หูฟังเสียงได้ตามปกติ ถ้าผิดปกติ เราเรียกว่าคนดัดจริต อวัยวะผิดปกติ เราก็เรียกว่าคนพิการ คนที่ความประพฤติผิดปกติเราเรียกว่าคนทุศีล

ท่านทั้งหลาย จงคิดไตร่ตรองดูด้วยตนเองก็แล้วกัน สมมุติว่าเราทั้งหลายจะเลือกคนสักคนหนึ่ง จะเลือกเอาคนปกติหรือคนผิดปกติ ทุกคนคงมีความคิดตรงกันว่า จะต้องเลือกเอาคนปกติทั้งนั้น จะมีใครหรือที่จะเลือกเอาคนผิดปกติไว้ในครอบครัว

ที่พูดมานี้ก็ต้องการให้ท่านทั้งหลายเห็นว่า การรักษาศีลนั้นเป็นการรักษาปกติเดิมของตน และเป็นการทำความดีที่มีอยู่ในตนด้วย แต่การที่เรารักษาศีลนั้นเป็นการทำดีขั้นมูลฐาน ถ้าเทียบกับการทำนาก็เทียบกับการไถคราด ถ้าเป็นการสร้างตึกรามบ้านช่อง ก็เทียบกับการตอกเสาเข็มลงราก

การรักษาศีลนั้นเป็นขั้นปฏิบัติ จึงจะเป็นการทำบุญโดยตรง และเป็นงานของจิตเริ่มจะทำความดีแล้ว ท่านจึงถึงเอาการรักษาศีลว่าเป็นบุญกิริยาวัตถุ การทำนานั้นไม่ใช่จะเริ่มเอาแต่ดำ เก็บเกี่ยวแต่เพียงอย่างเดียว เริ่มมาตั้งแต่การไถ การคราดมาแล้วที่เดียว การสร้างบ้านหรือสร้างสะพานก็เริ่มมาแต่การตอกเสาเข็มลงมา มิใช่เริ่มที่การก่ออิฐ

ดังนั้น การรักษาศีลนอกจากกาย วาจา เป็นปกติแล้ว จึงได้ผลพิเศษอีกอย่างหนึ่งคือ ได้บุญในจิตด้วย เมื่อรักษาศีลในจิตแล้ว จิตใจของเราก็เริ่มแปรสภาพ ทุกครั้งที่เราสมาทานศีล ไม่ว่าใครก็ตามถ้าตั้งใจดี จิตก็แปรสภาพดีขึ้น ถ้าจิตตั้งไว้ในทางชั่ว จิตก็เปลี่ยนสภาพเลวลง

โปรดจำไว้ การตั้งใจทุกครั้ง เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพของจิตใจตัวด้วยเสมอ จะเป็นไปได้มากหรือน้อยแล้วแต่จิตจะทำได้เช่น ตั้งใจจะฆ่ามดตัวหนึ่งจิตก็จะแปรไปนิดหนึ่ง ตั้งใจจะฆ่าวัวตัวหนึ่ง จิตก็แปรสภาพมากขึ้น ยิ่งตั้งใจจะฆ่าคนสักคนหนึ่ง จิตก็จะแปรไปมากกว่าเดิม

การรักษาศีลนั้น ท่านมีกฎตายตัวในการรักษา คือ ผู้รักษาต้องมีจิตใจตั้งใจทำจริงๆ ที่เรียกว่าวิรัติ คือเมื่อตั้งใจแล้วก็ต้องทำจริงๆ ถ้าผู้นั้นมิได้ตั้งใจเว้น เพียงแต่มิได้ทำผิดเพราะไม่รู้กาละเทศะ หรือช่องทางไม่อำนวยให้ ไม่ถือให้ผู้นั้นรักษาศีล เช่น ผู้ร้ายที่ถูกคุมขังอยู่เขาไม่ได้ไปฆ่าใครไม่ได้ลักของใครมาเป็นของตัว จะเรียกว่าเขารักษาศีลไม่ได้เพราะไม่ได้ตั้งใจงดเว้น หรือคนที่อยู่คนเดียว ไม่มีอะไรจะฆ่าจะขโมยและไม่มีลูกเมีย ใครจะล่วงเกินศีลก็ไม่มีเพราะเขาไม่มีเจตนาจะงดเว้น การรักษาศีลจะสำเร็จก็อยู่ที่เจตนา คือ ตั้งใจงด ตั้งใจเว้น ผลที่เกิดขึ้นที่เราตั้งใจนี้แหละจะทำให้ใจดวงนั้นสะอาดขึ้นและ

ประณีตขึ้น เช่นใจของเราตั้งใจงดเว้นต่างๆ จิตใจของเราก็จะอ่อนโยนลงเป็นลำดับ ถ้าเดิมฆ่าคนได้ไม่กลัวเหมือนแต่ก่อน หรือจะใช้คนอื่นฆ่าไม่ได้เลย ที่เคยฆ่าวัวฆ่าควาย ถ้าพยายามงดเว้นบ่อยๆ ต่อมาก็ฆ่าวัวควายไม่ได้ เคยฆ่าเป็ด ฆ่าไก่ ถ้าตั้งใจงดเว้นจนแก่กล้าเข้า เป็ดไก่ก็จะฆ่าไม่ลง ทำได้แต่ตบยุง นานเข้ายุงก็ตบไม่ลง จนเรื่องฆ่าไม่ต้องห้ามแล้ว เขาจะฆ่าไม่ลงเอาทีเดียว อย่าว่าแต่จะฆ่าให้ตายเลย แม้แต่จะเบียดเบียนตบตีก็จะทำไม่ได้

ฉะนั้น การรักษาศีลจึงเป็นอานิสงส์ ที่จะทำใจให้ดีขึ้น มีสภาพดีขึ้นคงพอที่จะมองเห็นอานิสงส์กันบ้างแล้วว่า การรักษาศีลนั้นมีอานิสงส์จริง

อยากจะเพิ่มเติมอีกว่า อานิสงส์ดังที่กล่าวมานี้ เป็นแต่เพียงส่วนหนึ่งส่วนอานิสงส์ของการรักษาศีลตรงๆนั้น ท่านทั้งหลายเคยรักษาศีลมาแล้วเมื่อจบสมาทานเบญจศีลหรืออุโบสถศีล พระท่านจะบอกอานิสงส์ต่อท้ายเป็นภาษาบาลีว่า

สีเลนะ สุคะติง ยันติ – ศีลให้เป็นที่เจริญใจให้ไปถึงสุคติภพได้ด้วยการรักษาศีล

สีเลนะ โภคะสัมปะทา – ศีลให้เป็นที่เจริญใจ ได้โภคทรัพย์สมบัติ และอริยทรัพย์สมบัติทั้งมวล

สีเลนะ นิพพุติง ยันติ – ศีลย่อมทำประโยชน์ให้ได้ความสุข ตราบจนเท่าถึงพระนิพพาน อันเป็นบรมสุขอย่างยิ่ง

ตัสมา สีลัง วิโสทะเย เพราะเหตุนั้น ท่านจึงว่าศีลเป็นของดีของวิเศษยิ่งนัก จะหาอะไรมาเปรียบเทียบไม่ได้เลย สมดังพุทธภาษิตที่ว่า "**อัพยาปัชชัง สุขัง โลเก**" (วิ.มหา.๔/๖ขุ.อุ.๒๕/๘๖)ความไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันเป็นความสุขในโลก

พระธรรมคำสั่งสอนในการรักษาศีลห้านี้แหละ เป็นธงชัยเฉลิมโลกให้โลกสงบไม่เดือนร้อนวุ่นวาย ที่โลกของเราเดือนร้อนวุ่นวาย กำลังจะแตกอยู่ในขณะนี้ ก็เพราะผู้ไม่มีศีลห้าอยู่ในตัวนั่นเองจึงเกิดฉกชิงวิ่งราว ฆ่าฟัน ล่วงเกิน

ข่มขืน กระทำชำเรากันอยู่ทุกวันนี้ ก็เพราะไม่มีศีลห้านั่นแหละ ถ้ามนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้ พากันรักษาศีลห้าได้ทั่วกันแล้ว มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายซึ่งอาศัยโลกอยู่ทั้งโลกนี้ ก็จะมีแต่ความสุขความสบายและสงบเยือกเย็นทั้งมนุษย์และสัตว์ ศีลธรรมก็จะมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง โลกกับธรรมก็จะอาศัยซึ่งกันและกัน เหมือนกับคำพังเพยว่า "น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า" ดังนี้

แผ่นดินโลกก็จะกลับมากลาย เป็นแผ่นดินเมืองสวรรค์ น้ำตาของมนุษย์ที่เคยเป็นมาแล้ว ก็จะได้เหือดแห้งหายไปเสียจากโลกด้วย โดยพากันหันมารักษาศีลกินทาน บำเพ็ญกุศลบุญบารมี แสวงหาความดีใส่ตน

จงพากันรักษาศีลเถิด ถ้าเมื่อมีศีลบริสุทธิ์แล้ว ความตั้งใจมั่นก็จะเกิดมาตามตัว

ให้พยายามปลูกตัวปัญญาขึ้น หมั่นระลึกตัวอยู่เสมออย่าให้ขาดจนเป็นอนุโลมปฏิโลม ให้เกิดความชำนาญ จนเห็นว่าเป็นธาตุขันธ์ เป็นของไม่เที่ยงเป็นทุกข์ไม่อยู่ในอำนาจตน มันจะแก่ จะเจ็บ จะตายห้ามมันไม่ได้ จึงว่ามันไม่ใช่ของตัว มันเป็นเพียงธาตุสี่ ขันธ์ห้า ทั้งอาการสามสิบสองเป็นของโสโครก เป็นทุกข์เกิด แก่ เจ็บ ตาย ให้เห็นแจ้งด้วยปัญญาของตัวเองอย่างแน่นอนลงไปแล้วจึงจะเป็นนิพพิทา ความเบื่อหน่ายในขันธ์ จึงจะไม่พาขันธ์ไปทำความชั่ว ก็จะคลายจากความกำหนัด เห็นชัดว่ามีแต่โทษ ทำให้ลุ่มหลงงุนงงไปตามแห่งอวิชชาและตัณหา ถ้าปัญญาเห็นได้ชัดอย่างนี้แล้ว

จงพยายามน้อมจิตขึ้น พิจารณาแห่งสังขารในพระไตรลักษณ์ จิตก็จะเบิกบานเห็นสังขารเป็นไปตามความเป็นจริง ทุกสิ่งก็จะรวมลงนี้ว่าเป็น อนิจจังทุกขัง อนัตตา ทั้งนั้น ไม่ว่าแต่ของที่มีวิญญาณครอง คืออุปาทินณกสังขารที่มีวิญญาณครอง มีมนุษย์และสัตว์เป็นต้น ทั้งเป็นอนุปาทินณกสังขาร ที่ไม่มีใจครอง คือบ้านเรือน ต้นไม้ ภูเขา ย่อมเป็นของไม่เที่ยงทั้งนั้น เป็นอนิจจัง ทุกขังอนัตตา มันไม่เที่ยง นับวันเดือนปีก็เปลี่ยนแปลงไป

ดูแต่พวกเราทั้งหลายที่เกิดมาแล้ว รูปเก่าอันเด็กนั้นหายไปไหน ทำไมจึง

แลเห็นแต่รูปใหม่ หนังใหม่ ความแก่ชราเกิดขึ้นมาแล้วก็จะเปลี่ยนแปลงให้เจ็บตายไปในที่สุด

ความหมายว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้นมานี้ มีทั้งวิญญาณกทรัพย์และอวิญญาณกทรัพย์ ตลอดตัวมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายก็ดี เป็นของสมมติ สำหรับใช้กับในเวลาเมื่อมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ เหมือนดังได้อาศัยอยู่ในศาลาหลังนี้ชั่วคราวตามของที่มีเท่านั้น ถึงเมื่อตายหรือหนีจากศาลานี้ไปแล้วก็ตาม ต้องละสละทิ้งทรัพย์สมบัติและรูปร่างกายของตนทั้งหมด ทิ้งให้เปื่อยเน่าไว้ในโลกนี้ทั้งมวล ไม่มีใครที่จะนำเอาไปใช้ในโลกหน้าได้เลย

ปัญญา ตัวเห็นแจ้งอันนี้ ท่านเรียกว่า ปัญญาที่จะนำตัวให้พ้นจากทุกข์ได้

พระพุทธเจ้าตรัสรู้เหตุที่เกิดทุกข์ ว่าความทุกข์ทั้งหลายเกิดจากขันธ์ทั้ง ๕ ที่เรียกว่า อัตตา ตัวตน เกิดขึ้นแล้วก็พากันสมมติเรียกว่าอย่างนั้นอย่างนี้ เหมือนกับละครโรงใหญ่ แล้วก็มีตัณหา ความอยากดิ้นรนกระวนกระวาย

มนุษย์ปัญญาชนทั้งหลาย ถ้าขาดการอบรมในทางธรรม ไม่รู้จักเหตุผลให้เกิดทุกข์ ไม่รู้จักเหตุที่บรรเทาทุกข์ไม่รู้จักเหตุที่ดับทุกข์ ไม่รู้ทางปฏิบัติไปสู่ความดับทุกข์ พากันประพฤติแต่ทางที่นำทุกข์โศกเศร้ามาใส่ตน แสวงแต่ชั่วผิดศีลธรรม

เพราะมนุษย์เราที่มีกิเลสหนา ย่อมเห็นกงจักรว่าเป็นดอกบัวเหมือน กับแมลงเม่าเห็นไฟว่าของดี เลยบินเข้ากองไฟ ก็ถึงแก่ความตาย หรือเทียบกับแมลงวันของหอมไม่ชอบตอม เนื้อดีไม่ชอบตอม ตอมแต่ของเน่าเหม็นนี้ฉันใด คนไม่มีศีลย่อมแสวงหาแต่สิ่งที่ชั่วผิดกฎหมายบ้านเมือง จึงต้องได้รับความเดือนร้อนวุ่นวาย ทั่วโลกไม่มีความสงบได้ เพราะพวกทำความชั่วเห็นแก่ตัวทั้งนั้นถ้าพวกนี้หันมาทำความดี มารักษาศีลห้า ศีลแปด โลกก็จะสงบราบคาบไปได้

ศีลมีข้อห้ามดังนี้

ข้อ ๑. ห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์มีชีวิตทุกชนิด

ข้อ ๒. ห้ามไม่ให้ลักเอาสิ่งของคนอื่นมาเป็นของตนเอง ด้วยการขโมย

ข้อ ๓. ห้ามไม่ให้ล่วงเกินเล่นชู้สู่ผัวเขาเมียท่านที่หวงแหน

ข้อ ๔. ห้ามไม่ให้พูดเท็จ พูดคำหยาบ สำรากเพ้อเจ้อ และกล่าวคำยุยงส่อเสียด ให้ท่านแตกกร้าวบาดหมางกัน

ข้อ ๕. ห้ามไม่ให้ดื่มสุราเมรัยและของเสพติดให้โทษมึนเมา เหล่านี้เป็นต้น

ศีลห้ามีแค่นี้ ถ้าศีลแปดให้เติมข้อ ๓ ว่า อย่าเสพเมถุนกับชายใดหญิงใด และจับต้องกายชายและหญิง ตลอดทั้งสัตว์เดรัจฉานเป็นต้น

ศีลแปด ข้อ ๖. ห้ามไม่ให้บริโภคและกินอาหารในเวลาวิกาล ตั้งแต่เที่ยงวันเป็นต้นไป เพราะจะทำให้ง่วงเหงาหาวนอน จะไม่มีปัญญาคิดหาอุบายที่จะพ้นจากทุกข์ได้

ข้อ ๗. ห้ามไม่ให้ไปเที่ยวดูเขาประโคมดนตรีต่างๆ และประดับตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้และของหอมต่างๆ

ข้อ ๘. ห้ามไม่ให้นั่งหรือนอนที่อันสูงใหญ่ที่อัดด้วยนุ่นหรือสำลี

ศีลห้าเป็นของสำหรับประจำตัวมนุษย์ทั่วไป แม้นว่าใครไม่รู้ไม่นับถือก็ดี ถ้าไปทำผิดจากศีลห้าแต่ข้อใดข้อหนึ่งก็ดี ต้องมีบาปมีโทษ ได้รับในปัจจุบันนี้เป็นต้นไป คือต้องถูกติเตียน เสียชื่อเสียง ติดตะราง เป็นต้น ดังเช่นผู้เป็นนักโทษนั้นแล

ครั้นตายไปแล้ว ก็จะไปตกนรก พ้นจากนรกแล้วก็ได้เกิดมาใช้หนี้ ตามกรรมที่ตนทำไว้ในชาติก่อนที่ตนทำมา ดังนั้นผู้ที่เกิดมาเป็นกระเทยสองเพศ ก็เพราะกรรมเวรแต่ปางก่อนนำสนอง ทั้งคนพิการ ปากแหว่ง หูหนวก ตาบอด แขนขาหักด้วน เป็นขี้ทูด หรือถูกคนอื่นฆ่าตาม ถูกโจรปล้นสดมภ์ วิ่งราว ตีชิง ถูกเพื่อนฉ้อโกงทรัพย์และถูกผู้อื่นหาความใส่ และมีความเจ็บป่วยบ่อยๆ อายุสั้น ตายเร็วดังนี้ เพราะได้ทำผิดศีลห้าแต่ปางก่อน แล้วจึงเกิดมาใช้ในชาตินี้จนกว่าจะหมดเวรกรรม

ผู้ที่ท่านเกิดมามีลักษณะครบถ้วนสมบูรณ์ มีปัญญาเฉลียวฉลาด หาสมบัติ

ได้ง่ายดายมีความสุข และมีอายุยืน ก็เพราะว่าท่านมีเมตตาจิต ได้คบนักปราชญ์บัณฑิต ได้อบรมสั่งสมบุญบารมีมามากแล้ว เช่นการให้ทาน รักษาศีลมาแล้วแต่ชาติปางก่อน

ศีลห้าสำหรับผู้ที่รักษา ได้รับอานิสงส์คือความสุขในปัจจุบัน ณ ชาตินี้ ดังจะยกตัวอย่างมาแสดงเป็นอุทธาหรณ์ว่า

ในอดีตกาลนานมาแล้ว ในครั้งพระเจ้าพรหมทัต เสวยราชสมบัติอยู่ในกรุงพาราณสีโน้น พระองค์มีความประสงค์จะเสวยแกงไก่ จึงพระราชทานมอบให้บุรุษหนึ่งไปทำไก่เป็นยังไม่ตาย

บุรุษคนที่รับเอาไก่ไปนั้นชื่อ สีระลักขิตตะ ที่เคยถือศีลห้ามาตั้งแต่อายุ ๕ ปีจนมาถึงอายุ ๑๖ ปี เขารับเอาไก่ไปแล้วรำพึงระลึกถึงศีลว่า เราได้รักษาศีลมาจนถึงป่านนี้ ถ้าเราจะฆ่าไก่ ศีลของเราจะขาดไปเสียแท้ไม่สงสัยถ้าเราฆ่าช่างเถอะเราไม่ควรจะฆ่าไก่ให้ศีลขาดเสียไป ควรปล่อยไก่นี้ให้มันพ้นจากความตายเสีย ส่วนตัวเราท่านจะฆ่าให้ตาย หรือเนรเทศหนีไปจากบ้านเมืองก็ยอมหนีด้วยเหตุนี้ช่างมันแล้วก็ปล่อยไก่นั้นไปเสีย พอเวลาเสวยอาหาร พระราชาเรียกเอาแกงไก่จากสีระลักขิตตะมานพ สีระลักขิตตะมานพกราบทูลว่า ข้าพเจ้าได้ปล่อยไก่ไปเสียแล้ว ไม่อาจฆ่าได้พอสีระลักขิตตะพูดเท่านั้นพระราชาก็พิโรธอย่างแรง รับสั่งให้ราชบุตรจับสีระลักขิตตะมัดแล้วให้เอาไปโยนทิ้งลงแม่น้ำไหลวน อันเป็นที่เคยทิ้งโจรมาแล้ว

ครั้นหามไปถึงฝั่งแล้ว สีระลักขิตตะได้อธิษฐาน ตั้งความปรารถนาว่า ข้าพเจ้าได้รักษาศีลห้าจนถึงป่านนี้ เขาจะฆ่าให้เราตามด้วยเหตุนี้เราก็ยินดีด้วยกุศลผลบุญนี้ จงบันดาลขอให้ตัวข้าพเจ้าจงพ้นจากทุกข์ภัยทั้งหลายด้วยเถิด

พอสีระลักขิตตะตั้งอธิษฐาน พวกราชบุตรจับสีระลักขิตตะ โยนทิ้งลงในแม่น้ำอันไหลวนอยู่นั้น ขณะนั้นด้วยเดชแห่งศีล ยังมีพระยานาคราชสี่ตัวรีบนำเอาปราสาททองคำ ประดับด้วยแก้วเจ็ดประการมารับเอาตัวสีระลักขิต

ตะไว้ แล้วพระยานาคทั้งสี่กับเทวดาก็แปลงกาย แห่แหนยกเอาปราสาทขึ้นไปตั้งไว้ที่กลางพระลานหลวง คนทั้งปวง ทั้งพระราชาและอำมาตย์เสนาราชบริพารและพระราชบุตร มีความกลัวและอัศจรรย์ใจ พอแลเห็นจึงพากันลงไปไหว้ขอขมาโทษ และขอมอบราชสมบัติให้สีระลักขิตตะครองสืบไป

นี้แหละ ด้วยอานิสงส์คือ ได้ความสุขและโภคทรัพย์สมบัติ ก็เพราะรักษาศีลไว้มั่นคงยิ่งกว่าชีวิต จึงได้รับอานิสงส์อย่างสมใจ โภคทรัพย์สมบัติและความสุขตลอดทั้งชื่อเสียงเรียงนามก็ปรากฏแก่โลก

เราท่านทั้งหลาย ก็คงรู้ทั่วกันแล้วว่า ผู้มีศีลธรรมอันดี จะอยู่ไกลขนาดไหนผู้เสวยบุญก็สืบกลิ่นไปถึง ไม่ว่าจะในประเทศหรือนอกประเทศจนถึงปัจจุบันนี้

ถ้าว่าหลวงปู่องค์ไหนกลิ่นหอมๆ แล้ว แมลงผึ้งชอบตอมขนาดห้ามตอมก็มี นี้ไม่ใช่ศีลธรรมของท่านหรือ ท่านจึงได้รับอานิสงส์เห็นในปัจจุบันทันตาโภคทรัพย์สมบัติทิพย์ก็หลั่งไหลมาเทมาไม่ขาดสายใครๆก็ชอบไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่

ถ้ามีกลิ่นหอม ถือศีลแล้วใครๆก็ชอบ เว้นแต่พาลชนเท่านั้นไม่สนใจ เพราะความประพฤติของมันต่างกันไม่ตรงกัน ภาษิตจึงว่า “อะเสวะนา จะ พาลานัง“ คบคนพาลพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิบัณฑิตพาไปหาผล คบคนชั่วพาตัวตัวยากจน นี้แหละการคบคนก็สำคัญ

ถ้าคบกับนักปราชญ์ ก็จะมีความฉลาดหลักแหลม ถ้าคบคนพาลก็จะเป็นพาล จะมีแต่คนเขารังเกียจและเพ่งเล็งแต่ทางไม่ดี ราวกับอสรพิษ หรือมูตคูตนี้พาลภายนอกพอจะหลีกเลี่ยงได้อยู่ไม่ไปคบ ส่วนพาลภายในที่เรามองไม่เห็นนั้นมันสำคัญ

ถ้าเราไม่ไปซ่องเสพคบหากับนักปราชญ์บัณฑิตแล้ว ที่ไหนจะล่วงรู้ได้การคบหากับนักปราชญ์ก็คือ ให้หมั่นฟังธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้รู้ทันกับพาลภายใน คือตัวตัณหานี้แหละเป็นพาลภายใน อันเป็นตัวร้ายแรงยิ่งกว่า

พาลภายนอก จงพากันขับไล่ให้พ้นออกไป จิตจะหลงไหลไปตามมันถ้าไม่รู้ทัน

ให้หันหน้าเข้าวัดจำศีล อย่ามัวแต่กินแล้วนอนให้หลับอยู่ไม่รู้จักตื่นทำให้เวลาวันคืนกลืนกินให้หมดไปไม่มีท่า อ้างตนว่ายังไม่ทันแก่ชรายังหนุ่มอยู่ ไหนว่าใครจะรู้ว่าตายวันไหนมัวแต่ประมาทว่าตนไม่มีโรคภัย มัจจุราชมันจะคว้าไปไม่รู้ตัว จงพาอย่าประมาทรีบหันหน้าเข้าวัดเร็วไว หาศีลธรรมประดับจิตไว้ให้มาก จะไม่ลำบากในภายหน้า เมื่อโรคภัยไข้เจ็บยังไม่เกิดขึ้นมา จงพากันแสวงหาเสบียงไว้ให้มาก จะไม่ลำบากในภายหน้าเวลาจากร่างไป ศีลธรรมจะนำไปอุปถัมภ์อย่างชื่นใจ

จงละพาลภายใน อย่าได้มัวเมาลุ่มหลง ให้เห็นโทษแห่งตัณหา มันพาเราไปทนทุกข์ทรมานอยู่ไม่หยุดยั้ง บ้างก็สุขบ้างก็ทุกข์เหมือนดังไฟลน

เกิดมาเป็นคนต้องผจญกับชีวิต ถูกกับผิดเป็นของคู่ดูก็ขัน ทุกข์กับโศกนั้นโลกนี้มีทุกวัน ร้ายกับดีมีทั่วในตัวตนใครจะเลือกเฟ้นเอาทางไหนตามต้องการ ศีลห้าพากันสมาทานแล้วจงรักษาไว้อย่าว่าแต่ปากเล่า จงงดเว้นสิ่งที่ควรจะฆ่าก็ควรงดเว้น สิ่งที่เราควรจะเอาด้วยการขโมยก็งดเว้น สิ่งที่เราสมควรจะล่วงเกินลูกเมียผัวเขาเราก็งดเว้น สิ่งที่เราควรจะพูดโกหกหลอกลวงยุยง เราก็ตั้งใจงดเว้นเสีย น้ำสุราเมรัยที่เราควรจะดื่มและยาเสพติด เราจะกินก็ไม่กินงดเว้นเสีย ก็จะเป็นผู้มีชัยชนะกิเลส ตัวมันอยากทำความชั่วนั้น อย่างขาวสะอาด

เป็นผู้มีศีลห้าไว้ประดับดั่งอาภาณ์ทิพย์เป็นเครื่องประดับไม่เลือกบุคคล ไม่ว่าผู้ใหญ่หรือเด็กก็ประดับได้ไม่เลือกหน้า ไม่มีชั้นวรรณะเป็น อกาลิโก ไม่ว่ากาลและเวลาใด ผู้ประดับย่อมจะได้รับอานิสงส์ คือความสุขในชาตินี้และชาติหน้าอย่างแน่นอน ทั้งเสวยโภคทรัพย์สมบัติที่มีความสุขทางใจอีกด้วย และเป็นหนทางนำไปสู่พระนิพพานด้วย

ผู้ใดใครตั้งใจประพฤติรักษาได้อย่างมั่นคง แล้วจะได้ไม่กลัวแก่มรณภัย จิตก็สงบลงไว้ ถอดจากร่างกายไปก็สุขสบาย

แสดงเรื่องศีล การรักษา และอานิสงส์ ตั้งแต่ต้นมาจนอวสานอาตมาขอ

ขันติโกวาท ๒

ยุติกาลลงแต่เพียงเท่านี้ ขอให้ท่านทั้งหลายที่สนใจ จงน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติ ก็จะได้ผลตามสมควรแก่คนผู้มีศรัทธาแสดงมาก็สมควรแก่เวลา เอวังก็มีด้วยประการ ฉะนี้

ธรรมเทศนา
เรื่อง ผู้ฝึกตนแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุด

พระธรรมเทศนาของ
พระอาจารย์คำพอง ขนฺติโก
แสดงที่วัดสันติบถ จังหวัดเชียงใหม่

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทธัสสะ
ทันโต เสฏโฐ มนุสเสสุ
ในหมู่มนุษย์ ผู้ฝึกตนแล้ว เป็นผู้ประเสริฐสุด

บัดนี้ จักได้แสดงธรรมคำสอน เพื่อจะได้น้อมนำเอาไปประพฤติปฏิบัติเป็นหนทางแห่งชีวิต และเป็นหนทางแห่งการศึกษา เพื่อประดับสติปัญญาบารมีแด่สาธุชนทั้งหลาย ที่มีความสนใจในธรรมปฏิบัติต่อไป

คำว่า หมู่มนุษย์ นั้น ก็คือพวกเรานี่เอง

ถ้าผู้ใดใครคนหนึ่งฝึกตนให้ดีแล้ว ย่อมจะเป็นผู้ประเสริฐ คือ ดีตามสมมติว่าตนนี้ก็ได้อัตภาพร่างกายอันมีชีวิตจิตใจครอง อันมีปัจจัยประชุมปรุงแต่งขึ้นประกอบด้วย ธาตุสี่ มีดิน น้ำ ไฟ ลม ประกอบด้วยขันธ์ห้า มีรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ประกอบไปด้วย อายตนะภายในหก มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และเข้าประกอบด้วยอายตนะภายนอกอีกหก มี รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ รวมกันเข้าเรียกว่า ตน มีอาการ ๓๒ บริบูรณ์ รวมกันเข้าเรียกว่า สกลกายทั้งสิ้นมีวิญญาณครอง

ที่บุคคลยึดถือว่า เป็นเรา เป็นเขา เป็นสัตว์ เป็นบุคคล สมมุติว่าตน สภาพที่อารมณ์เสวยสุข อารมณ์ที่เสวยทุกข์ ที่ไม่สุขไม่ทุกข์ ถือว่าตนหรือตัวเรานี่แหละ

ทีนี้คำว่า ฝึก ก็ได้แก่การอบรมข่มใจ หรือฝึกใจฝืนใจออกจากทางที่ชั่ว เข้าทางที่ดี มีใจอดทนต่ออารมณ์ดีและอารมณ์ไม่ดี คือ อิฏฐารมณ์และอนิฏฐา

รมณ์ สิ่งที่มากระทบใจทำให้เกิดความดีใจและเสียใจ โดยรวมความก็คือ ต้องอบรมข่มใจ และอดทนต่อกิเลสตัณหาที่เกิดแต่เวทนาในกายและแต่เหตุภายนอก

อันมนุษย์ที่เกิดมาในโลกนี้ ผู้ที่มีการฝึกตน โดยวิธีอบรมข่มใจด้วยการทรมานต่างๆ ตามแต่จริตจิตใจที่ฝึกอย่างหยาบและละเอียด ด้วยอาศัยความอดทน

การฝึกนี้จะฝึกแต่ใจอย่างเดียวไม่ได้ผล ต้องฝึกพร้อม กาย วาจา ใจ การฝึกนั้นได้แก่ การฝึกหัดมารยาทให้เรียบร้อย คือไม่ทำความชั่วทางกาย ไม่พากายไปฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม ดื่มของมึนเมา หรือไม่พากายไปประทุษร้ายคนอื่นและสัตว์อื่น ไม่ไปทำลายความสุขของคนอื่นหรือเบียดเบียนให้เขาได้รับความเดือดร้อน โดยอุบายอันไม่เป็นธรรมต่างๆ ซึ่งมาพิจารณาเห็นว่า คนอื่นสัตว์อื่นย่อมมีความรักชีวิตของเขา ไม่อยากได้รับความเดือดร้อนและความตาย โดยความเป็นภัยแก่ตนของเราฉันใดของคนอื่นก็ฉันนั้น

อีกอย่างหนึ่ง การฝึกทางกาย ได้แก่การไม่ลักทรัพย์ของเขามาเป็นของตนแย่งชิงทรัพย์สมบัติตัดทอนความสุขของเขาที่จะพึงได้ โดยพิจารณาเห็นว่าคนอื่นย่อมมีความรักและหวงแหนดุจกับเราฉันนั้น

ไม่ประพฤติผิดทางกาย คือ ไม่ทำการลักลอบทำผิดชู้สามีภรรยาของเขาเราก็หวงแหนของเราฉันนั้น

ฝึกทางวาจานั้น ได้แก่ฝึกหัดพูดวาจาแต่ถ้อยคำที่เป็นจริง ไม่พูดคำหยาบไม่พูดจาส่อเสียด ไม่พูดจาคำเหลวไหล ให้พูดจาแต่คำที่ไพเราะอันปิยะพจน์นำมาซึ่งความพอใจ สามารถดึงดูดยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้ฟังไว้ได้ โดยมาพิจารณาซึ่งความพอใจต่อวาจาอันไพเราะอ่อนหวาน ย่อมเกลียดวาจาอันหยาบคายเหลวไหลเช่นใด เขาก็เช่นนั้นเหมือนกัน

ฝึกทางใจนั้น ได้แก่การอบรมข่มใจ รักษาใจไม่ให้คิดฟุ้งซ่านไปในทางชั่ว สมกับคำพังเพยว่า “อยู่คนเดียวให้ระวังรักษาจิต อยู่กลางมิตรจงให้รักษาวาจา”

จริงอยู่ ถ้าเราอยู่โดยลำพังผู้เดียว ย่อมคิดไปตามอารมณ์ต่างๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ถ้าหากว่าไม่มีสติควบคุม

อยู่กลางเมือง ชอบพูดคะนองเฮฮาไม่มีสาระก็มี พูดสิ่งที่ไม่เป็นความจริงก็มี จะพูดจะคิดต้องระวังด้วยสติของตน

การฝึกใจต้องอดทน ไม่ให้เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง ควรให้เกิดเมตตาจิต ไม่คิดพยาบาทปองร้ายเขา คิดแต่สิ่งที่ดีที่ชอบ เห็นตามทำนองคลองธรรม โดยมาพิจารณาเห็นว่า ความโลภ โกรธ หลง พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ มโนทุจริตเหล่านี้ คนอื่นเมื่อได้ประสบแก่ตนแล้วย่อมไม่เป็นที่พอใจฉันใด ตนของตนเอง เราก็ย่อมไม่เป็นที่พอใจดุจกันฉันนั้น

อีกนัยหนึ่ง ฝึกหัดอบรมข่มใจและอดทนต่อ อินทรีย์หก คือ ฝึกหัดตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้เป็นแต่เพียงสำเร็จกิจเท่านั้น ไม่ให้ยินดียินร้าย เช่น เมื่อจักษุเห็นรูป โสตะได้ยินเสียง ฆานะได้สูดดมกลิ่น ชิวหาได้ลิ้มรส กายได้สัมผัสถูกต้อง ใจได้รับธรรมารมณ์ ก็ไม่ให้เกิดความยินดียินร้าย

ในเมื่อสิ่งเหล่านั้นมากระทบอินทรีย์ มีจักษุเป็นต้น ให้นึกเสียว่าเป็นเพียงประสานเข้าต่อกัน กระทบกัน รับกัน รวมเข้ากัน จึงเกิดวิญญาณความรู้สึกขึ้น คือ เมื่ออายตนะภายในและอายตนะภายนอกมากระทบกันเข้ากันแล้ว พึงพิจารณาอย่าให้ติดอยู่ เมื่อติดอยู่ พึงพิจารณาอย่าให้ซึมซาบเข้าไปหากัน พึงพิจารณาให้เห็นว่า เพียงอายตนะที่มาต่อกันเท่านั้น จึงจักได้ชื่อว่าเป็นผู้อบรมฝึกฝนตนได้แล้ว เป็นคนดี

อันการฝึกตน โดยวิธีพิจารณาตามความเป็นจริงแห่งความประพฤติชอบทางกาย วาจา ใจ และพิจารณาตามอินทรีย์หก ดังกล่าวมานี้ ก็พอจะให้เห็นว่า ย่อมเป็นผู้ที่ไม่ปล่อยตนให้เป็นไปตามอำนาจกิเลส ผู้ที่ฝึกตนได้ดีแล้ว จึงนับว่าเป็นผู้ชนะตนได้ เป็นผู้ประเสริฐ มีชัยชนะได้อย่างดีต่อตน

จึงสมควรด้วยพุทธภาษิตนิพนธ์ ที่ตรัสไว้ในธรรมบท ขุททกนิกาย ว่า อัตตา หะเว ชิตัง เสยโย แปลความว่า ชนะตนนั้นแลเป็นดี ดังนี้

ขันติโกวาท ๒

อธิบายความว่า ธรรมดาบุคคลเรานั้น ถ้าจะถามว่า การชนะตนนั้นดีอย่างไร

ต้องพิจารณาก่อน ตนรบกวนเราหรืออย่างไรเราจึงจะต้องเอาให้ชนะจนได้ ความจริงคนเรามักปล่อยให้ตนถูกกิเลสเข้าครอบงำ ปล่อยจิตให้เป็นไปตามอำนาจของกิเลส กล่าวโดยง่ายก็คือ คนเรามักมีความเสียอยู่เป็นปกติ อาศัยเหตุนี้แหละตนของเราจึงรบกวนเราไม่ให้เกิดความผาสุกได้อยู่เสมอ

ฉะนั้น เราจึงจำต้องต่อสู้ตนอยู่ทุกขณะกาล เพราะได้ยินว่าตนเรานี้ฝึกได้ยาก ถ้าฝึกได้ง่ายแล้วคงจะมีแต่คนดีไปหมดทั้งโลก หรือเพราะคนนี้มันฝึกได้ยาก จึงไม่มีคนสนใจ จะฝึกก็มีน้อย ไม่ได้ฝึกกันเสียโดยมาก

ทำไมเล่าตนจึงฝึกได้ยาก เพราะมีเหตุหลายประการ เช่น เกียจคร้าน ไม่มีความอดทน กลัวต่อความทุกข์และโทษภายหน้า แต่มิใช่มันจะเป็นเอง ต้องฝึกอบรม

ถ้าหากว่าจะฝึกก็ฝึกได้ ไม่สนใจฝึกมันก็ไม่ได้ พยายามหมั่นฝึกหัดไป เช่น ฝึกหัด วาจา ใจ ให้มีมารยาทที่ดี เรียบร้อย ฝึกหัดอายตนะภายในหก ฝึกหัดอายตนะภายนอกหก ที่มากระทบกันเข้าแล้วอย่าให้เกิดความยินดียินร้ายขึ้นเท่านี้ก็นับว่าตนมีชัยชนะแล้ว และตนต้องประพฤติดีและประพฤติชอบด้วยตนจึงจะพึ่งตนได้ ตนมีความประพฤติดีได้เพียงใด ตนก็พึ่งตนได้เพียงนั้น ตนมีความประพฤติไม่ดีไม่งามก็พึ่งตนเองไม่ได้โดยแท้

ตนของตนต้องมีความประพฤติดีจึงจะได้ชื่อว่าพึ่งตนได้ มีความประพฤติไม่ดี ก็จะได้ชื่อว่าพึ่งตัวเองไม่ได้ จึงลงโทษว่าพึ่งใครก็พึ่งไม่ได้ ผิดทั้งนั้น เพราะตนเองเป็นคติของตนเท่านั้น เมื่อตนประพฤติสิ่งใดลงไป ดีก็ตามชั่วก็ตาม ย่อมเป็นวิถีทางคติของตนเท่านั้น ตนที่มีความประพฤติดี ก็ได้รับผลที่เกิดความสุขกายสบายใจเป็นคติของตนเอง จะได้พยายามประพฤติเช่นนั้นอีก หรือประพฤติให้ยิ่งกว่านั้นอีก เมื่อตนประพฤติความชั่วก็จะได้รับผลที่มีความเดือดร้อน เกิดความทุกข์กายใจ ย่อมจะเป็นเหตุติเตียน ตนจะได้ไม่ประพฤติเช่นนั้นอีกต่อไป

ขันติโกวาท ๒

อันการที่คนอื่นแนะนำตักเตือนก็เป็นแนวทางที่ดีมากอยู่แล้ว แต่ผู้นั้นจะกระทำ ตามหรือไม่สุดแล้วแต่ผู้นั้นต่างหาก ผู้ที่อาจสามารถจะเป็นต้นเหตุคือผู้คอยแนะนำตักเตือนให้แน่แท้นั้นก็ได้แก่ตน ต้องแนะนำตักเตือนตนเองนั้นแล

ถ้าหากมีการพิจารณาตนด้วยตนเองแล้ว ก็เห็นความผิดและความถูก ความผิดเห็นแล้วก็จะละเว้น ความถูกก็จะได้ประพฤติปฏิบัติอบรมให้เกิดขึ้นในขันธสันดาน ถ้าบุคคลเรารู้ว่าตนเป็นที่รักของตนแล้ว ควรประพฤติปฏิบัติอบรมให้ใจอดทน และปราบปรามต่อสิ่งที่เป็นกิเลสเครื่องเศร้าหมองคือ โลภะ โทสะ โมหะ อันเป็นมูลรากแห่งอกุศลกรรม ให้ทุเลาเบาบางลงจากกาย วาจาและใจ ได้แล้วก็จะเป็นเหตุให้เกิดความสุขและความเจริญงอกงามในพุทธศาสนาเป็นอันดี แต่ตนจะหลีกเว้นจากศีลธรรมไม่ได้ ต้องพร้อมด้วยศีลธรรมเป็นเครื่องประดับตน จึงจะเป็นผู้มีสรณะอันดีอันประเสริฐแท้

คำว่า ศีล คือ ปกติ คือความสงบกายและวาจาชื่อว่าศีล ความสบายกาย สบายใจในตนก็ชื่อว่าความสุข ทุกสิ่งทุกอย่างถ้าเป็นไปได้ตามปกติของมันโดยไม่ต้องมีอะไรมาขัดขวางให้เปลี่ยนแปลง ก็ชื่อว่าเป็นไปโดยสงบเรียบร้อย เช่น เวลากลางวัน เคยมีพระอาทิตย์คอยส่องแสงให้สว่าง มนุษย์ได้อาศัยแสงสว่างจากดวงอาทิตย์ทำมาหากิน ประกอบอาชีพ กลางคืนข้างแรมเดือนมืด ข้างขึ้นเดือนหงาย ทั้งหมดนี้มีประโยชน์ต่อการกสิกรรมของมนุษย์และเพื่อมนุษย์ได้พักผ่อน พวกเราเห็นพระอาทิตย์และพระจันทร์ขึ้นทางทิศตะวันออก และลงสู่ทางตะวันตก สัตว์ป่าอยู่ป่า สัตว์น้ำอยู่ในน้ำ คนเกิดมามีขาสองขามีสองแขนถ้วนบริบูรณ์ สัตว์สี่ขาก็มีสี่ขาตามเดิม เหล่านี้เป็นต้น ชื่อว่าเป็นไปตามปกติ

สิ่งใดเป็นไปตามปกติ สิ่งนั้นก็สงบ ถ้าสิ่งเหล่านั้นกลับเกิดวิปริตจากรูป เกิดขึ้นมาเมื่อไร เช่น พระอาทิตย์เกิดขึ้นมาแล้วไม่มีเวลาตก เป็นต้น เมื่อนั้นแสดงว่าเกิดผิดปกติ เมื่อผิดปกติ ความไม่สงบก็เกิดขึ้นแทนที่

มนุษย์เราก็เช่นกัน เรามีความดีความสุขอยู่ในตัวเราแล้ว แต่ที่เราไม่ได้

รับความสุขก็เพราะเราแสวงหาสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์กับความสุขมาใส่ตัวเรา เช่น กาย วาจาของเรา ถ้าเป็นไปตามปกติก็ไม่มีความเดือดร้อน ถ้าใช้ให้ผิดปกติขึ้นมาก็เกิดความเดือดร้อน

ความสุขอยู่ที่ความไม่เดือดร้อน ถ้าเดือดร้อนก็ไม่มีความสุข เช่น เรามีมือสำหรับทำงาน มีเท้าสำหรับเดิน ไม่ใช่มีไว้สำหรับฆ่ากัน หรือไม่ใช่มีไว้สำหรับลักทรัพย์ของกันและกัน และไม่ใช่มีไว้สำหรับล่วงเกินผัวเมียและลูกเขา อย่างนี้ชื่อว่าเป็นปกติของร่างกาย ถ้าเราเอาไปใช้ในทางที่ผิด ก็ชื่อว่าผิดปกติ คือผิดศีล

ปากก็เช่นเดียวกัน มีหน้าที่พูดจาปราศรัย มีหน้าที่รับประทานอาหาร และเลี้ยงอัตภาพ ลองนึกดูว่า วาจาที่พูดออก ผู้ฟังชอบคำชนิดไหน ไม่ว่าคนหรือสัตว์ ชอบฟังคำพูดที่อ่อนหวาน ไพเราะเสนาะโสตทั้งนั้น ไม่ชอบฟังคำหยาบคาย แม้เราเองก็ชอบเช่นกัน ด้านอาหารก็เช่นเดียวกัน ปากชอบอาหารที่มีรสอร่อย จึงชื่อว่าเป็นปกติของปาก

ที่ชื่อว่าเป็นปกตินั้น เพราะมันมีมาแต่กำเนิด ถ้าเราพูดเท็จ หยาบคาย ก็ชื่อว่าใช้ปากในทางที่ผิดปกติ คือผิดศีลธรรม กายและปากจะอยู่ในสภาพปกติตลอดกาลนาน ก็ต้องอาศัยเจ้านายใหญ่คือใจคอยบังคับข่มอารมณ์ไว้ให้เรียบร้อย เป็นปกติ อยู่ในศีลธรรม

ศีลสำหรับฝึกกายวาจา ธรรมสำหรับฝึกใจ เพื่อให้เป็นไปตามปกติ

เมื่อกาย วาจา เป็นปกติดี คืออยู่ในสภาพเดิมของมันนั้น ใจก็พลอยสงบไปด้วย ความสุขเกิดจากความสงบ เหมือนผู้ปกครองประเทศบ้านเมือง ถ้าประชาชนไม่ก่อความวุ่นวายขึ้น ตั้งอยู่ในสภาพปกติ ผู้ปกครองบ้านเมืองก็สบายใจ ความสงบแผ่ไปถึงไหน ความสุขก็แผ่ไปถึงนั่น เมื่อความเดือดร้อนไม่มี เพราะไม่ผิดปกติ เด็กก็อยู่ตามปกติของเด็ก ผู้ใหญ่ก็อยู่ตามปกติของผู้ใหญ่

ศีล คือ ปกติ ก็เป็นอาภรณ์เครื่องประดับให้งดงามอย่างยอดเยี่ยม อาภรณ์

เครื่องประดับร่างกายภายนอกบางอย่าง ก็เลือกใช้สอยตามสมควรแก่วัยของบุคคลนั้นๆ ถ้าใช้ไม่ถูกก็ชื่อว่าใช้ผิดปกติ เช่น เด็กแต่งตัวด้วยเครื่องนุ่งห่มของผู้ใหญ่ก็ไม่น่าดู หรือผู้ใหญ่แต่งตัวด้วยเครื่องแต่งตัวของเด็กก็ไม่น่าดูยิ่งขึ้น เด็กเขาก็จะว่าคนเฒ่าคนแก่ลืมตายเท่านั้นเอง

เด็กอยู่ตามปกติของเด็ก ก็น่ารัก ผู้ใหญ่อยู่ตามปกติ คือ มีศีลธรรม ก็น่าชม น่านับถือ น่าเคารพ

ศีล จึงชื่อว่ายังประโยชน์ให้สำเร็จแก่คนทุกชั้นวัย ตั้งแต่เด็ก หนุ่มสาว เฒ่าชรา สมดังภาษิตอันมีในสตวรรค สังยุตตนิกาย ว่า "สาธุ ยาวะ ชะรา สีลัง" ศีลยังประโยชน์ให้สำเร็จตราบเท่าชรา

ศีลอันเป็นบันไดขั้นแรกแห่งการปฏิบัติธรรมทั้งปวง เพราะเป็นของมองเห็นได้ง่าย ถ้ากายวาจาสงบแล้ว การปฏิบัติธรรมก็สะดวก เหมือนกับประชาชนพลเมือง ถ้ายังไม่ก่อเรื่อง มีความสงบอยู่ร่ำไป ผู้ปกครองประเทศชาติก็จะมีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

การปฏิบัติธรรมก็เช่นเดียวกัน เมื่อกาย วาจาสะอาด จิตใจก็ผ่องใส ศีลจึงจำเป็นอย่างยิ่งแก่สังคมโลกมนุษย์อยู่ร่วมกัน สามารถที่จะเลือกปฏิบัติได้ตามกำลังศรัทธา เช่น เป็นคฤหัสถ์ก็รักษาศีลของคฤหัสถ์ เป็นสามเณรก็รักษาศีลของสามเณร เป็นพระภิกษุก็รักษาศีลของพระภิกษุ การอยู่ร่วมกัน ถ้ามีปกติไม่สม่ำเสมอกัน ก็อยู่ด้วยกันได้ยาก

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ความเป็นผู้มีศีลเสมอกัน เป็นเหตุแห่งความเจริญรุ่งเรืองแห่งสังคม

เราจะทราบได้ว่า สิ่งใดเป็นปกติหรือผิดปกติ ก็เนื่องมาจากการอยู่ร่วมกัน สมด้วยคาถาประพันธ์อันมีมาใน ขุททกนิกาย ว่า สังวาเสนะ สีลัง เวทิตัพพัง ศีลพึงทราบได้เพราะอยู่ร่วมกัน

ผู้ใดประพฤติผิดปกติก็ทราบได้ทีเดียวว่าผู้นั้นผิดศีล เมื่อปฏิบัติได้เต็มที่เสมอต้นเสมอปลายแล้ว ย่อมนำประโยชน์ให้หลายสถาน มีอานิสงส์ว่า

สีเลนะ สุคะติง ยันติ จะไปสู่สุคติได้ก็เพราะศีล สีเลนะ โภคะสัมปะทา จะมีทรัพย์สมบัติบริวารมากมายก็เพราะศีล สีเลนะ นิพพุติง ยันติ จะถึงพระนิพพานได้ก็เพราะศีล

ศีลเป็นเครื่องป้องกันเวรภัยทั้งภายในและภายนอกด้วยประการทั้งปวง เปรียบเหมือนเกราะทหารป้องกันอันตรายจากศัตรู ฉะนั้น ศัตรูผู้ก่อเวรก่อภัยจะเกิดได้ก็เพราะเราใช้กายและวาจาของเราในทางที่ผิด เช่นไปทำร้ายร่างกายของเขา ดุด่าว่ากล่าวเขาให้ได้รับความเสียหาย เป็นต้น

อย่าลืมว่าทุกคนรักชีวิตของตนไม่อยากให้ใครมาข่มเหง ไม่ต้องการให้ใครมาดุด่าว่ากล่าวในทางเสียหาย ถ้าใช้ผิดต่อเขา เขาก็จะเป็นศัตรูต่อเรา แต่เมื่อเราใช้ในทางที่ถูกแล้วศัตรูก็เกิดขึ้นไม่ได้ กลับมีมิตรที่รักใคร่ มีมิตรมากเพียงไร เกียรติยศ ชื่อเสียง ความรักใคร่เชื่อถือ ก็ขยายออกไปตามเพียงนั้น

ถ้าทุกคนหันหน้าเข้าหากัน ระลึกอยู่เสมอว่า ทุกคนต้องการความสงบแล้ว ประเทศชาติ ศาสนา ก็จะเจริญแผ่ไพศาล

ตามที่ได้อธิบายมานี้ก็พอจะชี้ให้เห็นได้แล้วว่า ความสุขเกิดจากความสงบกาย สงบวาจา ความสงบใจเกิดจากการเจริญสมาธิ กายวาจา ของผู้ใดสงบ ผู้นั้นได้ชื่อว่าได้รับความสุขตามความประสงค์ ใครเห็นใครก็รัก ใครเห็นใครก็ชม

ถ้าหมั่นฝึกฝนอบรมบำเพ็ญให้เป็นประโยชน์ตั้งแต่น้อยจนใหญ่ มีความเพียรพร้อมด้วยความอดทน คือ ขันติธรรมประจำใจ ส่วนใดหรือการงานใดเกิดเรื่องอะไรเข้ามาสู่อารมณ์ที่คนไม่ปรารถนา หรือเวทนาเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยเหล่านี้ ก็เนื่องด้วยขันติ อดทนจึงจะอยู่ได้

ขันติ ความอดทน ในทางธรรมแบ่งออกตามลักษณะเป็น ๓ ประการ คือ

๑. ขันติ ความอดทนต่อความทุกข์ยากลำบาก ความตรากตรำ ทำมาหาเลี้ยงชีพ เช่น ชาวนา ชาวสวน เหล่านี้เป็นต้น

๒. ตีติกขาขันติ ความอดทนต่อถ้อยคำว่าเสียดสี ความเจ็บใจ ด้วยอำนาจ

ความโกรธระงับไว้

๓. อธิวาสนขันติ ความอดทนต่อความทุกขเวทนา อันเกิดแต่ความเจ็บไข้ได้ป่วย เนื่องจากความแปรปรวนของสังขาร

ขันติข้อแรกนั้น เป็นธรรมขั้นธรรมดา หรือมีอยู่ทั่วไปในสามัญชน ไม่ว่าผู้ใดจะเป็นคนชาติใดภาษาใดก็ตาม เมื่อเกิดมาสู่โลกนี้แล้ว ย่อมต้องดิ้นรนหาหรือประกอบอาชีพ เพื่อดำรงไว้ซึ่งชีวิตที่การทำมาหาเลี้ยงชีพ เป็นความจำเป็นสำหรับหมู่มนุษย์ที่มีชีวิตอยู่เป็นตัวเป็นตน ในอันที่จะแสวงหามาซึ่งสิ่งของที่ตนต้องการ เพื่อไว้บำบัดทุกข์บำรุงสุขของตน ตามกำลังของตนและความสามารถของแต่ละคนจะทำได้

เนื่องจากการประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพนั้น มีอยู่หลายทางหลายวิธี เช่น การกสิกรรม พาณิชยกรรม เป็นต้น งานบางอย่างอาจใช้ความอดทนน้อย เพราะเป็นงานเบา แต่งานบางชนิดต้องใช้ขันติมาก เพราะเป็นงานหนัก เช่น งานเกษตรกรแบกหาม งานทำไร่ไถนา เป็นต้น งานเหล่านี้ทุ่มเทกำลังกายกำลังใจอย่างมาก ทั้งยังตากแดดตากฝน ได้รับความทุกข์ยากตรากตรำเหน็ดเหนื่อยกว่าจะเป็นผลสำเร็จ

ขันติข้อแรกจึงมีความจำเป็นสำหรับประเภทนี้ ผู้ที่มีขันติข้อนี้เท่านั้น จึงจะประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพเช่นนี้ได้ ตรงกันข้าม ผู้ปราศจากคุณธรรมข้อนี้แล้ว ย่อมไม่บรรลุถึงผลสำเร็จแห่งการงานที่หวังเลย

ประการที่สอง ตีติกขาขันติ ความอดทนต่อคำว่ากล่าวเสียดสีของผู้อื่น หรือความเจ็บใจอันเกิดจากการกระทำของผู้อื่น

อันธรรมดามนุษย์ที่อยู่ร่วมกันเป็นหมวดหมู่นับแต่สองคนขึ้นไป ยิ่งอยู่ด้วยกันมากเท่าใดก็ย่อมมีความเกี่ยวข้องกันมากขึ้นเท่านั้น ทั้งในด้านการกระทำทั้งในด้านติดต่อพูดจา

เมื่อเป็นเช่นนี้ ย่อมเป็นธรรมดาอยู่เองที่จะเว้นการผิดพลาดบาดหมางเป็นเหตุให้เกิดความขัดกันเสียมิได้ บางคราวถึงกับทะเลาะวิวาทกัน ความแก่งแย่ง

ทะเลาะวิวาท หรือการกระทำแดกดันใส่กัน แย่งกัน เหล่านี้เป็นต้นเหตุนำมาซึ่งความเจ็บช้ำน้ำใจทั้งนั้น ในลักษณะดังกล่าวมานี้

ขันติข้อที่สอง คือ ตีติกขาขันติ จึงเป็นธรรมที่จำเป็นในเรื่องนี้

ผู้ที่มีขันติข้อนี้เท่านั้น จะดำรงอยู่ในสภาพเดิมไม่หวั่นไหว อดกลั้นสงบเสงี่ยม หาไม่แล้วก็จะมีแต่ความแก่งแย่งกัน นำความเดือดร้อนมาให้

แม้พระพุทธองค์เมื่อครั้งถูกนางมาคันทิยา พร้อมทั้งบริวารตามด่า พระอานนท์เถระเกิดความรำคาญ กราบทูลให้พระองค์เสด็จไปเมืองอื่น พระองค์ไม่เสด็จหนีไป ทั้งไม่ทรงยินดียินร้ายต่อถ้อยคำด่าว่าเสียดสีเหล่านั้น แต่ตรงกันข้าม ทรงแผ่เมตตาไปในชนนั้นเสียอีก

พระองค์ทรงเปรียบเทียบพระองค์ให้พระอานนท์ฟังว่า พระองค์ก็เหมือนช้างศึกที่ก้าวสู่สงคราม ดังพุทธภาษิตในธรรมบทว่า

อะหัง นาโควะ สังคาเมจาปาโต ปติตังสรังอะติ วากยัง ติติกขิสสัง ทุสสีโล หิ พะหุชชะโน

อานนท์ เราตถาคตก็เหมือนหนึ่งช้างศึกที่ก้าวเข้าสู่สงคราม จำต้องอดทนต่อลูกศรที่ยิงมาแต่จตุรทิศ การอดกลั้นทนทานต่อคำด่าว่าล่วงเกินเป็นหน้าที่ของเรา เพราะคนโดยมากยังไม่เรียบร้อย ทุศีลก็มีมาก

ในพระพุทธภาษิตนี้ ก็แสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงใช้ ตีติกขาขันติ เป็นเครื่องต่อต้านถ้อยคำด่าว่าของนางมาคันทิยา และบริวาร โดยมิได้ทรงถือโกรธและโต้ตอบ ประกอบด้วยคุณธรรมข้อนี้เป็นหลัก ในที่สุด เพียงเจ็ดวัน พระองค์ก็ทรงเอาชนะชนเหล่านั้นได้ นี่เป็นลักษณะแห่งตีติกขาขันติประการที่สอง

ส่วนประการที่สาม คือ อธิวาสนขันติ ความอดทนต่อความทุกขเวทนา อันเกิดแต่ความเจ็บไข้ได้ป่วยเนื่องมาจากธาตุขันธ์มีความแปรปรวนของสังขารนั้น คุณธรรมข้อนี้จะได้ในเมื่อความทุกขเวทนาครอบงำ ไม่แสดงอาการกระวนกระวาย มีสติตั้งมั่น อดทน ไม่แสดงอาการให้ปรากฏ

จะเห็นได้ในครั้งพระบรมศาสดาเมื่อทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา โดยพระองค์

ทรงทรมานพระกาย ใช้อธิวาสนขันติกลั้นลมอัสสาสะปัสสาสะ และทรงอดพระกระยาหารโดยทรงผ่อนเสวยลงวันละน้อย จนที่สุดไม่เสวยเลยจนซูบผอมเหลือแต่หนังติดกระดูก พระโลมาหลุดร่วงทุกขุมขน มิได้ทรงท้อถอย ถึงแม้ว่าจะได้รับทุกขเวทนาสักปานใดพระองค์ก็ไม่หวั่นไหวหรือท้อถอย จนพระองค์ได้บรรลุถึงพระโพธิญาณ

อีกตอนหนึ่ง เมื่อใกล้จะเข้าสู่พระนิพพาน พระองค์ทรงประชวรหนักด้วยโรคลงพระโลหิต ก็ทรงใช้อธิวาสนขันติอีกครั้งหนึ่ง โดยทรงอดทนต่อความทุกขเวทนา ไม่ทรงแสดงพระอาการกระวนกระวายให้ปรากฏ อุตส่าห์เสด็จดำเนินจากบ้านนายจุนทะจนถึงเมืองกุสินารา แล้วยังสู้อดทนแสดงธรรมเทศนาโปรดสุภัททะปริพาชก ทั้งที่ทรงบรรทมบนพระแท่นปรินิพพาน มิได้ทรงแสดงอาการทุกขเวทนาออกมาเลย จนกระทั่งในที่สุด พระองค์เสด็จเข้าสู่พระนิพพานด้วยพระอาการสงบ

นี้แสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงเพียงพร้อมด้วยอธิวาสนขันติข้อนี้สักปานใด ในลักษณะดังที่ว่ามานี้แหละ ในหมู่มนุษย์ผู้ฝึกตนแล้ว ประกอบด้วยศีลธรรมที่ได้แสดงมาตั้งแต่ต้นจนอวสาน ขอให้พุทธศาสนิกชนผู้สนใจในธรรมปฏิบัติจงน้อมนำเอาไปประพฤติปฏิบัติ ก็จะเกิดผล คือบุญกุศล จะได้นำตนเข้าสู่มรรคผล คือ ปฏิปทา คือ สายกลาง เป็นหนทางเดินทางมรรคญาณวิถี ตามสมเด็จพระมุนีศาสดาจารย์สัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา

เอวัง ก็มีด้วยประการ ฉะนี้.

อริยสัจจ์คำกลอน

จะกล่าวกลอนสอนธรรมที่ล้ำลึก ขอเชิญตริกตรวจตรองส่องให้แจ้ง
ในเรื่องราวอริยสัจจะดัดแปลง ให้สิ้นแคลงสงสัยในรากธรรม
เกิดเป็นสัตว์สังขารผ่านกองทุกข์ ดังเดินบุกอยู่ในไฟทุกเช้าค่ำ
ยิ่งแสวงหาสุขทุกข์ยิ่งตำ ด้วยเวรกรรมของสัตว์วิบัติเป็น
แรกก่อขึ้นในครรภ์แต่วันเกิด โดยระเบิดแต่ทุกข์สุขไม่เห็น
กว่าจะตายแตกดับระงับเย็น ไม่พบเห็นความสุขสักเวลา
เกิดมาแก่เกิดมาไข้โรคภัยเบียน เกิดมาเวียนอยู่ในโลกอันร้อนกล้า
เกิดมาหาทุกข์โศกเศร้าโศกา เกิดมาหาความตายให้ย่ำยี
เกิดมาหาความหิวให้หาบแห่ เกิดมาแก่ไข้ตายกันป่นปี้
เกิดมาก่อเหล่าทุกข์ทับทวี เกิดมามีพันธุ์พืชให้มันยืดยาวไป
เพราะไม่รู้เหตุเกิดกำเนิดทุกข์ หลงสนุกปรารถนาก่อชาติไว้
อวิชชาปิดบังอยู่ไม่รู้ใน มันหลอกไว้ให้เวียนว่ายในโลกา
สมุทัยเป็นเหตุเศษของตน เข้าระคนปนกันเพราะตัณหา
คือกระแสน้ำเลือดในกายา จุติมาจากคู่พึงรู้ตน
เลือดมีสีต่างๆบางอย่างขาว เป็นยางคาว สมุทัยให้ผล
จุติเคลื่อนจากกายไประคน เข้าคละคลปนกันทั้งสองเพราะอวิชชา
เมื่อถอดรูปนามกายติดไปพร้อม ทั้งตัณหาแห่ห้อมไปพร้อมหน้า
ทั้งอาการสามสิบสองในกายา แบ่งภาคมาหมดสิ้นในสมุทัย
ทั้งความโง่ความฉลาดปราศไปด้วย ทั้งโรคภัยไข้ป่วยติดไปได้
ทั้งเกิดแก่ไข้ตายก็ติดไป ทั้งวิญญาณจิตใจติดไปจริง
ทั้งสวรรค์ทั้งนรกในอกใจ ก็ติดตามสมุทัยไปด้วยกันทุกสิ่ง
เชิญตรวจตรองส่องดูให้รู้จริง ทั้งบุญบาปแทรกสิงลงสู่ครรภ์
นี้แหละเรื่องตายเกิดเปิดให้รู้ เรื่องตายดับมีอยู่ทุกรูปขันธ์

ขันติโกวาท ๒

รู้ไม่เท่าทันเหตุเกิดจึงเกิดกัน วิ่งกันลั่นอยู่ในโลกดังเพลิงลน
แผ่นดินแคบเข้าทุกปีที่อาศัย บ้างแย่งชิงกันไปกระเสือกกระสน
ทะเลาะเบียดเบียนกันไม่รู้กล เพราะอวิชชาพาดลให้เห็นดี
ท่านจึงเปรียบเทียบดังไม้ขีดไฟ ถ้าใครหลงขีดร่ำไปไม่ย้ายที่
ไฟย่อมเกิดขึ้นได้เพราะธาตุดี ลุกทวีขึ้นทุกวันมันเผาลน
เว้นไว้แต่ไม้ขีดไฟที่เปียกน้ำ จะเพียรร่ำขีดใยไม่เกิดผล
หลงขีดไปเหนื่อยเปล่าเฝ้ากังวล ชีวิตคนหมันหมดพันธุ์ไฟ
ที่ขีดดับขีดดับนับว่าบุญ หมดเรื่องวุ่นเวียนวนพ้นเหตุใหญ่
ไฟไม่เกิดไหม้ลนลุกลามไป หมดเชื้อไฟแล้วก็ดีเป็นที่เย็น
ชาติจะเกิดขึ้นได้อาศัยกรรม กรรมแปลว่าการกระทำให้เกิดเข็ญ
กระทำชั่วกระทำดีย่อมมีเป็น ถ้าแลเห็นละกรรมไม่ทำกัน
ถ้าละกรรมชาติไม่เกิดประเสริฐสุด เป็นความหยุดเรื่องเกิดไม่ก่อขันธ์
ไม่พาขันธ์เกิดตายวุ่นวายกัน หมดพืชพันธุ์พ้นภัยในโลกีย์
จะละได้ต้องอาศัยนิโรธมรรค สละรักหักอารมณ์ก้มหน้าหนี
ออกให้ไกลจากกันนั้นและดี ไม่คลุกคลีอยู่ในหมู่แห่งคู่เคียง
นำเอาทุกสมุทัยไปทอดทิ้ง ทำใจให้ดิ่งตรงนิพพานนั้นแหละเที่ยง
นิพพานแปลว่าดับไม่กลับเคียง นี่แหละเที่ยงพ้นทุกข์สุขสำราญ
รักษาศีลสมาธิและปัญญา จงตรวจตราดูภัยในสังขาร
เพราะมีทุกข์โทษมากเหลือประมาณ ไม่มีสุขมีสำราญสักเวลา
เดี๋ยวหิวข้าวหิวน้ำเดี๋ยวหนาวร้อน ไม่มีบ่อนสุขสบายในขันธ์ห้า
ต้องพากายกังวลทุกเวลา แสวงอาหารวุ่นวายไป
กว่าจะหาได้พอรอดล้มรอดตาย ถ้าหาไม่ถูกทางไม่ค่อยจะได้ตามต้องการ
ต้องค่อนเดินดิ้นรนเที่ยวด้นไป กว่าจะได้ใส่ท้องแต่ละวัน
บ้างเดินวิ่งกันไขว่อยู่ในโลก บ้างเดินโศกหน้าเซียวจนกายสั่น
บ้างร้องไห้หิวอาหารนั่งรำพัน บ้างด่ากันแช่งกันด้วยเรื่องกิน

ขันติโกวาท ๒

บางลักฉ้อล่อลวงด้วยเล่ห์กล บ้างชิงปล้นด้วยอาวุธไม่สุดสิ้น
บ้างแย่งซื้อบ้างแย่งขายพอได้กิน บ้างป่ายปีนไม่พอปากลำบากครัน
เพราะความหิวแห่หามต้องจำหา มาเยียวยารักษาซึ่งรูปขันธ์
อิ่มบ้างไม่อิ่มบ้างไปวันๆ จำทนกันอยู่ในทุกข์ดังบุกไฟ
อวิชชาพระว่าไม่รู้เท่า จงหลงเฝ้าก่อทุกข์สนุกใหญ่
หลงก่อภพก่อชาติก่อขันธ์ไว้ ให้ทนทุกข์แทนกันไปในโลกีย์
หลงก่อทุกข์มอบทุกข์ให้แก่ท่าน ทุกข์เหล่านั้นถึงตนวนเข้าที่
กระดูกกองเรี่ยราดในปฐพี นับตั้งหมื่นแสนอสงไขยปีเพราะอวิชชา
ท่านจึงเปรียบเทียบขันธ์ดังพันธุ์ข้าว ทั้งข้าวเหนียวข้าวจ้าวที่ตกกล้า
เขาเพาะพืชแตกพันธุ์กันต่อมา ไม่รู้ว่าต้นพืชนั้นเพียงไร
ส่วนเม็ดเก่าเน่าเต็มผืนพสุธา ส่วนเม็ดใหม่งอกขึ้นมาไม่สุดสิ้น
แตกพืชพันธุ์ต่อกันมาไกล เชิญดูทุกข์สมุทัยนัยเดียวกัน
สัตว์ต่างๆทั้งหลายทั่วโลกา ทั้งช้างม้าวัวควายที่มีขันธ์
ทั้งสัตว์ใหญ่สัตว์เล็กอเนกอนันต์ รูปพรรณชั่วดีที่เกิดมา
ไหลมาตามสมุทัยในอดีต เข้าถ่ายรีดสมุทัยด้วยตัณหา
ผสมชาติเกิดก่อต่อๆมา เพราะอวิชชาเป็นเหตุเขตกำแพง
คนก็มืดมัวเมาเข้าทุกชั้น ศาสนาห้ำหั่นก็หมดแสง
ต้องรบพุ่งตีกันและฟันแทง เลือดต้องแดงดาระดาษพสุธาเพราะฆ่ากัน
เมืองนรกเมืองสวรรค์ชั้นต่างๆ มีทุกอย่างทั่วโลกที่รูปขันธ์
เทวาอินทร์พรหมแลโลกันต์ มีทุกชั้นชาติมนุษย์พิสูจน์ดู
อบายสื่อเวจีมีทุกอย่าง แต่ไม่ต่างกับชาติมนุษย์ที่มีอยู่
เทวทัตนาคยักษ์และราหู พิสูจน์ดูมีอยู่ทั่วโลกา
เกิดขึ้นจากสมุทัยนัยเดียวกัน เที่ยวก่อพันธุ์พืชทุกภาษา
ให้เวียนว่ายตายเกิดในโลกา ให้เวียนทุกข์เวทนาต่อๆไป
ให้เวียนฝังเวียนเผาเป็นเถ้าดิน ให้เวียนนอนเวียนกินเวียนแก่ไข้

ให้เวียนร้องเวียนครางด้วยโรคภัย ดังเวียนตายเวียนเกิดในโลกันต์
ราคัคคีโทสัคคีมิรู้ดับ โมหัคคีขี่ขับหลงรักขันธ์
ดังตกอเวจีมีเปลวควัน หลงเกาะกันอยู่ในไฟทั้งสามกอง
ไฟทั้งสามลามไหม้ไปทั่วสัตว์ ตลอดถึงชาววัดยังขุ่นหมอง
พวกชาววัดถูกแต่เปลวอัคคีกอง บางพวกต้องตกพลัดจากวัดมา
ออกมาสู่กองไฟใหญ่ทั้งสาม เพราะด้วยความหมดบุญวาสนา
ออกก่อภพก่อชาติเพราะอวิชชา มันฉุดคร่าพาไปให้ไฟลน
ถ้าผู้ใดรู้เท่าอวิชชา ละตัณหาสมุทัยหนีไม่พ้น
เพ่งนิพพานเป็นอารมณ์ข่มใจตน อุตส่าห์ทนทรมานสังขารไป
เข้าสู่ทางอัฏฐังคิกะมรรค ไม่หลงรักสังขารนิพพานได้
ถือสันโดษมักน้อยค่อยเพียรไป บาตรผ้าไตรถือไว้ให้มั่นคง
ระวังวนอยู่ที่อาศัยอย่าห่วงใยให้เป็นกังวล มันจะลุ่มหลงเป็นปลิโพธมีโทษใหญ่
เที่ยวโปรดสัตว์ทั่วไปในป่าดง แทนพระพุทธองค์ต่อไป
เที่ยวชักจูงฝูงสัตว์ให้ลัดออก ช่วยแนะออกชี้ทางยังวิถี
มรรคสี่ผลสี่รวมเป็นแปดประการนั้นแหละดี เป็นทางที่ตรงถึงซึ่งนิพพาน
แต่นิพพานมีสองตรองให้เห็น ถ้าราคะขาดกระเด็นจากสังขาร
ละตัณหาสมุทัยจากสันดาน ถึงนิพพานขันธ์ยังมี
ขันธ์นิพพานพวกนั้นคือขันธ์แตก รูปเน่าแหลกละทุกข์เป็นสุขขี
พวกได้ขันธ์นิพพานขันธ์ไม่มี ทั้งสองนี้ชื่อว่าพระนิพพานดับเหมือนกัน
จะกล่าวถึงอัฏฐังคิกะมรรค ให้รู้จักตามองค์ทั้งแปดนั้น
คือสัมมาทิฐิตริเห็นขันธ์ ตั้งแต่ก่อขึ้นในครรภ์ตลอดมา
สัมมาทิฐิตริเห็นชอบ ขันธ์ประกอบก่อขันธ์เพราะตัณหา
ด้วยความดองของบิดาและมารดา แบ่งขันธ์ห้ามาจากสมุทัย
สมุทัยเป็นเหตุเศษแบ่งขันธ์ ครั้นแบ่งขันธ์เกิดขึ้นก็แก่ไข้
บ้างทนทุกข์ทรมานกว่าจะตาย บ้างร้องไห้ครวญครางไปดังไฟลน

ขันติโกวาท ๒

สัมมาสังกัปปะละตัณหา ออกสู่เพศบรรพชาหามรรคผล
จงละกามกิเลสเหตุกังวล ไม่ควรระคนอยู่ในหมู่สมุทัย
สัมมาวาจากล่าวเป็นธรรม ไม่กล่าวคำลวงโลกให้เหลวไหล
เที่ยวแนะนำหมู่สัตว์ตัดห่วงใย ละตัณหาสมุทัยให้ขาดตอน
สัมมากัมมันตะละกิจบ้าน ประกอบการกิจวัตรหัดสั่งสอน
หมั่นสำรวมอินทรีย์มีสังวร จะนั่งนอนยืนเดินให้ดีงาม
สัมมาอาชีวะอย่าละบาตร อย่าประมาทธรรมวินัยหมั่นไต่ถาม
จะเป็นผู้เลี้ยงง่ายนั้นแหละงาม ประพฤติตามรอยองค์พระศาสดา
สัมมาวายามะอย่าละเพียร อุตส่าห์เรียนกัมมัฏฐานให้แก่กล้า
ให้เห็นกายเราเขาอย่างตุ๊กตา สักแต่ว่ารูปกายอย่าหมายปอง
สัมมาสติตริให้รอบ กายที่ชอบย่อมประกอบด้วยเลือดหนอง
ภายในกายปฏิกูลอยู่มูลมอง เครื่องในท้องซึมซาบอาบกายา
รูปกายนั้นท่านจึงเปรียบดั่งหม้อใหม่ ณ ภายในใส่ไว้ซึ่งปลาร้า
ย่อมรั่วไหลเอิบอาบซาบออกมา ไม่รู้ขาดสักเวลาทุกข์รูปนาม
สัมมาสมาธิจงตั้งจิตให้มั่น จิตหายหวั่นวุ่นวายวิตกสาม
ไม่หลงคิดติดสมมติหลุดพ้นกาม อุปาทานเลิกตามไม่ย่ำยี
จิตดำเนินถึงห้องพระอรหัต เสร็จกิจวัตรตัดกิเลสเหตุเท่านี้
ได้กิเลสนิพพานขันธ์ยังมี ความยินดีในโลกก็จะดับสูญไป
ความยินดีในโลกดับสูญแล้ว จิตเกิดเป็นแก้วบริสุทธิ์งามผ่องใส
มีนิพพานเป็นอารมณ์สำราญใจ วิญญาณดับเมื่อไหร่สุขโขเอย
ขอแสดงแต่งนำเป็นคำสอน ให้สังวรสืบไว้ศาสนาให้อาวรณ์
สำหรับสอนให้เกิดคุณบุญในใจ อันองค์สมเด็จพระชินวร
ท่านสั่งสอนจะให้สัตว์พ้นห่วงใหญ่ เพราะอวิชชาตัณหากำบังไว้
จึงมิได้แลเห็นสังขารา อันตัณหาลวงล่อให้ก่อเกิด
ตรองดูเถิดจับให้ได้สิ่งชั่วตัวตัณหา ถ้าจับเป็นก็จะเห็นอนัตตา

ว่าตัณหามันเป็นของให้หมองมัว แม้นปรารถนาสิ่งใดได้สมคิด
เมื่อตนดับจิตจะเอาของไปไว้ไหน แต่โลหิตก็ไม่ติดตามเราไป
จริงหรือไม่ตรองดูให้จงดี ถ้าแม้นตายกายนั้นก็เปื่อยเน่า
ที่แข็งเล่ากลับเป็นปฐวี จะตามติดชีวิตก็ไม่มี
ของทั้งนี้ตรองจึงเห็นด้วยปัญญา ถึงอายุเราจะยืนสักหมื่นแสน
ชีวิตนั้นก็ไม่พอกับตัณหา ความอยากนี้สุดที่จะอุปมา
ใครหลงตามแล้วก็พาให้เสียตัว ตรองดูเถิดเราท่านทั้งหลาย
เร่งขวนขวายหาที่ดีละสิ่งชั่ว ของอันใดที่จะได้เป็นสมบัติตัว
อย่าเมามัวเร่งหาอุตส่าห์ทำ อันชีวิตไม่เป็นสิทธิ์ของเราแท้
ย่อมเจ็บแก่จะทำลายอยู่ทุกเช้าค่ำ อันธรรมของพระเร่งควรทำ
จงกำหนดจดจำให้จงดี อนัตตาท่านว่าใช่ตัวตน
ทั้งเล็บขนเนื้อหนังและเกศี จะอยู่ในอำนาจใครก็ไม่มี
ล้วนกับเป็นปฐวีเตโชอาโปวาโยลม เมื่อชีวิตมีอยู่อย่าเลยละ
สิ่งอันใดเป็นธรรมเร่งสะสม อย่าองอาจประมาทปล่อยอารมณ์
เอาสติข่มปัญญาไว้ให้ดี อันธรรมะของพระจะเห็นแท้
สติแน่นิ่งระงับอยู่กับที่ จึงจะเห็นความจริงสิ่งที่ดี
ท่านผู้มีปรีชาล้วนเร่งควรตรอง อันธรรมะของพระบังเกิดแล้ว
จิตผ่องแผ้วไม่มีเครื่องเศร้าหมอง นิวรณ์ห้านั้นแหละพาจิตคะนองอุปกิเลส
เศร้าหมองสิบหกตัว ความสังเวชอันวิเศษบังเกิดแล้ว
จิตผ่องแผ้วเย็นจริงละสิ่งชั่ว วิญญาณทำสันดานให้หมองมัว
ไม่รู้เท่าแล้วทำชั่วทุกตัวคน ท่านนักปราชญ์ผู้ฉลาดจงตรองดู
ว่าสิ่งใดเป็นของรู้ซึ่งเหตุผล อันสังขารบันดาลให้เกิดเป็นตัวตน
ที่โลกเรียกว่าคนให้ค้นดู คือดินน้ำไฟลมและอากาศ
สิ่งใดเล่าผู้ฉลาดรู้นิสัย ก็มีแต่วิญญาณเที่ยวซ่านไป
มีหนทางรู้เดินได้หกประตู คือตาหูจมูกลิ้นกายใจ

ให้เห็นจริงลงให้ได้ของมีอยู่ เอาปัญญาสอดส่องตรองลงดู
ตามประตูวิญญาณชำนาญเดิน ถ้าจับได้วิญญาณคงรู้ดอก
วิญญาณหลอกทำให้เราระหกระเหิน อย่างนี้สิงธรรมะทางพระเดินถ้ารู้แล้ว
จะไม่เพลินตามวิญญาณ อันเครื่องเศร้าหมองสิ้นทั้งหลาย
เพราะวิญญาณเป็นสายจึงกล้าหาญ ประตูทั้งหกเป็นกำเนิดเกิดวิญญาณ
ปิดให้มั่นอย่าให้ซ่านออกนอกกาย แล้วจึงเพ่งเล็งดูของอยู่ในตัว
ให้เห็นเป็นสิ่งชั่วสิ้นทั้งหลาย ถ้าจิตละเอียดก็จะเกลียดซึ่งร่างกาย
ว่าสังขารทั้งหลายเป็นปฏิกูล ล้วนแต่เป็นของอสุจิเครื่องเปื่อยเน่า
ตายแล้วเกิดเล่าไม่ดับสูญ เกิดกับตายนั้นเป็นเชื้อย่อมเกื้อกูล
ตายแล้วก็ประมูลเกิดขึ้นมา จะนับชาติที่เกิดนั้นมิได้
ถ้าเห็นจริงในใจเหมือนอย่างว่า อันราคะโทสะโมหะที่ติดมา
ทั้งกายาก็เบื่อหน่ายไม่ใยดี ถึงว่าจะเจ็บจะแยกแตกกระจาย
ไม่อาลัยรู้ว่ากายนี้เป็นธาตุปัถวี ความหวาดเสียวคิดเสียดายกายไม่มี
มัจจุราชจะย่ำยีสักเท่าไร เราถือว่าเป็นแต่เครื่องสังขาร
จะล้างผลาญกันก็ตามอัชฌาศัย เห็นท่าจะไม่ดีถอดจิตออกเสียจากตัว
กลัวอะไร

จะทำได้ก็แต่ดินน้ำลมไฟ อันสังขารที่เราถือไว้ใช่ตัวเรา
สังขารเล่าย่อมมีอยู่เป็นนิจศีล เสียดายอะไรกับไฟน้ำลมดิน
ย่อมมีอยู่สิ้นทั่วโลกโลกา ถ้าปัญญาพิจารณาเห็นดังนี้
ไม่เสียทีเกิดทันศาสนา นี่แหละที่เรียกว่าพระวิปัสสนา
เพราะปัญญาเห็นแจ้งในใจจริง เร่งค้นคว้ารีบหาเสียแต่ยังดี
เมื่อเจ็บเต็มที่เวทนามันยวดยิ่งหนัก ยากนักที่จะได้ให้เห็นจริง
ความเจ็บยิ่งร้อนรนกระวนกระวาย ไม่มีความสุขในจิตคิดอยู่ที่ไหนจิตมัว
ไปร้อนรนอยู่วัตถุที่ตนขวนขวาย จนคลั่งเพ้อละเมอออกให้วุ่นวาย
มัจจุราชจึงเข้าทำลายอย่างไม่กลัวเกรง ถึงจะมีญาติพี่น้องอยู่สักหมื่นแสน

จะมากางกั้นห้ามอย่าให้เขาเข้าข่มเหง มัจจุราชหรือจะอาจว่ามากลัวเกรง
ตัวเราเองมันเขลาโฉดจะโทษใคร ตัวมัวเป็นบ้าเมาหาแต่จะรวย
หาสิ่งจะช่วยตัวไม่ได้ อันธรรมของพระไม่อาลัย
ต่อถึงจนมุมแล้วจึงรู้สึกตัว ภาวนาเรียกหาพระอะระหัง
พระไม่ตั้งอยู่ได้กับคนใจชั่ว มีแต่ประมาทไม่เกรงกลัว
ถือว่าตัวมีทั่วแล้วหรือกระไร นี้นับว่าเป็นบุญอันประเสริฐ
จึงได้มาเกิดเป็นมนุษย์ ได้มาพบพระพุทธโอวาทศาสนา
กลับทำชั่วมัวเมาไม่นำพา สิ่งใดเป็นข้อห้ามขืนมาพากันทำ
พอถึงจะตายแล้วจึงร้องเรียกหาพระ อยู่ไหนนะท่านจะมาช่วย
พระอยู่ในจิตจงคิดตรองให้ต้องธรรม ไม่ต้องเรียกด้วยน้ำคำท่านมาเอง
นี่แหละเราท่านทั้งหลาย หญิงชายทั้งปวง เมื่อถึงเวลามัจจุราชจะทำลายเข้าข่มเหง
ที่จะช่วยได้ก็เฉพาะใจของตนเอง ถ้ากลัวเกรงรีบเร่งทำตามพระมุนี
เมื่อศาสนาบรรจบครบถ้วนห้าพันแล้ว จะเหมือนแสงแก้วมืดมิดไม่มีสี
ใครจะมาสอนเราได้ก็ไม่มี พระบาลีถอยลดก็หมดไป
กว่าจะได้พบพระในเบื้องหน้า เห็นจะช้านานนักหนาไม่นับได้
ถ้าชาตินี้ทำไม่ดีจะตกลงไป สู่นรกอันใหญ่ไม้อยู่เป็นเค้ามูล
ไหนเลยจะได้มาพบพระศาสนา อีกทั้งศรัทธาก็จะพลอยมาเสื่อมสูญ
เวลาพบแล้วก็ยังไม่เอาไว้เป็นเค้ามูล ยังไม่มีคุณเสียกำเนิดที่เกิดมา
อันจักรวาลสถานนั้นก็มีมาก เดรัจฉานหลายหลากมากนักหนา
จะได้กลับชาติมาเกิดเป็นมนุษย์สุดปัญญา เพราะได้กระทำแต่ความชั่วให้มัวเมา
ถ้าผู้ใดได้ฟังแล้วจงตั้งจิตตรง ดำรงตามโอวาทคำสั่งสอน
เมื่อดับสังขารแล้ววิมานจะแน่นอน ภายหน้าเล่าเราจะได้พบพระชินวร
ทั้งจะได้ฟังพระธรรมเทศนาคำสั่งสอน ทั้งกายาและน้ำจิตจะได้โอนอ่อน
ถ้าจิตฝึกชำนาญก็จะได้ฌานโลกุตระ ด้วยอำนาจอุปนิสัยแต่ปางก่อนนั้นติดมา
ไม่นานก็จะได้สำเร็จพระมหานิพพาน พ้นแหล่งที่กันดารมิได้เกิดตายอีกภายหน้า

ขันติโกวาท ๒

มัจจุราชก็ไม่อาจจะบีฑา เพราะว่าอวิชชามิได้มาก่อเกิดอีกต่อไป
เราเกิดมาเป็นมนุษย์นี้สุดหลง อวิชชาพากายละลายลง
อยู่ในวงสาคเรศ(ห้วงน้ำ)ทะเลวน ไม่มีทางแลเห็นได้ว่าจะเป็นอนัตตา
แต่กายานี้แสนรักเหมือนดั่งมรรคผล เห็นว่ามันสวยสดประเสริฐโสภาในสากล
ไม่คิดหมายว่าตนนี้จะทิ้งกายถมพื้นปฐพี มีที่ไหนจะมัวเมามาทะนงกายหมายมุ่งบำรุงศาสน์
ทำไมจึงไม่คาดคิดสมาทานศีล หรือคิดเหมือนว่าอายุนี้จะยืนยาวคราวแผ่นดิน
มีแต่ดิ้นรนวุ่นวายมัวเมา แสวงหาแต่สิ่งที่มัวหมองกองกรรม
ไม่เคยกระทำทางกุศลเลยสักพัก ดำรงรักอยู่แต่ทางโลกีย์ฉวีขำ
ได้ยินแต่เสียงบรรเลงเพลงกรับและขับลำ มันเข้าไปประจำอยู่ในทรวงดวงสันดาน
มีทั้งรูปรสกลิ่นเสียงเครื่องสัมผัสต้อง มันบ่วงคล้องเราไว้ให้หลงในสงสาร
ยังอยู่ใต้อำนาจมัจจุราชและพญามาร ดูอาการเหมือนว่ายอยู่ในสายชล
ไม่หมายจะพ้นแดนฝั่งศิวาลัย เพราะอวิชชามันหนาทั้งเหนียวกว่าเกลียวหนัง
มันเข้าผูกรั้งไว้ไม่มีความสามารถจะหวาดไหว มีแต่ความพอใจรักใคร่ห่วงใยไว้ในใจ
เล่ห์กลมายาเสน่ห์ในกายเป็นเครื่องฉาบทาหัวใจ มีทั้งแป้งกระแจะจวงจันทร์น้ำมันหอม
นิยมพร้อมทั้งยศศักดิ์สมัครสมาน ไม่เล็งเห็นเลยว่ากายนี้ไม่นาน
ก็จะแตกดับไปตามกาล อายุไม่ยืนนานถึงหมื่นปี
จะมาองอาจประมาทมุ่งหมายว่าตัวกายนี้มันประเสริฐ งามเลิศมีลักษณะเป็นราศี
ถึงว่าดวงพักตร์จะเด่นผิวพรรณจะงามดั่งจันทร์ตรี นับปีมันก็เหี่ยวโรยตามการทรมาน

ขันติโกวาท ๒

อย่าทำใจตัวให้มันชั่วช้าระยำนัก จงหัดข่มจิตก้มหนีมารที่มายั่ว
อย่ามัวเมาแต่เล่นการสนุกสุขสำราญ ทำจิตเบิกบานอยู่ข้างทางโลกีย์
ทำไมไม่หวนคำนึงหาที่พึ่งไปชาติหน้า มัวแต่เป็นบ้าหลงหาทำแต่ฝ่ายชั่วทางโลกีย์
การพนันดนตรีต่างๆอย่างไม่ดี จนทรัพย์ที่มั่งมีก็หมดไป
ครั้นสิ้นทรัพย์แล้วจึงนึกรู้สึกกาย จะหาจิตให้สบายอย่าสงสัย
มีแต่จะนั่งบ่นเพ้อละเมอไป ส่วนในอกใจนั้นแทบจะสิ้นชีวี
แต่ในชาตินี้ก็ยังจะไม่มีความสุข หากตายไปชาติหน้าก็จะยิ่งได้ทุกข์มากในเมืองผี
เพราะความหลงใหลไม่ศึกษาหาของดี ทางพระสงฆ์สอนสั่งอยู่แล้วไม่มีปัญญาจำ
อันความสุขความทุกข์นั้นมันอยู่ในใจ จะมีผู้ใดใครคนอื่นไหนเล่าจะมาอุปถัมภ์
ถ้ามีโอกาสได้ฟังดีแล้วหนาจงอุตส่าห์จำ ให้ตรงตามโอวาทคำสอนของพระศาสดา
ถ้าให้ทุกข์กับท่านในชาตินี้ ทุกข์นี้มันติดตามไปในชาติหน้าแสนเวทนายิ่งนักหนา
ถ้าหากว่าให้ความสุขกับท่านไว้แล้วหนา ไปภพหน้าจะได้รับสุขนั้นแสนสบาย
อันให้สุขให้ทุกข์นั้นอย่างไร จะว่าให้แจ้งใจแก่ท่านทั้งหลาย
เกิดมาเป็นสัตว์เป็นมนุษย์ทั้งหญิงชาย ย่อมแสวงหาความสุขสบายทุกตัวตน
รักชีวิตนั้นมากกว่าข้าวของเงินทอง อย่างจะหาของอื่นเอามาเปรียบได้นั้นอย่าสงสัย
ทั้งร่างกายชีวิตและจิตใจ ไม่อยากให้ใครมาข่มเหงตีรันมาฟันแทง
ลองดูในใจเราและใจเขาบ้างเรากับเขาก็เช่นกัน ต้องยับยั้งอย่างแยบคายอย่าแสดง
ส่วนตัวก็ยังรักอยู่อย่างแข็งขันธ์ ส่วนตัวเขานั้นก็ระแวงรักเหมือนกัน
จงตั้งจิตคิดอยู่ในเมตตาอุเบกขา อย่าให้มีฉันทาความโมหันต์

ขันติโกวาท ๒

จัตุพรหมวิหารอันสำคัญ จงขยันทำตั้งใจให้มั่นในขันตี
แล้วตั้งจิตคิดเมตตาสัตว์ทั้งหลาย อย่ามุ่งหมายจะคิดฆ่าให้เป็นผี
ให้รักเขาเหมือนอย่างตัวเรานี้รักชีวี อย่าให้เกิดมีพยาบาทอาฆาตกัน
จงกรุณานั้นๆต่อสัตว์ทั้งหลาย อย่าได้หมายปองร้ายให้เกิดทุกข์ไม่สบายแสนโศกศัลย์

เราจะทำจิตหัดคิดสังเวชกัน ปรารถนาจะให้สัตว์นั้นพ้นจากทุกข์ไป
มุทิตาขอให้สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงจงมีแต่ความสุข พ้นจากความทุกข์ใจผ่องใส
ให้เป็นหนทางเจริญก้าวหน้ายิ่งๆขึ้นไป อันตรายสิ่งใดๆทั้งหลายจงอย่ามาพ้องพาน

อุเบกขานั้นว่าสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ย่อมมีกรรมนี้เป็นสหายอันกล้าหาญ
มีกรรมเป็นกำเนิดเป็นเผ่าพันธุ์ ต้องทรมานสัตว์นี้ต่างๆกัน
แล้วแต่กรรมกระทำไว้จะติดตามไป ให้แลเห็นอนิจจังทุกขังอนัตตา
ยกจิตดูกายาเป็นวิปัสสนาใจจะผ่องใส ทั้งให้สมาธิตั้งมั่นไว้ในใจ
ปราศจากอารมณ์สิ่งอันใดมารบกวน จิตเป็นหนึ่งลงสู่ภวังค์
ถอนขึ้นมายังอยู่อุปจาระสมาธิ ให้ดำริพิจารณา
ในอสุภะภาวนากายาคตานุสสติ จงดำริให้ฉลาดอย่าหวาดเสียว
ไม่รักไม่ชังใครเป็นใจเดียว อย่าให้จิตออกเที่ยวไปในอารมณ์
ถ้าหากว่าเห็นของรักแล้วอย่าหลงพะวงรัก ให้ถอยจิตหักหนีไกลอย่าสน
เพราะความรักนั้นแลพาให้โศกเศร้าใจระงม ถ้าหลงชมมันจะให้ทุกข์เมื่อปลายมือ
เมื่อรักบุตรภรรยาและทรัพย์สิน เป็นของตัวไว้ทั้งสิ้นไม่ใช่หรือ
ครั้นภายหลังสิ่งเหล่านั้นก็กลับกลายเมื่อปลายมือ
ทรัพย์นั้นหรือพลัดพรากไปจากตัว
ด้วยโจรภัยอัคคีภัยอุทกภัย ตลอดทั้งวัวควายตายล้มจมทั้งลูกเมียผัว
มันจะต้องพลัดพรากจากกันไปเสียไกลตัว เจ้าของมัวแต่เศร้าโศกแสนทวี
ท่านว่าไว้สิ่งอะไรที่เป็นของรัก ของนั้นมักเกิดทุกข์เป็นศัตรู

ขันติโกวาท ๒

ห่วงใยเมื่อตัวตายเป็นผี เมื่อตัวตายของนั้นก็จะหายไม่มี
ทั้งโศกเศร้าโศกีกำสรดระทดใจ เพราะความรักจิตนั้นไม่มั่นอยู่
ท่านผู้รู้กล่าวแจ้งแถลงไข ว่าเพราะความรักหนักในใจ
จึงได้โศกศัลย์พันทวี ถ้าความรักนั้นไม่มีแล้วเมื่อใด
ความโศกเศร้าจะหายไปอยู่กับที่ อันว่าความรักความโศกทั้งสองนี้
ย่อมจะมีอยู่คู่กันเป็นธรรมดา ของที่ไม่ดีด้วยกันทั้งสองอย่าง
ไม่ผิดกับทางที่พระตรัสเทศนา ถ้าหากว่าใครถือไว้มั่นในสัญญา
จะต้องพาตัวไปในอบาย ถ้าใครถือเอาไว้ซึ่งความดี
สุขชาตินี้ก็จะเกิดมีอยู่มากหลาย หากตายไปสู่ชาติหน้าจะได้สุขแสนสบาย
เมื่อจะตายจิตก็ผ่องใสมีปิติเป็นอารมณ์ จะได้ไปชมนางฟ้าบนสวรรค์ชั้นวิมาน
แสนสำราญจะได้บริวารและคู่มาสู่สม มีนางสวรรค์นับหมื่นน่าชื่นชม
อยู่เสวยอภิรมย์แต่รูปทิพย์บันเทิงใจ วิมานแก้วแกมทองสิบสองโยชน์
ดูช่างงามช่วงโชติสีใสวิไลเหลือง รัศมีสีกายงามรุ่งเรือง
อยู่ในเมืองสวรรค์ชั้นวิมาน ทำไฉนจึงจะละตัณหาได้ทั้งความรัก
ความวิโยคโศกสลักรักในจิตคิดอย่างกล้าหาญ ยังมาถือว่าตัวนี้จะยืนยงอยู่ในโลกนี้นมนาน
มองให้แลเห็นลงสู่ในของไม่เที่ยงคืออนัตตา พยายามแยกธาตุในกายให้เกิดเห็นเป็นปฏิกูล
เป็นของสูญเปื่อยเน่าเมื่อสังขารแตกแยกกัน เนื้อหนังเหม็นเน่าทั้งกายา
ญาติก็จะเอาไปป่าช้าไฟเผาเป็นเถ้าดิน ที่ไหนเล่าตัวเราอยู่ที่ไหน
คงจะเห็นดูแล้วด้วยกันทุกคนสิ้น ที่เรามัวรักใครนั้นก็จะหายเข้ากายเป็นดิน
จะหลงกินน้ำตาอาลัยหาใคร เอาปัญญานี้ตรึกตรองให้เห็นจริง
ความอาลัยรักยิ่งจะมีมาแต่ไหน ตรวจตรองให้แจ้งใจ
ความโศกเศร้าเสียใจมันก็ต้องตายตามกันไป จิตของตนก็จะได้ผ่องใสเพราะเห็นเหมาะเจาะจริง

ขันติโกวาท ๒

เอากายตัวเราไปเปรียบกับกายคนตาย กายเอ๋ยกายก็จะตายเหมือนกันทุกสิ่ง
ทั้งเนื้อหนังนี้ก็จะพังลงจริง มีแต่สิ่งปฏิกูลเหม็นเน่าเข้าสู่จมูกคน
นี้มันอยู่ได้เพราะมีลมหายใจอยู่ดอก ถ้าลมผิดปกติเข้าอั้นไม่ยอมออกคงจะต้องตายเป็นผี

ย่อมเป็นเช่นนี้อยู่ทุกรูปนาม จะล่วงพ้นทางนี้ไม่ได้แม้แต่สักตัวตน
เราทั้งหลายเกิดมาในชาตินี้ ต้องขวนขวายแสวงหาทางกุศล
เมื่อจวนจะตายจะได้ระลึกนึกรู้สึกตน จะไม่ได้กังวลห่วงใยในของที่ไม่ใช่กาล
ให้แสวงหาทางกุศลที่ดีละอกุศลชั่ว ทำใจตัวนี้อย่าให้เห็นว่ามันเป็นแก่นสาร
จะถือว่าชาติตระกูลเป็นใหญ่ไม่ได้การ เราเกิดมาก็ไม่นานสักเท่าไร
เกิดเป็นเด็กหนุ่มสาวแล้วแก่ จะตายลงนั้นไม่แน่ว่าวันไหน
อย่ามัวแต่ชมลูกหลานอย่างสำราญใจ หลงมัวเมารักใคร่อยู่เถิดไม่รู้ตัวจะตาย
ยังหลงไปแสวงของทางเป็นบาปเลี้ยงครอบครัว ไม่รักตัวกลัวบาปเทวดาจะสาปหัวเราะ

ครั้นตายไปจะไม่พบพอความสุข วิญญาณจะได้รับทุกข์ทรมานในนรกอย่างมากมาย

ญาติบุตรตรีบุตรชายและเมียที่ไหนเขาจะช่วยตัว ได้แต่จะร้องไห้ครางอยู่แต่คนเดียว
ไม่มีใครจะแลเหลียวช่วยแก้ไข มีแต่จะกินน้ำเลือดน้ำหนองของตนเองไซร้
ไม่มีใครจะให้อาหารกิน ไม่เหมือนโลกมนุษย์ที่อยู่
มีแต่รอคอยญาติจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลส่งให้ ก็ยากที่จะได้ตามดังปรารถนา
เพราะว่าญาติกาเมื่อไหร่จะอุทิศมาให้กิน ต้องจะนอนดิ้นทนทุกข์อยู่แต่คนเดียว
นี่แหละแต่ก่อนตนตระหนี่ ขี้เหนียวไม่หาเสบียงเตรียมไว้
ก่อนตัวตนจะแตกตายทำลายขันธ์ เมื่อตายไปจึงไม่มีที่จะยึดเหนี่ยว
จะต้องร้องไห้โหยหวนอยู่คนเดียว ต้องหวาดเสียวทนทุกขเวทนาส่วนลูก
เมียที่อยู่ข้างบ้านเขาก็สำราญจิต จะหาคู่คิดใหม่อย่างสมใจปรารถนา
จะทำท่าเศร้าโศกแต่เวลาผัวตายใหม่วายชีวา ครั้นถึงนานมาก็จะเจือจางไปทุกวัน

ขันติโกวาท ๒

ด้วยมาลืมของเก่าหาเอาใหม่ ถมเทไปเป็นบางคน
พอได้สมใจอย่างปรีดิ์เปรมเกษมสันต์ ดีใจหัวระริกซิกซี้ทุกวี่วัน
ทั้งกลางคืนกลางวันแสนสบายใจ โอ้ตัวเราตัวท่านจงคิดสงสารตัว
อย่ามัวเมาอยู่ในโลกโอฆะวิสัย ไม่วันหนึ่งก็จะวันคงบรรลัย
อย่าสงสัยหมายใจว่าจะไม่มรณา สัตว์ทั้งหลายเกิดมาแล้วไม่คลาดแคล้วจากความตาย
สัตว์ทั้งหลายจะต้องตายด้วยกันทุกภาษา ไม่ว่าผู้ดีเข็ญใจไพร่ต่ำช้า
ทั้งขุนนางเจ้าพระยาก็จะตายอยู่เหมือนกัน สัตว์ทั้งหลายที่มีอยู่ในน้ำบก
ชั้นวิหคบินไปได้อย่างขยัน สัตว์ที่มีชีวิตอยู่แล้วนั้น
ย่อมพลัดพรากจากกันเป็นธรรมดา ท่านที่เป็นมหาเศรษฐีมีเงินทองมากอย่างมหาศาล
จะนึกเอาอะไรปรารถนาอะไรได้ตามคิด ถึงจะมีฤทธิ์เดชศักดานุภาพอันยิ่งใหญ่
ทั้งที่มีปัญญาล้นฟ้าในไตรภพ ถึงกับเป็นพระบรมจักรพรรดิ์กษัตรา
มีพระเดชานุภาพมากประเสริฐเลิศแห่งไตรภพ ทั้งเทวินทร์อินทร์พรหมยมยักษ์ผู้เกรียงไกร
ยังต้องจุติลงไปจากวิมาน เมื่อความตายมันมาถึงเข้าเมื่อไร
จะเอาอะไรเข้าประจบรบหักหาญ หรือจะเอาแก้วแหวนเงินทองบริวารช้างม้า
ถึงจะมีฤทธิ์เดชล้นฟ้าก็จะไม่พ้นจากมรณา มัจจุราชไม่อาจจะกลัวใคร
ย่อมย่ำยีเสียได้ทุกตัวคน อันว่าตัวเราตัวท่านสิ้นทุกคน
เห็นว่าตนไม่มีอริยทรัพย์อยู่ในจิตตนเอง ให้เร่งขวนขวายคิดสร้างทางกุศล
จะได้มีเสบียงตามเลี้ยงจิตตน ถ้าตายไปชาติหน้ากว่าจะพ้นทางกันดาร
จะคอยพึ่งอาศัยบุญลูกหลาน กรวดน้ำไปให้ใครจะแจ้งข่าวสาร
ว่าพ่อแม่ปู่ย่าไปทนทุกข์ทรมาน อดอาหารข้าวน้ำไม่มีกิน
จงเร่งรีบแสวงหากุศลแต่เวลาเมื่อเป็นคน เวทนามัจจุราชเข้ามาดลจิต
จะไม่ร้อนรนบุญกุศลยึดเป็นหลัก จิตจะผูกพันสวรรค์ก็จะปรากฏ

ขันติโกวาท ๒

อย่าไปลดทิ้งแห่งทางพระอนัตตา ให้พิจารณาให้เห็นจริงในน้ำจิต
สิ้นชีวิตจิตวับดับสังขาร ให้จิตแลเห็นว่ามันจะแตกกันเป็นธรรมดา
ถ้าเห็นความจริงแจ้งแล้วหนาจะไม่กลัวตาย ร่างกายของเรานั้นมันเป็นอนัตตา
ตัวเราไม่เที่ยงหนาอย่านึกหมาย ตัววิญญาณนี้มันหลอกเที่ยวออกนอกกาย
ดูสังขารเล่นเป็นไร มีดินน้ำลมไฟและอากาศ
ผู้ฉลาดรู้แจ้งแล้วไม่สงสัย ของทั้งนี้ย่อมมีอยู่ทั่วไป
จะว่าเป็นตัวใครก็ไม่มีจริง เหตุไม่รู้เช่นนี้เป็นเพราะอวิชชาหลอก
มันหลอกหลอนเล่นได้คล้ายกับผี เมื่อตัวตายวิญญาณออกนอกกายี
เป็นซากผีทิ้งอยู่ไม่รู้ตัว อืดขึ้นเน่าผองหนองไหลไปทั่วกาย
ญาติทั้งหลายเอาไฟเผาหมดสิ้น เป็นขี้เถ้าถมดินอยู่ในผืนพสุธาหน้าแผ่นดิน
ธาตุทั้งสี่หนีจากกันไปคนละแห่ง ธาตุดินทั้งหลายก็กลายเป็นดิน
น้ำทั้งสิ้นเป็นน้ำอยู่หลามไหล ลมทั้งหลายก็กลายเป็นลมไป
ไฟก็ไปตามไฟเป็นธรรมดา แตกจากกันไปทั้งสิ้นไม่ผินหลัง
ถึงจะห้ามไว้มันก็ไม่ฟัง อย่างนี้ท่านเรียกว่าอนัตตา
มันไม่เที่ยงมันไม่ใช่ตัวของเราแล้วดอกหนา อย่าหลงใหลเพราะว่ามันห้ามไม่ได้ว่าไม่ฟัง
เป็นอนิจจังทุกขังอนัตตาทั้งนั้นนะท่านเอ๋ย อย่าได้หลงรักชังสังขารเลย
ทำจิตเฉยเห็นเป็นธรรมดา ถ้าทำจิตคิดเห็นได้อย่างนี้
จะไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา นี่ล่ะหนาที่ท่านเรียกว่าพระวิปัสสนา
เพราะตัวปัญญาได้เห็นลงจริงทุกสิ่งอัน เมื่อปัญญาเห็นพระไตรลักษณ์ประจักษ์แจ้งชัด
สิ้นความกำหนัดเกิดสลดปลดปล่อยขันธ์ จิตระงับดับกิเลสสังเวชนั้น

ก็จะเป็นบุญกุศลเกิดขึ้นเหลือที่จะพรรณนา ไม่ได้มากทำสังเวชให้เกิดขึ้นวันละหน
สังเวชนั้นเป็นบุญกุศลมากนักหนา เพียงชั่วช้างพับหูครั้งหนึ่งก็ยังดี
ท่านว่ากุศลทำความสังเวชนี้กล่าวว่าเหลือประมาณ ท่านว่าคนที่ได้เกิดมาร้อยปี
ไม่ได้มีสังเวชต่อสังขารสักที ไม่มีดีเท่าเด็กที่เกิดไม่นาน
พิจารณาเห็นสังขารตนไม่เที่ยง ท่านว่าเด็กประเสริฐกว่าผู้เกิดได้ร้อยปี
กุศลมีเลศยิ่งทุกสิ่งสรรพ์ ท่านผู้ใดจำไว้ในใจมั่น
ทุกคืนวันนึกได้ใจสบาย จะได้เป็นบุญกุศลไปในชาติหน้า
เป็นที่พึ่งพาแห่งเราท่านทั้งหลาย เป็นคำสอนของพระพุทธองค์ทรงอธิบาย
ในคัมภีร์ทั้งหลายต่อๆมา ต้นไม้มีแต่ชีวิตอินทรีย์
มิได้มีวิญญาณอันหาญกล้า ใครจะตัดฟันสักเท่าไหร่ไม่หวั่นไหว
กลัวหนา
ด้วยไม่มีวิญญาณเหมือนอย่างคน สัตว์ทั้งหลายมีวิญญาณไม่มีปัญญา
จึงไม่แสวงหาบุญญาหามรรคผล เราเกิดมาเป็นมนุษย์ปุถุชน
เป็นผลบุญกุศลสร้างสมอบรมมา จึงได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนาของ
พระเจ้า
อย่างหนึ่งเล่ายังได้ฟังธรรมเทศนา เป็นความดีไม่เสียทีที่เกิดมา
มีปัญญารู้ยิ่งทุกสิ่งอัน ควรน่าจะเร่งรีบขวนขวายหาของดีละ
ทิ้งของชั่ว
อย่าหลงแต่มัวเมาเฝ้าวิโยคแต่โศกศัลย์ รีบเอาปัญญาตรึกตรองหาของสำคัญ
เห็นของจริงลงได้นั้นเป็นของดี เรามีหูตาจมูกลิ้นกายใจ
จะให้มันเป็นสนิมอยู่ทำไมจึงไม่ขัดสี ปัญญาขัดให้ผ่องดูของดี
ให้รู้ดีรู้ชั่วทุกตัวตน สิ่งอันเห็นว่าดีแล้วจงอุตส่าห์หามาไว้
สิ่งใดเป็นของชั่วขับหนีออกไปให้พ้น ของที่ดีนั้นให้มีอยู่ในตน
ย่อมจะให้ผลในชาตินี้และในชาติหน้าไป ของที่ชั่วนั้นได้แก่ตัวบาป
จึงกำหราบอย่าให้มีเกิดขึ้นได้ เอาสติตั้งให้มั่นคั้นออกไป

ขันติโกวาท ๒

อย่าให้เข้ามาได้ในจิตใจ เหมือนอย่างคนพาลมาหาอย่าไปคบ
คิดหลีกหลบเสียให้ไกลเหมือนใจหมาย เรามีตาไว้สำหรับดูรู้ของดีร้าย
ให้รู้จักของทั้งหลายว่าชั่วดี เรามีหูไว้สำหรับฟังเสียงก้องสำเนียง
เสียงเทศนา

อันจมูกดมกลิ่นหอมเหม็นก็รู้ดี ย่อมมีอยู่ในกายเป็นธรรมดา
อันลิ้นนั้นรู้จักขมหวาน ว่าอร่อยแล้วซ่านย่อมวิ่งไปทั่วชิวหา
กายนั้นถ้าไปสัมผัสถูกต้องสิ่งของอันใด จะรู้ว่าเป็นร้อนหรืออ่อนแข็งจริง
ใจนั้นแม้ได้รับรู้อารมณ์จากสิ่งอันใดมา ต้องคอยรับรองไว้ท่าปรุงแต่งสิ้นทุกสิ่ง
นี่แหละอายตนะมันเป็นของจริง ทั้งหกสิ่งนี้แหละเป็นประตูของ
วิญญาณ

สำหรับได้เข้าออกเที่ยวหลอกหลอน ทั้งนั่งนอนยืนเดินทุกถิ่นฐาน
ถ้าแลดูเห็นสิ่งของที่จะต้องการ เอาไปไม่รู้จักประมาณท่านว่าโลภด้วย
ตัณหา

หูนั้นหนาฟังเสียงสำเนียงใส ไม่รู้ว่าเขาจะพูดกันอย่างไรหูไม่ได้ยิน
เสียง

ท่านว่าหูไม่มีพุทธหูหนวก จมูกนั้นสำหรับดมกลิ่นทั้งหลาย
มาใกล้กลายก็เหม็นมากเหมือนซากผี จมูกไม่รู้เหม็นว่ากลิ่นชั่วดี
ก็เหมือนกับคนไม่มีจมูกเหมือนกัน อันลิ้นซึ่งรู้รสทั้งกายสัมผัส
ตลอดทั้งใจที่กำหนดในอารมณ์ที่แข็งขัน อันลิ้นกายใจของใครไม่รู้ของจริงนั้น
ชื่อว่ามันไม่มีเหมือนกันกับหูตา ตัวเราตัวท่านทั้งหลาย
ย่อมมีร่างกายอินทรีย์บริบูรณ์อยู่นักหนา ทั้งมีจิตใจดีพร้อมทั้งปัญญา
ก็แกล้วกล้าอาจจะดูรู้ของที่ดี เป็นอย่างไรจึงไม่แสวงหาของที่ดีมี
ประโยชน์ไว้เล่า

มีแต่มัวเมาโศกเศร้าคิดหาของมาบำรุงแต่ซากผี ทำไมจึงไม่เห็นประโยชน์ไกล
แต่ในชาตินี้

สั่งสมไว้ให้ดีมีทุกอย่าง ตายแล้วจะไม่ไปผิดทางสู่อบาย
อันทรัพย์สินเงินทอง ของตนและลูกเมียหนา
มันไม่มีทางจะเอาตามไปได้ ในชาติหน้านั้นอย่าสงสัย
ได้แต่บุญกุศลที่สร้างไว้ จะต้องติดตามไปอย่างแน่นอน
สร้างกรรมดีกรรมชั่ว ย่อมจะติดตามตัวไปทุกแห่งหน
ลูกเมียและทรัพย์ของตน ก็จะไม่พ้นจากการแตกสลายลงสู่แผ่นดินเหมือนกัน

แต่คนหนึ่งได้เกิดตายในวัฏฏสงสาร นานได้ล้านโกฏิอสงไขยกัลป์
แต่เนื้อหนังมังสังพังอยู่กับพื้นดินนั้น ถ้าไม่เน่าไม่เปื่อยละลายไปในพสุธา
ก็จะมากกว่าแผ่นดินอันหนาแน่น ตั้งสองแสนสี่หมื่นโยชน์อีกหนา
แต่ร้องไห้โศกเศร้าหากันเพราะความรักนั้นหนา ถ้าน้ำไม่รู้เดือดเหือดแห้งไป
ก็จะมากไปกว่าน้ำในสมุทรทั้งสี่ อันไหลรี่ไปตามลำแม่น้ำใหญ่
อันกระดูกถ้าไม่รู้ผุย่อยไป ก็จะมากไปกว่าภูเขาใหญ่
มีเกิดตายร้องไห้รักกันไปมา มิได้พ้นจากเวทนาความโศกศัลย์
ทั่วปฐพีเอาเข็มจิ้ลงไปนั้น อย่าหมายมั่นผู้ใดว่าจะพ้นป่าช้า
นี้ข้าพเจ้าว่าคนเดียวนั้นดอกหนา ไม่ใช่จะหาว่าทั่วไปอย่าสงสัยให้กินแหนง
จงทำจิตให้แจ้งในศาสนา อันจะเกิดในชาติหน้าอีกเล่าไซร้
พ้นวิสัยเหลือที่จะพรรณนา เพราะมันไม่รู้สิ้นรู้สุดสักทีสมุทัย
เกิดทุกข์ตายอยู่ตามภพน้อยใหญ่ไม่มีที่สิ้นสุด จะพ้นได้แต่พระนิพพานเท่านั้นหนา

ไม่มีเกิดแก่ไข้ตายเวียนไปมา พระศาสดาพระองค์รู้แจ้งประจักษ์ใจ
พระองค์จึงละราชสมบัติพัสถาน หมายแต่พระนิพพานปลดห่วงพ้นห่วงใหญ่

พระองค์ได้ตรัสรู้อริยมรรคอาสวักขยะญาณ จิตเบิกบานพ้นแล้วจากอาสวะ
ไม่มีเกิดแก่เจ็บตายพ้นจากทุกข์ เป็นบรมสุขสันติวิหารธรรม

ขันติโกวาท ๒

ทั้งระลึกชาติหนหลังได้ทุกชาติมา เป็นอินทร์พรหมยมยักษ์มนุษย์ครุฑนาค
ไม่มีประมาณมากมายหลายนักหนา แต่ที่ตายพรากจากกันแล้วโศกา
จะพรรณนานับไม่ได้เหลือประมาณ ที่พระองค์ได้พิจารณาชาติสัตว์ทั้งหลาย
ทั้งหญิงชายด้วยกันเป็นไฉน จะเหมือนกันหรืออย่างไรในสงสาร
ทรงเล็งด้วยทิพยจักขุญาณ สัตว์ทั้งหลายนั้นเกิดแก่เจ็บตายด้วยเหมือนกัน
อันเกิดแก่ไข้ตายโศกเศร้าโศกา จะเป็นไปด้วยอะไรหนาพาให้โศกศัลย์รำพัน
จึงรู้ว่าอวิชชาตัณหาที่สำคัญตัวนี้ ก่อกันขึ้นจึงสมมติเรียกว่าทุกข์ สมุทัย
ถ้ารู้แจ้งซึ่งนิโรธมรรค อวิชชาตัวตัณหาก็จะดับสิ้นไม่สงสัย
ท่านจึงเรียกว่านิโรธสัตย์ที่บัญญัติไว้ จะรู้ที่เกิดดับได้เพราะสติปัญญา
พระพุทธองค์เจ้าได้สำเร็จพระโพธิญาณ แสนจะสำราญจิตเบิกบานเยาะเย้ยชื่อตัณหา
ตัณหาเอ๋ยเธอสร้างเรือนอยู่หลายอเนกชาติแล้วหนอ ตัวเราท่านทั้งหลายหญิงชายทั้งปวง
ได้เกิดมาพบแล้วแก้วทั้งสามของจริงอย่าทำเฉย อุตส่าห์แสวงหาที่พึ่งภายหน้า
ถึงจะมรณาตายไปก็จะไม่เสียท่า บุญกรรมจะนำพา
มัจจุราชจะเข้ามาทำร้ายก็จะไม่กลัว เพราะว่าทำกรรมดีไว้อยู่ในใจ
ถ้าสังขารนี้แตกเมื่อไร วิญญาณอันบริสุทธิ์ออกไปก็จะสุคโตไปดี

พระอาจารย์คำพอง ขันติโก

คำสอนนาค

บัดนี้ เธอได้นำผ้ากาสาวพัสตร์ ผ้าย้อมด้วยน้ำฝาด เย็บย้อมต้องตามพระธรรมพุทธานุญาต มามอบให้ในท่ามกลางสงฆ์ เปล่งวจีเภทขอบรรพชาดำรงชีพบรรพชิตในศาสนธรรมวินัย ของสมเด็จพระธรรมสามิตร์ อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย อันการบรรพชานี้เป็นอธิกุศล ยากที่บุคคลจะพึงได้พบประสพ เพราะต้องสมบูรณ์ด้วย ขณะสมัยช่วงโอกาส คือ ได้ชาติกำเนิดเกิดเป็นมนุษย์ พบพระพุทธศาสนา เกิดในตระกูลสัมมาทิฏฐิ ที่มีศรัทธาเลื่อมใสและ ครองชีวิตมาถึงกำหนด ทั้งตัวก็มีฉันทะอัธยาศัยพอใจด้วย จึงสำเร็จกิจแห่งการบรรพชาอุปสมบท **“กิจโฉมนุสสะปะฏิลาโภ”** การได้ชาติกำเนิดเกิดเป็นมนุษย์ ก็ยากที่สุดที่จะได้ประสพเพราะกำเนิดของสัตว์ดิรัจฉาน มีประเภทเป็นอันมาก เทียบเคียงเพียง สัตว์ดิรัจฉานก็จะพึงแลเห็นได้ว่า สัตว์ดิรัจฉานมีจำนวนมากกว่ามนุษย์สักเพียงไร **“กิจโฉพุทธานะมุปปาโท”**แม้ได้เกิดเป็นมนุษย์ก็ยากที่จะได้ประสพพบ ขณะสมัยเป็นที่บังเกิดขึ้น แห่งพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก เป็นบางครั้งบางสมัย ต้องบำเพ็ญพุทธการกธรรม ตั้งโกฏิแห่งกัปป์แต่คำว่าพุทโธ พุทโธ พระพุทธเจ้าฯ ก็ยากที่จะได้ยินได้ฟัง **“กิจฉังมัจจานะชิวิตัง”** เมื่อได้เกิดเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนาแล้ว ยังจะต้องมีชีวิตยืนมาถึงกำหนด จึงจะบรรพชาอุปสมบทได้ ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย จะยืนไปถึงกำหนดได้ก็ยาก เพราะตายเสียในครรภ์ก็มีคลอดจากครรภ์แล้วตายเสียยังไม่เป็นเด็ก ขนาดเล็กๆ ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ยังไม่ทันถึงกำหนดก็เอนกอนันต์ **“ทุลละภาจะขะณะสัมปัตติ”** แลเมื่อพร้อมด้วยขณะสมัยดังกล่าวมาแล้ว ถ้าเกิดเสียในประการที่มิได้นับถือพุทธศาสนาก็หาได้บรรพชาอุปสมบทไม่ขณะสมัยที่จะได้สัมมาทิฏฐิความเห็นชอบ ได้ศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใส ในพระรัตนตรัยนั้น ก็ยากที่จะได้ประสพ เพราะประเทศถิ่นฐานของมนุษย์กว้างขวาง และมีความเห็นต่างๆกัน ถือศาสนาตาม

ขันติโกวาท ๒

ชาติบ้านเมืองของตน การบรรพชาอุปสมบท ประพฤติพรตพรหมจรรย์ ในศาสนธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นับว่าได้ด้วยยาก เพราะสมบูรณ์ด้วยขณะสมัยช่วงโอกาส คือ ได้ชาติกำเนิด เกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา มีชีวิตยืนมาถึงกำหนด เกิดในตระกูลที่มีศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ส่วนตัวก็มีฉันทอัธยาศัย ในการบรรพชาอุปสมบท ทั้งไม่มีบรรพชาโทษเป็นเครื่องขัดข้อง นับว่าเป็นลาภอันประเสริฐ แล้วจงปลูกฝังตั้งศรัทธาความเชื่อ ความเลื่อมใสให้แน่วแน่ในคุณพระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า ปลงใจให้ดิ่งลงในการบรรพชาอุปสมบท พระพุทธเจ้าพระองค์เป็นมนุษย์พิเศษ

หมายเหตุ : บันทึกลายมือองค์ท่านจบเพียงเท่านี้ ท่านผู้สนใจสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จาก

– พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค หน้าที่ ๔๔๘ ข้อ ๑๗๔๔ ฉิคคฬสูตรที่ ๒ ว่าด้วยการได้ความเป็นมนุษย์ยาก

– พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย คาถาธรรบท เล่ม ๒ ภาค ๒ ตอน ๓ เล่มที่ ๔๒

– อรรถกถา ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท พุทธวรรคที่ ๑๔ หน้าที่ ๓ ข้อที่ ๑๕๐ ว่าด้วย เรื่อง นาคราชชื่อเอรกปัตตะ

ขันติโกวาท ๒

นิทานเรื่องแหวนวิเศษ ๑

ครั้งหนึ่งนานมาแล้วยังมีพ่อค้าคนหนึ่งได้ให้เงินแก่ลูกชายของตน เป็นจำนวนสามร้อยรูปี แล้วส่งให้ไปค้าขายในต่างประเทศ บุตรชายรับเอาเงินจากบิดาแล้วก็จากไป หลังจากเดินทางไปไม่นานบุตรพ่อค้าคนนั้นก็ได้มาถึงหมู่พวกคนเลี้ยงโคกลุ่มหนึ่ง ที่กำลังทุ่มเถียงกันเพื่อแย่งสิทธิในสุนัขตัวหนึ่ง การทะเลาะทุ่มเถียงกันได้เป็นไปอย่างรุนแรง แต่ก็ไม่อาจตกลงกันได้ ในที่สุดจึงได้ตกลงกันว่า จะฆ่าสุนัขตัวนั้นเสียเพื่อตัดปัญหายุ่งยาก บุตรพ่อค้ามาเห็นเข้ารู้สึกสงสารสุนัขตัวนั้น จึงพูดกับคนเหล่านั้นว่า โปรดอย่าฆ่าสุนัขนั้นเลย ให้ข้าพเจ้าเสียเถิด ข้าพเจ้าจะให้เงิน ๑๐๐ รูปีแก่พวกท่านเป็นสิ่งตอบแทน พวกเลี้ยงโคเหล่านั้นได้ตกลงทันที แล้วเขาก็รับเอาเงินจากบุตรพ่อค้าไป บุตรพ่อค้าอุ้มเอาสุนัขแล้วก็ออกเดินทางต่อไป ในไม่ช้าเขาก็ได้มาถึงคนอีกพวกหนึ่ง ซึ่งกำลังทะเลาะวิวาทกันเพราะแมวตัวหนึ่ง บางคนต้องการฆ่าแมวนั้นเสียแต่บางคนไม่ยอม บุตรพ่อค้าเห็นแมวแล้วรู้สึกสงสาร จึงกล่าวว่าโปรดอย่าฆ่ามันเลย ให้ข้าพเจ้าเสียเถิด ข้าพเจ้าจะให้เงินพวกท่าน ๑๐๐ รูปี คนเหล่านั้นก็ตกลงรับเงิน ๑๐๐ รูปี แล้วก็ให้แมวแก่บุตรพ่อค้าเอาไป บุตรพ่อค้าได้เดินทางต่อไปอีกจนกระทั่งมาถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มาเห็นพวกชาวบ้านกำลังทะเลาะกันเพราะงูตัวหนึ่งที่พวกเขาเพิ่งจับได้ คนส่วนมากเห็นว่าควรฆ่างูนั้นเสียแต่บางคนไม่ยอมให้ฆ่า บุตรพ่อค้าได้กล่าวกับชาวบ้านว่าโปรดอย่าฆ่ามันเลย ข้าพเจ้าจะให้เงินแก่ท่าน ๑๐๐ รูปี แล้วจะขอรับเอางูไป พวกชาวบ้านได้ตกลงรับเอาเงิน และให้งูแก่เขาด้วยความยินดี บุตรพ่อค้าช่างโง่อะไรเช่นนั้น บัดนี้เขาจะทำอย่างไรในเมื่อเงิน ๓๐๐ รูปี ที่บิดาให้มาเป็นทุนค้าขายหมดไปเสียแล้วโดยไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย นอกจากสัตว์สามตัว เขาไม่มีทุนพอที่จะเดินทางต่อไปได้จึงตัดสินใจกลับไปหาบิดาอีก พอพ่อค้ารู้เรื่องผู้เป็นพ่อก็โกรธด่าว่า เจ้าลูกโง่เจ้าลูกบัดซบ บิดาเขาร้องด่า เมื่อได้ทราบว่าบุตรชายของตนได้ใช้เงินไปหมด

สิ้น โดยไม่มีผลอะไรตอบแทน แกจงไปอยู่คอกวัวเดี๋ยวนี้อย่าเข้ามาในบ้านของฉันอีก บุตรชายได้ไปอาศัยอยู่ในคอกวัวตามคำสั่งของบิดา ใช้หญ้าแห้งเป็นเสื่อปูนอน พร้อมด้วยสหายทั้งสาม คือสุนัข แมว และงู ซึ่งเขาซื้อมาด้วยราคาแพง สัตว์ทั้งสามรักเขามาก เขาไปไหนก็ไปด้วย เขานอนไหนก็นอนด้วย แมวนอนอยู่ทางด้านเท้า สุนัขนอนทางด้านศีรษะ งูนอนพาดลำตัวของเขาปล่อยหางไว้ข้างหนึ่ง แล้วหย่อนศีรษะไปทางอีกด้านหนึ่ง วันหนึ่งงูได้พูดกับนายของมันว่า ฉันเป็นลูกพญานาคชื่อ อินทรชะ วันที่ท่านพบฉันนั้น ฉันได้ออกมาจากพื้นดิน เพื่อรับอากาศบริสุทธิ์ จึงถูกพวกชาวบ้านจับเอาได้ ถ้าท่านมิได้มาช่วยชีวิตฉันไว้ คงถูกเขาฆ่าตายแล้ว ฉันมิรู้จะตอบแทนบุญคุณท่านอย่างไร จึงจะสาสมแก่บุญคุณของท่าน

แต่ถ้าบิดาของฉันได้พบท่าน พระองค์จะดีใจอย่างที่สุด เวลานี้พระองค์อยู่ที่ไหน บุตรพ่อค้าถาม ฉันอยากจะพบพระองค์ ถ้ามีทางได้พบจะดีมาก งูได้พูดต่อไป ท่านเห็นภูเขาโน้นไหม ที่เชิงเขานั้นมีลำธารศักดิ์สิทธิ์อยู่แห่งหนึ่ง ถ้าท่านจะไปกับฉันแล้วดำลงไปในลำธารนี้ เราทั้งสองก็จะถึงเมืองของบิดาฉัน โอ พระองค์จะดีใจสักเพียงไรที่ได้เห็นท่าน พระองค์จะต้องประทานรางวัลแก่ท่านอย่างแน่นอน แต่ฉันจะขอแนะนำท่านไว้ล่วงหน้าด้วยว่า ถ้าพระองค์เสนอให้ท่านเลือกเอาของสามอย่าง คือแหวนที่อยู่พระหัตถ์ขวาของพระองค์ หม้อและช้อนวิเศษซึ่งพระองค์ใช้อยู่เป็นประจำ เมื่อท่านได้ของสามสิ่งนี้แล้ว ท่านจะไม่ขาดแคลนสิ่งใดเลย ถ้าท่านต้องการอยู่บ้านอันสวยงามพร้อมด้วยเครื่องใช้สอยทุกอย่าง จงบอกแหวนวิเศษ แล้วท่านจะได้บ้านนั้นทันที ถ้าท่านต้องการอาหารทิพย์ จงบอกหม้อและช้อนวิเศษท่านจะได้อาหารทันทีเหมือนกัน บุตรพ่อค้าพร้อมด้วยสัตว์ผู้เป็นสหายทั้งสามได้ไปยังลำธารที่เชิงเขา เพื่อเตรียมกระโดดลงไปตามคำแนะนำของงู เมื่อเห็นว่าเจ้านายของตนจะจากไป แมวและสุนัขได้ร้องขึ้นว่า นายจ๋าจะให้เราทั้งสองทำอะไรหรือ จะให้ไปไหน คอยฉันอยู่ที่นี่ บุตรพ่อค้าสั่ง ฉันไม่ไปไกลนักดอก ประเดี๋ยวก็จะกลับมาไม่ต้องตกใจ ว่าแล้วเขาก็

กระโดดลงไปในน้ำดำหายไป เมื่อเห็นนายของตนหายไป สุนัขได้พูดกับแมวว่า ที่นี้เราจะทำอย่างไรล่ะ ก็คอยอยู่ที่นี่ตามนายสั่งล่ะซี แมวตอบ อย่ากลัวเลย ฉันจะเข้าไปในบ้านลักอาหารชาวบ้านมาเลี้ยงเธอ แมวได้เข้าไปในบ้านนำอาหารออกมาเลี้ยงสุนัขอย่างอิ่มหนำสำราญทุกวัน จนกระทั่งนายกลับมาถึงที่เขาทั้งสองคอยอยู่ ฝ่ายบุตรพ่อค้ากับงูเมื่อดำลงไปในน้ำไม่นานก็พบเมืองของพญานาค ทั้งสองเดินทางต่อไปจนถึงจุดหมายอย่างปลอดภัย เมื่อพญานาคผู้เป็นบิดาได้ทราบข่าวว่าบุตรของพระองค์เสด็จกลับมา พญานาคจันทรทรงดีพระทัยมาก จึงรับสั่งให้พระโอรสและชายแปลกหน้าเข้าเฝ้าทันที แต่ผู้เป็นโอรสปฏิเสธว่า หม่อมฉันได้ตกอยู่ในอันตรายอันสำคัญ ได้ท่านผู้นี้ช่วยชีวิตไว้ ฉะนั้นฉันจึงตกเป็นทาสของท่านผู้นี้เสียแล้ว เมื่อไรบิดาถ่ายเอาหม่อมฉันให้พ้นจากความเป็นทาส เมื่อนั้นหม่อมฉันจึงจะเข้าเฝ้า พระบิดาได้ตรงเข้าสวมกอดพระโอรสของพระองค์ แล้วหันไปถวายคำนับแก่ชายแปลกหน้า แล้วกล่าวคำต้อนรับเชื้อเชิญเข้าสู่พระราชวังของพระองต์ บุตรพ่อค้าได้พักอยู่เมืองพญานาคสามวัน และได้รับแหวนบนพระหัตถ์ขวาของพญานาคพร้อมทั้งหม้อและช้อนวิเศษเป็นรางวัล ในการช่วยบุตรของพระองค์ให้รอดพ้นจากอันตราย ในที่สุดบุตรพ่อค้าก็กลับคืนสู่แผ่นดินและได้พบสุนัขและแมวของเขาคอยอยู่แล้ว บุตรพ่อค้าได้เล่าเรื่องที่ตนได้พบเห็นมาให้สหายทั้งสองฟัง ทำให้แมวและสุนัขดีใจมาก ทั้งสามสหายเดินไปตามฝั่งแม่น้ำจนถึงที่แห่งหนึ่ง จึงหยุดพักแล้วเตรียมการทดลองดูความศักดิ์สิทธิ์ของแหวนและหม้อ พร้อมทั้งช้อนวิเศษที่ได้มาจากพญานาค บุตรพ่อค้าได้พูดกับแหวนวิเศษตามที่ได้รับคำแนะนำมา ทันใดนั้นบ้านใหญ่อันสวยงามก็ผุดขึ้นมา มีเจ้าหญิงผู้สวยงามผมสีทองอยู่ในบ้านนั้นด้วย

เขาได้พูดกับหม้อและช้อนวิเศษอีก แล้วอาหารอย่างดีเลิศก็ผุดขึ้น บุตรพ่อค้าได้แต่งงานกับเจ้าหญิง แล้วสามสหายก็อยู่ในบ้านนั้นมาด้วยความสงบสุข วันหนึ่งขณะที่กำลังแต่งตัวหวีผมอยู่ เจ้าหญิงเห็นเส้นผมของตนเส้นหนึ่ง

หลุดออกมา จึงเอายัดเข้าไปในกล่องไม้อ้อ ปิดให้ดีแล้วโยนลงแม่น้ำกล่องไม้อ้อนั้นได้ลอยไปตามเรื่อง ไปจนกระทั่งมาถึงเมืองหลวงของประเทศนั้น พอดีขณะนั้นเจ้าชายผู้เป็นโอรสของกษัตริย์ในเมืองนั้น กำลังสรงสนานอยู่ในแม่น้ำ เมื่อเห็นไม้อ้อประหลาดลอยมา จึงหยิบขึ้นมาเปิดดู พอได้เห็นผมอันสวยงามและมีกลิ่นหอมในกล่องนั้นเท่านั้น เจ้าชายก็หลงใหลใฝ่ฝันในเจ้าของผมนั้นทันที รีบขึ้นจากน้ำ เสด็จกลับพระราชวัง เข้าสู่ห้อง ปิดประตูนอน ไม่พูดกับใคร ไม่บริโภคอาหาร ไม่ดื่มน้ำจนกว่าจะได้เจ้าของผมนั้นมาเป็นภรรยา พระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นบิดา รู้สึกกลัดกลุ้มพระทัยมากไม่รู้จะทำประการใด พระองค์เกรงไปว่าโอรสจะสิ้นพระชนม์ไม่มีใครจะสืบราชสมบัติ ในที่สุดพระองค์ได้มีรับสั่งเรียกอาของพระองค์ซึ่งเป็นคนครึ่งปีศาจ หรือแม่มดยายแก่ มาเข้าเฝ้า แม่มดได้ให้คำมั่นสัญญาแก่พระราชาว่า จะไปนำเอาหญิงสาวผู้เป็นเจ้าของผมมาให้ได้ แม่มดได้แปลงร่างเป็นตัวผึ้งทันที แล้วก็บินหึ่งๆ ไปตามป่า พยายามสืบหากลิ่นผมไปเรื่อยๆ จนในที่สุดก็ถึงบ้านของบุตรพ่อค้า และได้พบเจ้าหญิงกำลังนั่งแต่งตัวอยู่ในบ้าน แม่มดได้แปลงร่างจากผึ้งเป็นหญิงชราหน้าตายู่ยี่หน้าเกลียด น่ากลัว มีหลังอันโกง ถือไม้เท้าในมือ เดินสั่นงันงก เข้าไปหาเจ้าหญิงแล้วกล่าวคำแนะนำตัวเองแก่เจ้าหญิงว่า ฉันเป็นป้าของเธอ แต่เธอไม่เคยเห็นมาก่อนเพราะฉันได้จากเธอไปตั้งแต่เธอยังเด็กๆอยู่ พอว่าแล้วก็ตรงเข้าสวมกอดและจูบเจ้าหญิงอย่างรักใคร่ ส่วนเจ้าหญิงหลงเชื่อคิดว่าเป็นป้าของตนจริงๆ จึงสวมกอดยายแก่ตอบแทนด้วยความรัก แล้วเชื้อเชิญให้หญิงแก่นั้นพักอยู่ด้วย ได้เอาใจใส่ปฏิบัติบำรุงเป็นการดี ยายแก่ยิ้มด้วยความดีใจที่แผนการร้ายของตนจวนจะสำเร็จ สามวันต่อมา เมื่อมีความคุ้นเคยพอแล้วหญิงแก่ก็ได้พูดถึงเรื่องแหวนวิเศษทันที หล่อนได้แนะนำให้เจ้าหญิงขอแหวนจากสามีมาเก็บไว้เสียเอง โดยให้เหตุผลว่าสามีของนางมักจะเข้าป่าหาล่าสัตว์อยู่เรื่อย ประเดี๋ยวจะไปทำให้แหวนหายเสีย เจ้าหญิงเชื่อจึงขอแหวนจากสามีสามีก็มอบให้แต่โดยดี วันต่อมาหญิงแก่ได้ขอดูแหวนจากเจ้าหญิง พอได้รับ

แหวนเท่านั้นหญิงแก่ก็กลับร่างกลายเป็นตัวผึ้ง คาบเอาแหวนกลับไปพระราชวังของพระราชาทันที หล่อนได้เข้าไปหาเจ้าชายที่กำลังนอนแผ่ จวนเจียนจะสิ้นชีพอยู่แล้วเพราะความรัก พลางพูดว่าลุกขึ้นเถิดเจ้าชายอย่าโศกเศร้าเสียใจไปเลย บัดนี้ท่านจะได้หญิงที่ท่านใฝ่ฝันถึงอยู่แล้ว นี่คือแหวนวิเศษที่จะนำเจ้าหญิงนั้นมาให้ท่าน เจ้าชายแทบเป็นบ้าด้วยความดีใจที่จะได้เห็นเจ้าหญิงผู้เป็นเจ้าของผม รีบลุกขึ้นรับเอาแหวนมาออกคำสั่งทันที ทันใดนั้นบ้านหลังใหญ่งามพร้อมเจ้าหญิงก็ลอยมาตั้งลงที่สนามภายในพระราชวัง เจ้าชายรีบเข้าไปในบ้านพบเจ้าหญิง

แล้วได้สารภาพความรักอันหนักหน่วงของตนกับเจ้าหญิง และขอให้เจ้าหญิงอภิเษกสมรสกับพระองค์ ฝ่ายเจ้าหญิงเมื่อมองไม่เห็นทางที่จะเอาตัวรอดได้ จึงยอมรับว่าจะเป็นมเหสีของเจ้าชาย แต่ขอให้เจ้าชายคอยไปเป็นเวลาหนึ่งเดือนเสียก่อน เจ้าชายก็ยินยอมแต่โดยดี ฝ่ายบุตรพ่อค้าเมื่อกลับมาจากการล่าสัตว์ ไม่พบบ้านและภรรยา พบแต่ความว่างเปล่าก็ตกใจและเป็นทุกข์อย่างหนัก เขาได้นั่งลงอย่างหมดหวัง แล้วก็คิดหาทางจะฆ่าตัวตายทันที แต่ทันใดนั้นเอง สุนัขและแมวของเขาซึ่งหนีไปซ่อนตัวอยู่ที่อื่น ในขณะที่บ้านและเจ้าหญิงกำลังเหาะหนีนั้น ได้กลับมาถึงแล้วพูดกับบุตรพ่อค้าว่าอย่าโศกเศร้าไปเลยนาย ขอให้เป็นหน้าที่ของพวกเราทั้งสองเถอะ เราทั้งสองจะช่วยท่านจนสุดความสามารถ ภายในหนึ่งเดือนจะนำบ้านและเจ้าหญิงกลับคืนมาให้ได้ ส่วนชายบุตรพ่อค้าได้พูด ขอบใจเจ้าทั้งสองมาก ไปเถอะขอให้พระผู้เป็นเจ้าจงช่วยให้เจ้าทั้งสองนำบ้านและภรรยาของข้ากลับมาให้ได้ มิฉะนั้นฉันเห็นจะไม่มีชีวิตอยู่ต่อไปอีกแน่ สุนัขและแมวได้เริ่มออกวิ่งตรงไปตามทิศทางที่บ้านเหาะไปทันทีจนหลายวันผ่านไปจึงมาถึงเมืองหลวงและได้พากันเข้าไปในบริเวณพระราชวังเราจะต้องเผชิญความยากลำบากหลายอย่าง แมวพูดขึ้นก่อน เห็นไหมพระเจ้าแผ่นดินได้ยึดเอาภรรยาของนายและบ้านของนายไปเป็นของตัวเองเสียแล้วเธอพักอยู่ที่นี่ก่อน ฉันจะไปตรวจตราดูทางหนีทีไล่เสียก่อน ว่าแล้วแมวก็คลาน

ขึ้นไปที่หน้าต่างห้องที่เจ้าหญิงกำลังนั่งอยู่ ปล่อยให้สุนัขคอยอยู่ข้างล่าง เจ้าหญิงพอเห็นแมวก็จำได้ นางดีใจมาก จึงเล่าเรื่องต่างๆทั้งหมดให้แมวฟัง แมวจึงถามว่าไม่มีทางที่จะหนีจากเงื้อมมือของคนเหล่านี้เลยหรือ มีเหมือนกัน เจ้าหญิงตอบ แต่ว่าเป็นวิธีที่ลำบากมาก ก่อนอื่นเราจะต้องได้แหวนนั้นคืนมา แต่เวลานี้แหวนอยู่ในกระเพาะของแม่มดเสียแล้ว เราจะเอาออกมาได้อย่างไร แมวนั่งคิดอยู่ครู่หนึ่งแล้วกล่าวว่า ไม่ยากเลยฉันจะพยายามดู ว่าแล้วแมวก็คลานลงไปข้างล่าง เดินเตร่ไปมาจนไปพบรูหนูเข้าแห่งหนึ่ง แมวได้นอนลงไปขวางรูหนูแล้วทำทีเป็นตาย บังเอิญเวลานั้นกำลังมีพิธีฉลองการแต่งงานกันอย่างเอิกเกริก ระหว่างพวกหนูในถิ่นใกล้เคียงให้มาประชุมกันในที่นั้น เพราะบุตรตัวโตของพระเจ้าแผ่นดินหนูกำลังจะแต่งงาน แมวได้แอบทราบเรื่องนี้จากพวกหนูคุยกัน แล้วก็คิดวิธีการที่จะจับเจ้าบ่าวหนู เพื่อบังคับให้ทำงานให้ตนสักอย่าง ในไม่ช้าขบวนแห่ก็เคลื่อนออกมาจากรู แมวนอนทำทีเป็นตายจนกระทั่งเจ้าบ่าวหนูเข้ามาใกล้แล้ว จึงกระโดดขึ้นตะครุบเอาเจ้าบ่าวหนูทันที เจ้าบ่าวหนูร้องลั่นขึ้นทันที ปล่อยฉันเสีย หนูทั้งหมดต่างร้องเป็นเสียงเดียวกันว่า ปล่อยเขาเสียๆ อย่าฆ่าเขาเลย เพราะวันนี้เป็นวันแต่งงานของเขา ไม่ได้เป็นอันขาด แมวตอบอย่างเด็ดขาด จนกว่าแกจะทำอะไรอย่างหนึ่งให้ฉัน ฟังนี่ดู ยังมีแม่มดซึ่งอยู่ในบ้านหลังนั้น พร้อมด้วยเจ้าหญิงและเจ้าชายได้กลืนเอาแหวนวงหนึ่งเข้าไปในท้อง ฉันต้องการแหวนวงนั้น ถ้าท่านไปเอาแหวนวงนั้นมาให้ฉันได้ ฉันจะปล่อยเจ้าชายของพวกท่าน แต่ถ้าพวกท่านเอามาไม่ได้ ฉันจะฆ่าเจ้าชายของพวกท่านทันที

พวกหนูรับว่าได้ๆ พวกเราจะไปเอามาให้ได้ หนูทุกตัวให้คำรับรอง ถ้าเราเอามาไม่ได้เราจะยอมให้ท่านกินทั้งหมด รู้สึกว่าจะเป็นการอาสาที่ห้าวหาญอยู่สักหน่อย แต่พวกหนูก็ทำได้สำเร็จ พอถึงตอนเที่ยงคืนเมื่อแม่มดกำลังหลับสนิท หนูตัวหนึ่งได้ไปยังข้างเตียงของแม่มด ค่อยๆคลานไปตามลำตัวขึ้นไปจนถึงหน้าแล้วจึงค่อยๆหย่อนหางลงไปในลำคอของแม่มด ทำให้แม่มดไอออก

มาอย่างแรง สำรอกเอาแหวนออกมาตกอยู่บนพื้น หนูรีบวิ่งกระโดดคาบเอาแหวนวิ่งไปยังพระเจ้าแผ่นดินหนูทันที พระเจ้าแผ่นดินหนูรีบนำแหวนไปให้แมวเพื่อไถ่เอาลูก พอได้แหวน แมวก็รีบกลับไปยังสุนัข แล้วสัตว์ทั้งสองก็วิ่งออกไป เพื่อไปยังนายของตนด้วยความดีใจ เพราะงานสำคัญของเขาสำเร็จแล้วทุกๆสิ่ง ทุกอย่างดูเหมือนจะเรียบร้อย เพียงแต่มอบแหวนให้นายแล้วนายก็พูดกับแหวนเท่านั้น บ้านและเจ้าหญิงก็จะกลับมาตามเดิม นายเราจะดีใจสักเพียงไรหนอ สัตว์ทั้งสองได้มาถึงแม่น้ำแห่งหนึ่ง แมวได้ขึ้นขี่หลังสุนัข แล้วสุนัขก็ว่ายข้ามน้ำไป แต่พอถึงกลางแม่น้ำ สุนัขก็เกิดอิจฉาแมวขึ้นมาทันที เกรงว่าแมวจะได้เป็นผู้มอบแหวนให้นาย แล้วนายจะรักแมวมากกว่าตน จึงขอเอาแหวนจากแมว ขู่ว่าถ้าไม่ให้จะโยนแมวลงน้ำ แมวก็เลยส่งแหวนให้สุนัข แต่นับว่าเป็นคราวเคราะห์อย่างยิ่ง เพราะสุนัขขาดความระมัดระวัง เลยปล่อยแหวนตกน้ำจมหายไป ปลาตัวหนึ่งมาพบเข้าจึงฮุบกินเข้าไป โอ ทำอย่างไรดีล่ะ สุนัขกล่าวด้วยความตกใจ แมวตอบว่าอย่าตกใจ แล้วก็แล้วไป เราจะต้องพยายามเอาคืนให้ได้ ถ้าเอาคืนไม่ได้ เราก็ควรจมน้ำตายในที่นี้ดีกว่า ฉันมีแผนการอย่างหนึ่งให้เธอไปฆ่าแกะตัวเล็กๆตัวหนึ่ง แล้วนำมาให้ฉันเดี๋ยวนี้ สุนัขรับคำว่าได้ สุนัขให้คำรับรองแล้วก็วิ่งออกไป ในไม่ช้าก็กลับมาพร้อมกับแกะตัวหนึ่ง แมวได้เจาะช่องคลานเข้าไปอยู่ในท้องแกะ แล้วสั่งให้สุนัขหนีไปหลบซ่อนตัวอยู่ห่างๆ ในไม่ช้า เหยี่ยวใหญ่ตัวหนึ่ง ซึ่งเที่ยวหากินปลาอยู่แถวนั้น บินผ่านมาพบเข้า จึงโฉบลงมาเอาแกะนั้นไป ขณะที่กำลังบินอยู่นั้นเอง แมวได้โผล่ออกมาขี่หลังนกเหยี่ยว แล้วขู่ว่าจะกัดคอให้ตาย ถ้านกเหยี่ยวไม่เอาแหวนคืนให้มัน นกเหยี่ยวต้องยอมจำนนจำต้องปฏิบัติตาม มันได้บินไปยังพระยาปลา แล้วสั่งให้ปลาสอบสวนเอาแหวนคืนมาให้ได้ พระยาปลาได้เรียกปลาทั้งหมดมาประชุมพร้อมกับสอบสวนเป็นการใหญ่ ในที่สุดก็พบปลาตัวที่ฮุบแหวนเข้าไปในท้องและบังคับให้สำรอกออกมาให้แมว เมื่อได้แหวนก็รีบวิ่งไปยังสุนัข แล้วสัตว์ทั้งสองก็ออกวิ่ง แต่วิ่งไปประเดี๋ยวเดียว สุนัขก็เกิดหยุดไม่วิ่งต่อไป กล่าวว่าฉันจะ

ไม่ไป นอกจากเธอจะให้แหวนแก่ฉันเอามาให้ฉันถือเถอะ มิฉะนั้นฉันจะฆ่าเธอเดี๋ยวนี้ ในที่สุดแมวก็ต้องจำใจให้ แต่วิ่งไปได้ไม่นาน สุนัขก็ขาดความระมัดระวังปล่อยให้แหวนหลุดหายอีก คราวนี้เหยี่ยวอีกตัวหนึ่งเฉี่ยวเอาไป สุนัขตกใจร้องลั่นตามเคย ตายจริงจะทำอย่างไรดีล่ะ แมวพูดอย่างได้ที อย่าพูดมากไปเลยประเดี๋ยวเหยี่ยวตกใจบินหนีไปไกลอีก แล้วเราก็อดเท่านั้น ให้ฉันจัดการเองสัตว์ทั้งสองคอยอยู่จนกระทั่งมืด

แล้วจึงค่อยๆปีนขึ้นไปบนต้นไม้ กัดคอเหยี่ยวตายเสีย แล้วก็เอาแหวนคืนมา ไปกันเถอะ แมวพูด เมื่อกลับมาถึงพื้นดินแล้ว รีบๆหน่อยเราช้ามามากแล้วนายของเราจะตายก่อนเพราะความโศกเศร้า ทีนี้สุนัขชักละอายตัวเองแล้ว จึงขอโทษที่ทำให้แมวลำบากเพราะตน ไม่กล้าขอถือแหวนเป็นครั้งที่สาม สัตว์ทั้งสองได้วิ่งออกไปถึงนายแล้วก็มอบแหวนให้ บุตรพ่อค้าได้พูดกับแหวน แล้วบ้านและเจ้าหญิงก็กลับมาตามเดิม

คติจากเรื่องนี้สอนให้รู้ว่าความมีน้ำใจเมตตากรุณาช่วยเหลือผู้อื่นที่กำลังตกทุกข์ได้ยาก ย่อมทำให้ผู้นั้นรู้สึกซาบซึ้งในบุญคุณอย่างไม่มีวันลืมและจะทำบุญคุณตอบแทนเราเมื่อมีโอกาส เช่นเดียวกับบุตรพ่อค้าช่วยชีวิตสัตว์ทั้งสาม และก็ได้รับการตอบแทนจากสัตว์ทั้งสามในภายหลัง การไว้วางใจคนแปลกหน้า การหลงเชื่อคำโฆษณาของคนอื่น โดยไม่พินิจพิจารณาให้รอบคอบย่อมเสียทีแก่ศัตรูเช่นเดียวกับเจ้าหญิงเชื่อยายแก่ ความไม่พอใจในงานของตนไปแย่งงานของคนอื่นมาทำ เพราะความอิจฉาริษยาหรือการถกเถียงเกี่ยงงอนกันในข้อได้เปรียบเสียเปรียบเล็กน้อย ย่อมทำให้งานเสีย เช่นเดียวกับสุนัขแย่งเอาแหวนจากแมวเป็นตัวอย่าง

ผู้ร่วมบุญจัดพิมพ์หนังสือขันติโกวาท

๑.	คุณดนุพัฒน์ วิทยาภัทร์วงศ์ และบริษัท บริเวชภัทร์วงศ์ จำกัด บริษัท เวชภณฑ์ยากาโน่ ป๊อกซอฟร์ตี้ จำกัด	๒๐,๐๐๐ บาท
๒.	คุณปราโมทย์ จุกษ์ประทุมรัตน์	๑๐,๐๐๐ บาท
๓.	คุณวีระชัย – คุณเจริญศรี ศิริ	๕,๐๐๐ บาท
๔.	คุณศิศพิมล ถิรนากร	๒,๐๐๐ บาท
๕.	คุณสุกฤช เอื้อเกิดอารีย์	๑,๕๐๐ บาท
๖.	คุณปราโมทธ์ จุกษ์ประทุมรัตน์	๑,๐๐๐ บาท
๗.	พระอาจารย์ศิริโชค (ต้นบุญ) ชิตมาโร	๑,๐๐๐ บาท
๘	คุณวรรณ ซุ้มสุวรรณ	๑,๐๐๐ บาท
๙.	คุณออมสิน ศิริ	๑,๐๐๐ บาท
๑๐.	คุณชูชาติ และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท
๑๑.	คุณวิชัย อังคเศกวินัย	๑,๐๐๐ บาท
๑๒.	คุณเฉลียว กลมเกลียว	๑,๐๐๐ บาท
๑๓.	คุณแม่สุภาพร ดิยะรัตนาชัย	๕๐๐ บาท
๑๔.	คุณอรธร มีแก้ว	๕๐๐ บาท
๑๕.	คุณอรัชต์ธร เรืองพิราหิรัญ	๕๐๐ บาท
๑๖.	คุณศิรพัชร์ จันทรนิธิพงศ์	๕๐๐ บาท
๑๗.	คุณชุติพนธ์ เจิมเพิ่มโรจน์	๕๐๐ บาท
๑๘.	คุณอัจฉราพร ภักดีสมัย	๔๐๐ บาท
๑๙.	ต้อมรถสวย อำเภอพหุย์ ศรีษะเกษ	๓๐๐ บาท
๒๐.	คุณวิภาพร ละมูล	๒๔๐ บาท

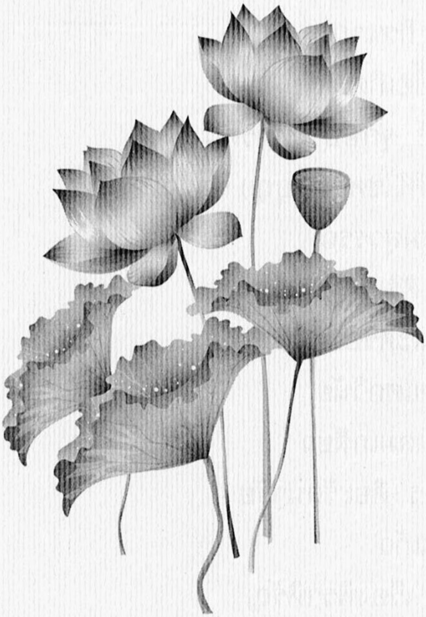

do my best LIMITED

02 565 5935-6, 081 840 2090
info@domybest.co.th
www.domybest.co.th

สามัคคี นำมา ซึ่งความสุข
พ้นจากทุกข์ สุกใส ใจแจ่มศรี
เป็นหนทาง ก้าวหน้า พาให้ดี
สามัคคี กันไว้ สุขใจเอย.

หลวงปู่คำพอง ขันติโก
วัดป่าอัมพวัน อ.เมือง จ.เลย